

PROGRAMUL REGIONAL SECTORIAL PENTRU DEZVOLTAREA INFRASTRUCTURILOR DE SPRIJIN ÎN AFACERI

Versiune proiect

Cimișlia, Mai 2017

Cuprins

Abrevieri și acronime	4
Introducere	6
Metodologia de elaborare a programului	6
Structura documentului	7
Despre sistemul de M & E al programului.....	7
Capitolul 1 Cadrul legal și instituțional pentru sprijinirea dezvoltării economice, inclusiv a Infrastructurilor de Sprijin a Afacerilor (ISA)	9
1.1 Principalele politici publice pentru dezvoltarea economică	9
1.1.1 Angajamentele Republicii Moldova în Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană 9	
1.1.2 Programe și strategii naționale și regionale	10
1.2 Cadrul legal pentru dezvoltarea regională și a ISA	11
1.3 Cadrul instituțional pentru dezvoltare regională și ISA. Principalele roluri și atribuții ..	13
1.3.1 Nivel național.....	13
1.3.2 Nivel regional și local	15
Capitolul 2 Profilul economic al Regiunii de Dezvoltare Sud	16
2.1 Principalele caracteristici ale RDS	16
2.1.1 Produsul Intern Brut Regional.....	18
2.1.2 Industria	21
2.1.3 Agricultura	23
2.1.4 Cadrul investițional	26
2.1.5 Populația și localizarea ei	29
2.1.6 Piața muncii.....	33
2.1.7 Remunerarea muncii	34
2.2 Principalele caracteristici ale antreprenorialului în RDS	34
2.3 Cultura spiritului antreprenorial și de inovare	37
Capitolul 3 Dezvoltarea infrastructurii de sprijin a afacerilor (ISA)	40
3.1 Domeniile de activitate ale subiecților din infrastructura de sprijin a afacerilor	40
3.2 Subiecți ISA la nivel regional și național	41
Capitol 4 Dezvoltarea sectorului infrastructurilor de sprijin a afacerilor (ISA) în RDS pentru intervalul 2017-2022	50
4.1 Analiza diagnostic pe baza metodei SWOT	50
4.2 Viziunea și obiectivele pentru dezvoltarea infrastructurii de sprijin a afacerilor	53
4.3 Criteriile de priorizare ale inițiativelor de dezvoltare ISA în RDS	58
4.3.1 Criteriile de priorizare și identificarea orientărilor strategice	58
4.4 Matricea riscurilor și plan de management a riscurilor	63
4.5 Potențiale surse de finanțare pentru infrastructura de sprijin în afaceri	72
4.5.1 Programe europene.....	72

4.5.2	Fonduri și programe naționale	73
4.5.3	Alte proiecte și programe implementate de parteneri de dezvoltare și instituții finanțatoare.....	74
4.5.4	Credite din resurse internaționale	75
4.6	Respectarea principiilor orizontale în cadrul PRS	76
GLOSAR.....		78

Abrevieri și acronime

AA	Acord de Asociere
ACSA	Agenția Națională de Dezvoltare Rurală
ADR	Agenția de Dezvoltare Regională
AGEPI	Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală
AIPA	Agenția pentru Intervenții și Plăți în Agricultură
AITT	Agenția pentru Inovare și Transfer Tehnologic
APL	Administrația Publică Locală
AȘM	Academia de Științe a Moldovei
AT	Asistență Tehnică
BEI	Banca Europeană de Investiții
BERD	Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare
BM	Banca Mondială
BNS	Biroul Național de Statistică
BPN	Bugetul Public Național
C&D	Cercetare și Dezvoltare
CCI	Camera de Comerț și Industrie
CDI	Cercetare – Dezvoltare - Inovare
CE	Comisia Europeană
CNCDR	Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale
COSME	Programul pentru Competitivitatea Întreprinderilor Mici și Mijlocii
CRD	Consiliul Regional pentru Dezvoltare
DCFTA	The Deep and Comprehensive Free Trade Area – Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător
DFID	Departamentul de Dezvoltare Internațională al Marii Britanii și Irlandei de Nord
DR	Dezvoltare Regională
FNDR	Fondul Național pentru Dezvoltare Regională
GIZ	Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei
GL	Grup de Lucru
GLRS	Grup de Lucru Regional Sectorial
HG	Hotărâre de Guvern
IA	Incubator de Afaceri
ISA	Infrastructura de sprijin în afaceri
ÎMM	Întreprinderi Mici și Mijlocii
M & E	Monitorizare și Evaluaare
MC	Ministerul Culturii
MDL	Leu moldovenesc
MDRC	Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor
ME	Ministerul Economiei
MF	Ministerul Finanțelor
MIEPO	Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova
MO	Monitorul Oficial
MSPL	Proiectul „Modernizarea Serviciilor Publice Locale în Republica Moldova”
ODIMM	Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii
ONG	Organizație Non-guvernamentală
OPM	Oxford Policy Management
PAC	Proiectul Ameliorarea Competitivității

PI	Parc Industrial
PIB	Produsul Intern Brut
PIBR	Produsul Intern Brut Regional
PILG	Port Internațional Liber Giurgiulești
PNAET	Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor
POR	Plan Operațional Regional
PPP	Parteneriat Public Privat
PRS	Program Regional Sectorial
PȘT	Parc Științifico - Tehnologic
PwC	PricewaterhouseCoopers
RD	Regiune de Dezvoltare
RDC	Regiunea de Dezvoltare Centru
RDN	Regiunea de Dezvoltare Nord
RDS	Regiunea de Dezvoltare Sud
RED	Model de Decizie Economică pentru Drumuri
RM	Republica Moldova
SARD	Support for Agriculture and Rural Development - Programul UE de susținere a agriculturii și dezvoltării rurale în UTA Găgăuzia și Taraclia
SDR	Strategia de Dezvoltare Regională
SND	Strategia Națională de Dezvoltare
SNDR	Strategia Națională de Dezvoltare Regională
SUA	Statele Unite ale Americii
TIC	Tehnologia Informațiilor și a Comunicațiilor
UAT	Unitate administrativ-teritorială
UE	Uniunea Europeană
UTAG	Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia
VABR	Valoarea Adăugată Brută Regională
ZAL	Zona Antreprenoriatului Liber Parc de Producție
ZEL	Zonă Economică Liberă
ZI	Zonă Industrială

Introducere

Programul Regional Sectorial (PRS) pentru dezvoltarea Infrastructurilor de Sprijin a Afacerilor (ISA) în Regiunea de Dezvoltare Sud (RDS) reprezintă un instrument operațional în planificarea și programarea regională, elaborat în scopul implementării cu succes a Strategiei de Dezvoltare Regională a Regiunii de Dezvoltare Sud pentru anii 2016 - 2020 și în particular a măsurii 2.3. "Dezvoltarea serviciilor și infrastructurii de suport în afaceri" din Obiectivului specific 2 "Creșterea economică echilibrată și durabilă a RDS".

PRS încorporează necesitățile de dezvoltare a infrastructurilor de sprijin a afacerilor în Regiunea de Dezvoltare Sud pe un termen mediu de planificare 2017-2022 și reliefează congruența obiectivelor generale și specifice trasate de program cu politicile sectoriale naționale și cadrul normativ relevant. Concomitent, programul joacă un rol important în optimizarea dialogului cu partenerii de dezvoltare și potențialii finanțatori, prezentând o imagine clară a necesităților regionale de investiții și a perspectivelor de dezvoltare a sectorului economic în RDS.

PRS are ca scop consolidarea capacităților administrațiilor publice în elaborarea proiectelor regionale durabile și crearea parteneriatelor pentru asigurarea unei abordări echitabile la formarea unui portofoliu de proiecte în domeniul economic. Intervențiile reflectă obiectivele Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională (SNDR) 2016-2020¹ și presupun diversificarea activității economice a RDS, eficientizarea ISA existente și formarea arhitecturilor noi, susținerea și orientarea afacerilor către sectoarele cu valoare adăugată înaltă, facilitarea utilizării metodelor inovative în activitatea antreprenorială și alte acțiuni direcționate spre asigurarea unei planificări strategice sectoriale integrate în scopul dezvoltării economice durabile a Regiunii de Dezvoltare Sud.

Respectivul program a fost elaborat pentru o perioadă de planificare de 5 ani și prezintă rezultatul efortului comun al Agenției de Dezvoltare Regională Sud (ADR), Grupului de Lucru Regional Sectorial (GLRS) și experților Oxford Policy Management (OPM) în consorțiu cu Pricewaterhousecouppers (PwC), care au contribuit cu asistență tehnică datorită finanțării oferite de Guvernul Regatului Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord din sursele Fondului de Bună Guvernare al Departamentului pentru Dezvoltare Internațională al Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (DFID).

Metodologia de elaborare a programului

PRS este rezultatul unui proces complex și participativ facilitat de ADR Sud sub egida Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor (MDRC). Prin ordinul directorului ADR Sud nr. 14 din 24 februarie 2016 a fost creat Grupul de Lucru Regional Sectorial pentru elaborarea Programului Regional Sectorial în domeniul ISA, în componența căruia au fost incluse 22 de persoane, reprezentanți ai autorităților administrației publice centrale (Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, Ministerul Economiei, Cămarilor de Stat, ODIMM, MIEPO și Camerei de Comerț și Industrie), reprezentanți ai APL de nivelul II din cele opt raioane ale Regiunii de Dezvoltare (RD) Sud, ai Agenției de Dezvoltare Regională (ADR) Sud, ai mediului de afaceri și Universității de Stat "Bogdan Petriceicu Hașdeu" din Cahul.

Pe parcursul anului 2017, Grupul de Lucru Regional Sectorial s-a întrunit în **cadru a patru ateliere de lucru (17 ianuarie, 23 februarie, 31 martie și 18 mai)** pentru a asigura elaborarea participativă a PRS-ului dat, implicând părțile interesate și ținând cont de incluziunea grupurilor sociale și de gen. Grupul de lucru a efectuat analiza tuturor factorilor ce determină dezvoltarea economică a RD Sud în scopul asigurării unei utilizări eficiente a potențialului regiunii și a

¹ Aprobata prin Hotărârea de Guvern nr. 239 din 13.10.2016 "Dezvoltarea echilibrată și durabilă în toate regiunile de dezvoltare ale RM"

resurselor economice, sociale, culturale etc; a estimat viabilitatea din punct de vedere tehnic, financiar, instituțional a măsurilor de dezvoltare și evaluat riscurile de implementare ale PRS.

O atenție sporită a fost acordată principiului durabilității, care implică o schimbare considerabilă a viziunii în ceea ce privește responsabilitatea socială reciprocă a tuturor actorilor societății, inclusiv APL-urilor și creșterea interacțiunilor administrațiilor locale cu mediul de afaceri din regiune, consolidând astfel cooperarea dintre autoritățile publice centrale și locale, sectorul public și privat, precum și societatea civilă din regiune.

Transparența tuturor proceselor de planificare strategică a fost asigurată atât la momentul elaborării Programului, prin organizarea meselor rotunde a GLRS cu participarea reprezentanților mediului de afaceri din regiune, reprezentanților mediului academic, vizitelor de lucru la infrastructurile existente în RDS (Incubatoare de afaceri, Portul Internațional Giurgiu-lești), cât și la etapa aprobării acestuia.

Programul Regional Sectorial în domeniul Infrastructurii de Sprijin a Afacerilor a fost supus unui proces amplu de consultare publică, care a demarat în luna mai 2017 și a inclus colectarea sugestiilor și opiniilor la nivel regional și național și desfășurarea evenimentului de dezbateri publice a PRS. Comentariile și sugestiile parvenite au servit la îmbunătățirea calității documentului și reflectării opiniilor tuturor grupurilor sociale și de gen.

Metodologia abordată a ținut cont și de faptul că planificarea strategică se desfășoară în cadrul politicilor deja existente, a planurilor, ghidurilor metodologice și altor documente de planificare, iar PRS are menirea de a oferi perspectiva regională asupra aplicării eficiente și durabile a politicilor sectoriale în teritoriu, ținând cont de specificul și potențialul regiunii și asigurând optimizarea proceselor și inițiativelor prin măsuri suplimentare de orchestrare a inițiativelor tuturor părților interesate.

Programul Regional Sectorial pentru dezvoltarea Infrastructurilor de Sprijin a Afacerilor în Regiunea de Dezvoltare Sud a fost aprobat la ședința Consiliului Regional pentru Dezvoltare în Iunie 2017.

Structura documentului

PRS conține cinci capitole care oferă o imagine de ansamblu asupra situației economice și a infrastructurii de afaceri în regiune. **Capitolul unu** analizează cadrul legal și instituțional existent. **Capitolul doi** prezintă profilul economic RDS, descriind avantajele competitive și potențialul său economic. În **capitolul trei** sunt rezumate principalele tipuri de infrastructuri de afaceri prezente în regiune. **Capitolul patru** oferă perspectivele dezvoltării sectorului bazate pe analiza diagnostic SWOT, include evaluarea participativă a principalelor aspecte referitoare la situația actuală în RDS, prezintă viziunea și obiectivele pentru dezvoltarea infrastructurii de sprijin a afacerilor și sumarul principalelor surse de finanțare existente. **Capitolul cinci** prezintă planul de acțiuni pentru implementare cu succes a inițiativelor de dezvoltare a infrastructurilor de sprijin a afacerilor în RDS.

Despre sistemul de M & E al programului

Programul Regional Sectorial reprezintă un instrument operațional pentru planificarea intervențiilor ce țin de implementarea măsurilor de dezvoltare a Infrastructurilor de Sprijin a Afacerilor în Regiunea de Dezvoltare Sud în conformitate cu prevederile Strategiei de Dezvoltare Regională a Regiunii de Dezvoltare Sud pentru anii 2016 – 2020. Totodată Programul este congruent cadrului de politici asigurat de Strategia Națională de Dezvoltare Regională pentru anii 2016-2020, fiind elaborat în strictă concordanță cu obiectivul general "dezvoltarea echilibrată și durabilă asigurată în toate regiunile de dezvoltare ale Republicii Moldova" inclusiv obiectivele specifice 2 și 3: (2) Asigurarea creșterii economice sustenabile în

regiuni și (3) Îmbunătățirea guvernanței în domeniul dezvoltării regionale, precum și cu Documentul Unic de Program 2017 – 2020 "Republica Moldova cu un pas înainte".

Reieșind din faptul că Programele Regionale Sectoriale urmează a fi reflectate în documentele de politici regionale, și anume SDR și Planul Operațional Regional (POR), monitorizarea și evaluarea acestora se va efectua în baza sistemului armonizat stabilit pentru documentele de politici în domeniul Dezvoltării Regionale.

Totodată, măsurile suplimentare prevăzute în Program pentru asigurarea durabilității implementării proiectelor în domeniul economic vor fi incluse în ordinea relevanței în planul anual de lucru al ADR și monitorizate corespunzător.

Astfel, eficiența punerii în aplicare a Programului va fi reflectată prin monitorizarea și evaluarea POR și SDR reflectându-se produsele și rezultatele pe direcțiile strategice respective.

Un rol important îl va avea și planul de acțiuni anual al ADR pentru punerea în aplicare a întregului ciclu de planificare strategică și obținerea de rezultate concrete.

Consiliul Regional pentru Dezvoltare, conform competențelor sale monitorizează și evaluează implementarea tuturor programelor sectoriale. Totodată, CRD poate aplica măsuri suplimentare atunci când este necesar să anticipeze probleme precum și pentru a reduce riscurile în vederea îmbunătățirii eficacității și eficienței procesului de implementare. Evaluarea va lua în considerare criteriile de performanță, implicarea entităților responsabile și transparența proceselor.

Capitolul 1 Cadrul legal și instituțional pentru sprijinirea dezvoltării economice, inclusiv a Infrastructurilor de Sprijin a Afacerilor (ISA)

1.1 Principalele politici publice pentru dezvoltarea economică

La elaborarea Programului Regional Sectorial în domeniul Infrastructurii de Sprijin a Afacerilor s-au luat în considerare prevederile celor mai relevante documente de politici la nivel național și regional, precum și acordurile semnate și programele operaționale la care Republica Moldova este parte. Astfel, PRS al Regiunii de Dezvoltare Sud va servi drept instrument de implementare a unor documente strategice descrise mai jos și va contribui la atingerea obiectivelor stabilite de acestea.

1.1.1 Angajamentele Republicii Moldova în Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană

La 27 iunie 2014 la Bruxelles, Belgia a fost semnat **Acordul de Asociere** (AA) între Republica Moldova (RM), pe de o parte, și Uniunea Europeană (UE) și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte și a fost ratificat de Parlamentul RM pe 2 iulie 2014, iar de Parlamentul European pe 13 noiembrie 2014.

AA vizează crearea unui nou climat favorabil relațiilor economice între părți și dezvoltării comerțului și a investițiilor, precum și stimularea concurenței. Părțile AA care au tangență nemijlocită cu infrastructura de afaceri sunt:

Titlul IV – Cooperarea în sistemul economic și alte sectoare, care cuprinde capitole ce se referă la dialogul în domeniul economic (capitolul 2), consolidarea cooperării politicii industriale și antreprenoriale, îmbunătățind astfel mediul de afaceri pentru toți operatorii economici, cu un accent deosebit pe Întreprinderi Mici și Mijlocii (ÎMM) (capitolul 10); agricultura și dezvoltarea rurală (capitolul 12); dezvoltarea regională, cooperarea la nivel transfrontalier și regional (capitolul 20); și

Titlul V- Comerț și alte aspecte legate de comerț.

Referitor la dezvoltarea regională și cooperarea la nivel transfrontalier acordul stipulează înțelegerea reciprocă între părți și cooperarea bilaterală în domeniul politicii regionale, guvernanța și parteneriatul la mai multe niveluri, cu un accent deosebit pe dezvoltarea zonelor defavorizate și cooperarea teritorială.

Acordul de Asociere se fundamentează pe o abordare inovativă și ambițioasă, incluzând crearea unei Zone de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător – DCFTA, care reprezintă o relație comercială preferențială, bazată pe condiții mutual avantajoase. Aceasta are ca scop eliminarea barierelor în comerțul cu servicii și un acces mai bun al companiilor pe piețele respective. DCFTA include o serie de prevederi care vizează reformarea comerțului și politicilor comerciale ale RM, în conformitate cu acquis-ul comunitar. Acestea vor viza modernizarea economiei, protecția concurenței, atragerea investițiilor UE în țară printr-un mediu mai previzibil al politicilor.²

Strategia UE pentru Regiunea Dunării (SUERD) este un mecanism comunitar de cooperare a statelor din bazinul Dunării, destinat dezvoltării economice și sociale a macro-regiunii dunărene, prin consolidarea implementării în regiune a politicii și legislației UE. RM este parte a acestei strategii, alături de alte 13 state.

² <http://dcfta.md/ce-este-dcfta>

1.1.2 Programe și strategii naționale și regionale

Strategia Națională de Dezvoltare “Moldova 2020”³ este principalul document strategic al țării și prevede opt soluții pentru creșterea economică și reducerea sărăciei. Una dintre cele opt priorități de dezvoltare se axează pe ameliorarea climatului de afaceri, promovarea politicii concurențiale, optimizarea cadrului de reglementare și aplicarea tehnologiilor informaționale în serviciile publice destinate mediului de afaceri și cetățenilor.

Domeniile de intervenție ale strategiei sunt supuse obiectivului de asigurare a dezvoltării economice calitative. Scopul Strategiei „Moldova 2020” rezidă în schimbarea paradigmei de dezvoltare a țării prin atragerea investițiilor străine și locale, dezvoltarea activităților de cercetare-inovare și a industriilor cu potențial de export de mărfuri și servicii.

Strategia își propune să îmbunătățească mediul de afaceri, astfel încât până în 2020 riscurile și costurile asociate fiecărei etape a ciclului de viață al afacerii să fie mai mici decât în țările din regiune. Republica Moldova, de asemenea, dorește creșterea competitivității produselor agricole moldovenești la nivel comparabil cu cel al produselor fabricate în UE.

Strategia Națională de Dezvoltare Regională (SNDR) 2016-2020⁴ este principalul document de planificare strategică a dezvoltării regionale în RM. Dezvoltarea infrastructurii de sprijin a afacerilor ar contribui direct la „diminuarea disparităților intra- și inter-regionale și dezvoltarea echilibrată a teritoriului”, dar și „asigurarea unei dezvoltări economice durabile a regiunilor” așa cum este stabilit în obiectivul specific doi al strategiei. Noua politică de dezvoltare regională va realiza acest obiectiv prin întreprinderea acțiunilor menite să diversifice structura activității economice a regiunilor, implicând orientarea antreprenorilor către sectoarele producătoare ale economiei și valorificarea potențialului, dar și impulsionează utilizării metodelor inovative în activitatea antreprenorială; acțiuni direcționate spre asigurarea unei planificări strategice sectoriale în domeniul dezvoltării economice regionale, inclusiv prin consolidarea infrastructurii de susținere a afacerilor. SNDR pune în vizor competitivitatea ca fiind unul din elementele creșterii economice în regiunile de dezvoltare. Toate aceste dimensiuni sunt prevăzute în cadrul Măsurii 2.2, consolidarea și dezvoltarea economiei regionale. De asemenea, documentul urmărește încurajarea dezvoltării infrastructurii, agenților economici locali și susținerea activităților antreprenoriale și liberei inițiative în economie.

Strategia de Dezvoltare a Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii 2012-2020⁵ are drept misiune crearea unui mediu de afaceri favorabil și promovarea culturii antreprenoriale în vederea susținerii IMM-urilor și asigurării coeziunii sociale. Printre principalele direcții prioritare ale strategiei sunt dezvoltarea competitivității și facilitarea dezvoltării IMM-urilor în regiuni.

Strategia își propune ca până în 2020 să se realizeze: (i) creșterea numărului mediu de IMM la 1000 locuitori până la 25 de IMM; (ii) creșterea numărului de angajați în cadrul IMM până la 65% și; (iii) atingerea unei ponderi de 38% a IMM în PIB.

Drept obiective specifice care se referă direct la dezvoltarea ISA, pot fi remarcate următoarele:

- crearea sistemului informațional și consultativ pentru IMM-uri;
- facilitarea dezvoltării grupării IMM-urilor în clustere, incubatoare de afaceri etc.;
- asigurarea dezvoltării infrastructurii de suport a IMM-urilor în regiuni, și;

³ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=345635>, aprobată prin legea nr.166 din 11.07.2012 și publicată la 30.11.2012 în Monitorul Oficial nr.245-247, la art. nr.791

⁴ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=368696>, aprobată prin legea nr.239 din 13.10.2016 și publicată la 03.02.2017 în Monitorul Oficial nr.30-39, la art. nr.65

⁵ Aprobată prin HG nr.685 din 13.09.2012 și publicată în Monitorul Oficial nr.198-204, la art.nr.740 <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=344806&lang=1>

- dezvoltarea și promovarea educației și culturii antreprenoriale.

Printre direcțiile prioritare ale strategiei se numără: (i) dezvoltarea capitalului uman prin promovarea competențelor și culturii antreprenoriale; (ii) sporirea competitivității IMM-urilor; și (iii) facilitarea dezvoltării IMM-urilor în regiuni.

Strategia dată face trimitere la politica de dezvoltare regională și la datele BNS potrivit cărora în 2010, 65% din totalul IMM-urilor din Republica Moldova erau localizate în Municipiul Chișinău. Aceste cifre au determinat necesitatea promovării unei politici regionale distincte concentrate pe dezvoltarea IMM-urilor, în special pe dezvoltarea industriilor producătoare de produse cu valoare adăugată înaltă, atragerea investițiilor, transferul de tehnologii, îmbunătățirea infrastructurii și calității mediului.

Conceptul dezvoltării clusteriale a sectorului industrial al Republicii Moldova⁶ este un alt document de politici necesar a fi remarcat. Această inițiativă a fost înaintată de Guvern spre aprobare în 2013, pentru a revitaliza ramurile industriale. Astfel, documentul propune crearea condițiilor favorabile cooperării mediului academic cu cel de afaceri în domeniul de cercetare – dezvoltare - inovare. Obiectivul principal al politicii de stat privind susținerea dezvoltării clusteriale a sectorului industrial constă în intensificarea dezvoltării ramurilor industriale și creșterea ponderii acestora în economia națională prin consolidarea eforturilor manageriale și organizatorice, susținerea procesului inovațional și sporirea competitivității întreprinderilor industriale mari, precum și a celor din sectorul IMM.

Strategia de dezvoltare a culturii "Cultura 2020",⁷ în unul din cele patru principii centrale își propune producerea bunurilor și serviciilor culturale pentru creșterea economică a țării. Strategia prevede ca obiectiv general 3 "Creșterea ponderii economice a sectorului cultural și a industriilor creative." De asemenea, documentul își propune crearea condițiilor pentru dezvoltarea antreprenorială a culturii și a industriilor culturale, astfel încât în anul 2020 ponderea culturii la formarea PIB-ului să constituie 3%.

Strategia de Dezvoltare Regională Sud 2016-2020⁸ este documentul de bază în planificarea strategică a dezvoltării Regiunii de Dezvoltare Sud. Diversificarea economiei regiunii și susținerea dezvoltării sectorului privat reprezintă un obiectiv strategic. Regiunea și-a propus atingerea acestui obiectiv prin planificarea dezvoltării economice și sporirea atractivității turistice a regiunii. În acest context, elaborarea PRS-ului respectiv creează un cadru de programare atât pentru formarea de infrastructuri noi cât și fortificarea celor existente, inclusiv prin diversificarea spectrului de instruire și consultanță prestate. Astfel, **conform Strategiei, până în 2020 se așteaptă ca regiunea să aibă o dezvoltare economică planificată** și servicii și infrastructură de sprijin în afaceri dezvoltată. Toate acțiunile proiectate în Strategie trebuie să contribuie la sporirea intensității antreprenoriale în regiune, punând în valoare potențialul și oportunitățile economice ale regiunii.

1.2 Cadru legal pentru dezvoltarea regională și a ISA

Legea nr.438 din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională⁹ definește regiunile de dezvoltare funcționale pe teritoriul Republicii Moldova, modul de cooperare interregională, cadrul instituțional, instrumentele specifice politicii pentru dezvoltarea regională, măsurile creării și funcționării regiunilor de dezvoltare. Legea are drept obiective obținerea unei dezvoltări social-

⁶ Aprobata prin HG nr.614 din 20.08.2013 și publicată la 30.08.2013 în Monitorul Oficial nr.187-190, la art. nr. 726 <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=349315&lang=1>

⁷ Aprobata prin HG nr. 271 din 9.04.2014 și publicată la 18.04.2014 în Monitorul Oficial Nr. 92-98 al RM, la art. Nr: 298 <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=352588>

⁸ Aprobata prin decizia 1/02 la 05 februarie 2016 de către Consiliul Regional pentru Dezvoltare Sud

⁹ Aprobata de Parlament la 28.12.2006 și publicată în Monitorul Oficial nr.21-24 la art.nr.68

economice echilibrate și durabile pe întreg teritoriul RM și reducerea dezechilibrelor în nivelul de dezvoltare social-economică dintre regiuni și din interiorul lor. În vederea implementării Legii, în 2008 Guvernul a aprobat o hotărâre¹⁰ privind patru regulamente referitor la crearea și funcționarea Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale, Consiliilor Regionale pentru Dezvoltare, Agențiilor de Dezvoltare Regională, precum și formarea și utilizarea mijloacelor Fondului Național pentru Dezvoltare Regională.

Legea nr. 179 din 21.07.2016 cu privire la întreprinderile mici și mijlocii¹¹ stabilește cadrul legal de activitate al întreprinderilor micro, mici și mijlocii, precum și măsurile de suport din partea statului pentru crearea și dezvoltarea lor. Legea are ca obiective asigurarea și creșterea competitivității și performanțelor întreprinderilor micro, mici și mijlocii, precum și facilitarea ajustării prompte la schimbările economice și tehnologice.

Tipurile de ISA a căror activitate este reglementată prin lege sunt: parcurile industriale, zonele economice libere, parcurile științifico-tehnologice și incubatoarele de inovare.

Procesul de creare și activitate a Parcurilor Industriale (PI) este reglementat de **Legea nr. 182 din 15.07.2010 cu privire la parcurile industriale**.¹² Printre facilitățile prevăzute de lege pentru întreprinderea administratoare și rezidenții parcurilor industriale sunt următoarele:

- scutirea de la compensarea pierderilor cauzate de excluderea terenurilor din categoria de terenuri cu destinație agricolă;
- dreptul de a privatiza terenul de proprietate publică aferent construcțiilor la prețul normativ al pământului;
- atribuirea gratuită sau darea în comodat a bunurilor de proprietate publică pentru crearea și dezvoltarea parcurilor la decizia proprietarului acestora;
- micșorarea cu până la 70% a tarifului la plata anuală pentru arenda terenului sau a tarifului de bază pentru chiria anuală a bunurilor de proprietate publică.

Procesul de creare, administrare, principiile de activitate, precum și încetarea activității zonelor economice libere (ZEL) sunt stabilite în **Legea Nr. 440 din 27.07.2001 cu privire la zonele economice libere**.¹³

Printre principalele facilități acordate rezidenților din ZEL se numără:

- 0% sau ½ din impozitul național pe profit;
- Scutirea de TVA;
- Scutirea de accize;
- Acces la infrastructura de transport dezvoltată;
- Disponibilitatea resurselor necesare.

Legea nr. 138 din 21.07.2007 cu privire la parcurile științifico-tehnologice și incubatoarele de inovare¹⁴ are drept scop stimularea activităților de inovare și de transfer tehnologic, menite să transforme rezultatele cercetărilor științifice și inovațiile în produse, servicii, procese noi sau perfecționate. Stimularea activității acestor infrastructuri are loc prin acordarea anumitor beneficii rezidenților, cum ar fi:

- Facilități fiscale și vamale;

¹⁰ HG nr. 127 din 08.02.2008 cu privire la măsurile de realizare a Legii nr.438-XVI din 28 decembrie 2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova, publicată în Monitorul Oficial nr.24-26, la art. nr.200 <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=326943>

¹¹ Publicată la 16.09.2016 în Monitorul Oficial nr.306-313, la art.nr.651

¹² Publicată la 03.09.2010 în Monitorul Oficial nr.155-158, la art.nr.561

¹³ Publicată la 06.09.2001 în Monitorul Oficial nr.108-109, la art. nr.834

¹⁴ Publicată la 27.07.2007 în Monitorul Oficial nr.107-111, la art. nr.476

- Investiții și dotări cu echipamente obținute de la persoane fizice și persoane juridice de drept public sau privat și din asistență financiară externă;
- Donații, sponsorizări și investiții;
- Condiții avantajoase de locațiune, folosire a infrastructurii și a comunicațiilor;
- Scutiri sau reduceri de tarife.

Legea 179 din 10 iulie 2008 cu privire la parteneriatul public-privat, publicată la 02.09.2008 în Monitorul Oficial Nr. 165-166 art. Nr. 605 definește conceptul de Parteneriat Public - Privat (PPP), stabilește principiile specifice, precum și formele pe care le poate îmbrăca PPP. Totodată, prin lege este stabilit cadrul instituțional (Agenția Proprietății Publice din subordinea Ministerului Economiei, Consiliul Național pentru Parteneriatul Public – Privat de pe lângă Guvernul RM) și mecanismul de implementare a PPP. Nu în ultimul rând, actul normativ stabilește garanții specifice și reglementări asupra riscurilor care pot interveni într-un PPP și modul de soluționare a litigiilor.

Astfel, legea definește parteneriat public - privat ca un contract de lungă durată, încheiat între partenerul public și partenerul privat pentru desfășurarea activităților de interes public, fondat pe capacitățile fiecărui partener de a repartiza corespunzător resursele, riscurile și beneficiile.

Articolul 17 alineatul 2 din lege definește obiectul contractului de PPP care poate fi orice bun, lucrare, serviciu public sau orice funcție realizată de partenerul public cu excepția celor expres interzise de lege. Parteneriatul Public – Privat se poate constitui pentru exploatarea obiectivelor de infrastructură și/sau facilităților existente sau poate urmări crearea de noi obiective de investiții și/sau facilități de utilitate publică.

Legea nr.59 din 28.04.2005 cu privire la leasing¹⁵ stabilește bazele juridice de reglementare a raporturilor de leasing, obiectul leasingului, participanții la operațiunile de leasing, drepturile, obligațiile și răspunderea acestora. Legea se referă la următoarele forme de leasing: financiar, operațional, barter, compensațional, lease-back, leasing direct, intern și internațional.

Cadrul legal pentru înființarea și funcționarea ISA este completat cu o listă de alte acte legislative și normative prezentate în Anexa nr. XX.

1.3 Cadrul instituțional pentru dezvoltare regională și ISA. Principalele roluri și atribuții

1.3.1 Nivel național

În acest capitol este prezentat un tablou al instituțiilor relevante pentru realizarea politicilor naționale în sectorul infrastructurilor de sprijin al afacerilor.¹⁶

Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale (CNCDR), președinte al căruia este Ministrul Economiei, este o structură funcțională de competență generală, constituită în scopul aprobării, promovării și coordonării la nivel național a obiectivelor politicii de dezvoltare regională. Obiectivul Consiliului este consolidarea procesului de coordonare inter-ministerială pentru identificarea strategică a priorităților sectoriale în contextul asigurării dezvoltării regionale.

Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor (MDRC) este autoritatea responsabilă de elaborarea, implementarea și promovarea politicii de dezvoltare regională. Totodată, MDRC are atribuția de a elabora, monitoriza și evalua implementarea Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională, gestionarea Fondului Național pentru Dezvoltare Regională (prin coordonarea

¹⁵ Publicată la 08.07.2005 în Monitorul Oficial nr. 92-94, la art.nr.429

¹⁶ Majoritatea instituțiilor prezentate mai jos au delegat reprezentanți în Grupul de Lucru Regional Sectorial care a stat la baza elaborării acestui program

investițiilor în infrastructură), precum și determinarea priorităților naționale de dezvoltare regională (cum ar fi "asigurarea creșterii economice sustenabile în regiuni", al doilea obiectiv al SNDR pentru 2016-2020).

Ministerul Economiei (ME) are misiunea de a asigura creșterea economiei naționale prin optimizarea cadrului de reglementare a activității de întreprinzător, constituirea premiselor pentru dezvoltarea mediului de afaceri, dezvoltarea tehnologică și asigurarea competitivității, crearea unui mediu investițional atractiv, contribuirea la acțiunile de demonopolizare a pieței interne și de eliminare a practicilor anticoncurențiale, precum și prin cooperare economică internațională.¹⁷ Totodată, aceasta este principala instituție responsabilă de elaborarea politicilor naționale, a cadrului legislativ și de reglementare, precum și de punere în aplicare a prevederilor documentelor de politici, inclusiv programarea și implementarea investițiilor necesare în Infrastructura de sprijin a afacerilor.¹⁸

Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii (ODIMM) este o instituție publică care activează în coordonare cu Ministerul Economiei și cu alte autorități centrale și locale, asociații de afaceri, prestatori de sprijin în afaceri și IMM. Organizația are menirea de a contribui la sporirea competitivității economiei naționale prin susținerea dezvoltării sectorului IMM. Printre principalele obiective ale organizației se numără: crearea oportunităților de lansare și dezvoltare a unei afaceri de succes; formarea și amplificarea culturii și a abilităților antreprenoriale; facilitarea accesului IMM la resurse financiare și informaționale; stimularea dialogului public-privat și susținerea dezvoltării infrastructurii de sprijin în afaceri. În responsabilitatea ODIMM intră, de asemenea, crearea rețelei de incubatoare de afaceri (nouă la etapa actuală).¹⁹ La 20 ianuarie 2017 ODIMM a semnat Acorduri de Parteneriat cu cele 4 ADR-uri și au convenit să se asocieze în vederea impulsivării creșterii economice din regiune.

Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova (MIEPO) este instituția publică coordonatoare în domeniul implementării politicilor dedicate competitivității, promovării exportului din Republica Moldova și atragerii investițiilor. Misiunea MIEPO este de a contribui în mod sustenabil la dezvoltarea economică a Republicii Moldova, prin consolidarea competitivității companiilor ce activează sau care intenționează să-și inițieze activitatea pe teritoriul Republicii Moldova în diversificarea piețelor, creșterea exporturilor și dezvoltarea proiectelor investiționale pe teritoriul țării, în conformitate cu prioritățile Ministerului Economiei.²⁰

Consiliul Concurenței este o autoritate publică autonomă, responsabilă față de Parlament, ce asigură aplicarea și respectarea legislației din domeniul concurenței, ajutorului de stat și publicității în limitele competenței sale, având ca misiune formarea mediului concurențial loial. Scopul activității Consiliului Concurenței este asigurarea respectării legislației în domeniul concurenței, prin acțiuni de preîntâmpinare a practicilor anticoncurențiale, înlăturarea încălcărilor concurențiale, promovarea și creșterea culturii concurențiale.²¹

Camera de Comerț și Industrie (CCI) este o organizație nonguvernamentală, autonomă și independentă care reprezintă interesele în ansamblu ale întreprinzătorilor din Republica Moldova. Obiectivul major al instituției este de a crea un mediu și o comunitate de afaceri în societate și de a reprezenta interesele membrilor săi în sistemul relațiilor economice externe ale Republicii Moldova, în relațiile membrilor cu autoritățile guvernamentale și cu cercurile străine

¹⁷ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=332739>

¹⁸ <http://www.mec.gov.md/ro/content/institutii-subordonate>

¹⁹ <http://www.odimm.md/ro/despre-noi/statut.html>

²⁰ <http://www.miepo.md/despre-miepo>

²¹ <http://www.competition.md/tabview.php?l=ro&idc=24&t=/Despre-noi/Descrierea-Consiliului-Concurentei&>

de afaceri. ADR Sud are semnat un acord de colaborare cu filiala Cahul a CCI, fapt care impulsionează activitățile sectoriale și va contribui la implementarea PRS-ului.²²

Agenția pentru Inovare și Transfer Tehnologic (AITT) are misiunea de a promova, coordona și stimula implementarea politicilor naționale în domeniul inovării și transferului tehnologic. Agenția este responsabilă de monitorizarea procesului de formare și activitate a parcurilor științifico-tehnologice și a incubatoarelor de inovare (reușind până la moment să deschidă trei parcuri și 8 incubatoare).²³

Ministerul Culturii (MC) este organul central de specialitate al administrației publice care promovează politica statului în domeniul culturii, artelor, poligrafiei, comerțului cu carte și bibliotecilor. Necesitatea colaborării și coordonării activităților cu Ministerul derivă din faptul că acesta este responsabil de implementarea Strategiei de Dezvoltare a Culturii "Cultura 2020", care are ca obiectiv general 3 "Creșterea ponderii economice a sectorului cultural și a industriilor creative", industriile creative fiind una din infrastructurile de sprijin în afaceri care interesează membrii grupului de lucru din Regiunea de Dezvoltare Sud.

Ministerul Finanțelor (MF) mobilizează și alocă mijloacele bugetare necesare în conformitate cu politicile stabilite.

Cancelaria de Stat monitorizează, în numele Guvernului, realizarea și coordonarea programelor guvernamentale și a politicilor naționale de către ministerele relevante.

Biroul Național de Statistică (BNS) este responsabil de colectarea și prelucrarea datelor necesare efectuării analizei și planificării acțiunilor în infrastructura de afaceri.

1.3.2 Nivel regional și local

Consiliul Regional pentru Dezvoltare (CRD) este o structură funcțională deliberativă la nivelul regiunii de dezvoltare, având drept scop coordonarea și promovarea obiectivelor politicii de dezvoltare regională la nivel local. Printre atribuțiile de bază ale consiliului se numără: (i) definirea scopurilor și priorităților în domeniul dezvoltării socio-economice a regiunii respective de dezvoltare; și, (ii) coordonarea, planificarea și implementarea obiectivelor de dezvoltare regională din cadrul regiunii.

Agenția de Dezvoltare Regională (ADR) este instituție publică necomercială cu autonomie financiară, subordonată MDRC și se constituie pentru asigurarea operaționalității procesului de implementare și realizare a Strategiei de dezvoltare regională. Printre principalele atribuții ale acesteia sunt analiza situației social-economice și identificarea problemelor din regiune, elaborarea de strategii de dezvoltare regională și a planurilor operaționale și elaborarea programelor regionale. Totodată, Agenția contribuie la consolidarea capacităților autorităților publice locale și asigură finanțarea și implementarea programelor și proiectelor de dezvoltare regională aprobate de CRD.

Administrația Publică Locală (APL) reprezintă totalitatea autorităților publice locale pentru promovarea intereselor generale ale locuitorilor unei unități administrativ-teritoriale. În responsabilitatea acestora intră aprobarea de strategii, prognoze, planuri și programe de dezvoltare social-economică a localității sau raionului precum și deciderea asupra întregii infrastructuri economice de interes local.²⁴ APL-urile de nivelul I și II din Regiunea de Dezvoltare Sud sunt implicate la elaborarea PRS și implementarea planului de acțiuni și sunt beneficiari finali ai proiectelor dezvoltare în cadrul procesului de programare regională sectorială.

²² <http://chamber.md/ro/>

²³ <http://aitt.md/ro/structura.html#1>

²⁴ http://lex.justice.md/document_rom.php?id=C8E304A4:037190E8

Universitățile de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul²⁵ și „Gheorghe Țambalac” din Taraclia²⁶ ca instituții publice, joacă un rol important în pregătirea și asigurarea localităților din sudul Republicii Moldova cu cadre și contribuții în domeniul cercetării științifice. Universitatea „Bogdan Petriceicu Hasdeu” are trei facultăți: Facultatea de Filologie și Istorie; Facultatea de Drept și Administrație Publică și Facultatea de Economie, Inginerie și Științe Aplicate, care pregătesc specialiști în următoarele domenii: Filologie Română, Filologie Engleză, Filologie Franceză, Istorie, Pedagogie, Drept, Administrație Publică, Business și Administrare, Finanțe și Bănci, Contabilitate, Turism, Inginerie și management în transport (naval), Informatică și Matematică. Universitatea „Gheorghe Țambalac” din Taraclia are două facultăți – pedagogie și filologie. Ambele universități au beneficiat de mai multe granturi europene pentru dezvoltarea instituțională, creșterea calității studiilor, cercetare etc.

Capitolul 2 Profilul economic al Regiunii de Dezvoltare Sud

Capitolul prezintă Regiunea de Dezvoltare Sud din punct de vedere al performanțelor economice, din perspectiva analizei Produsului Intern Brut Regional (PIBR), a structurii economiei pe sectoarele de activitate, a principalilor indicatori ai activității de antreprenariat și rolului acestuia în crearea locurilor de muncă în regiune.

2.1 Principalele caracteristici ale RDS

RDS este situată în partea de Sud și Sud-Est a Republicii Moldova. Suprafața totală a regiunii este de 7379 km² ceea ce reprezintă 24,2% din teritoriul republicii. Conform situației la data de 01.01.2016 populația regiunii constituie de 533 mii persoane din care 73,5% locuiesc în mediul rural.

Regiunea de Dezvoltare Sud include 8 APL de nivelul II: Basarabeasca, Cahul, Cantemir, Căușeni, Cimișlia, Leova, Taraclia și Ștefan-Vodă, 187 APL de nivelul I care cuprind 283 localități rurale și 11 orașe. Centrul administrativ al RDS este or. Cimișlia.

Cele 8 raioane ale RDS sunt părți componente în cadrul a trei euroregiuni:

- Euroregiunea ”Dunărea de Jos” – raioanele Cahul și Cantemir;
- Euroregiunea ”Siret – Prut – Nistru” – raioanele Cimișlia, Leova, Basarabeasca, Taraclia și Ștefan Vodă;
- Euroregiunea ”Marea Neagră” – raionul Cahul.

Avantajul strategic al RDS sub aspectul așezării teritoriale este ieșirea la Marea Neagră prin Portul Internațional Liber Giurgiulești (PILG), unicul port din Republica Moldova accesibil pentru navele maritime, situat la km 133,8 (a 72,2 milă maritimă) al fluviului Dunărea. PILG beneficiază de o amplasare pe traseele internaționale de comerț și transport, în special, canalul navigabil Rin – Main – Dunăre, care unește Marea Neagră, 14 state europene și Marea Nordică. Accesul între principalele centre ale regiunii se desfășoară prin intermediul arterelor rutiere și de cale ferată, care asigură traficul de mărfuri și de călători.

Lungimea rețelei de cale ferată care traversează RDS este de 424 km, ceea ce constituie 1/3 din rețeaua națională. Densitatea rețelelor de căi ferate în RDS constituie 4,7 km /100 km² ceea ce reprezintă cea mai mare valoare în comparație cu media pe țară de 3,3 km/100 km² și cu indicatorii similari pe celelalte regiuni. Unul din cele mai mari noduri feroviare din sudul Republicii Moldova este nodul de cale ferată Basarabeasca. Acesta face legătură între

²⁵ <http://www.usch.md/prezentarea-universitatii/>

²⁶ <http://tdu-tar.md/index.php>

Basarabeasca și orașul Reni (Ucraina), Basarabeasca și orașul Belgorod–Dnestrovsc (Ucraina), Basarabeasca–Tighina și Basarabeasca–Iargara–Prut (Cahul).

Deși în ultimul timp au fost investite sume importante în reabilitarea infrastructurii rutiere, preponderent în drumurile naționale, rămâne o problemă calitatea drumurilor locale și regionale. Accesul dificil spre zonele economice ale RDS, face ca această regiune să fie mai puțin atractivă pentru mediul de afaceri. Costurile mari de transport al mărfurilor și pasagerilor precum și deplasarea în condiții dificile descurajează investițiile economice în regiune.

În același timp construirea și întreținerea infrastructurii de transport sunt activități cu un puternic efect multiplicator și de stimulare a creșterii economice, motiv pentru care acest domeniu se regăsește și în prioritățile SDR Sud. Este foarte importanta asigurarea abordării integrate la nivel regional în prioritizarea proiectelor economice și de infrastructură.

Tabel 1: Date generale privind Regiunile de Dezvoltare, 2015

	RDS	MCH	RDN	RDC	RD UTAG	Total
Suprafața, mii km ²	7,4	0,6	10,0	10,7	1,8	30,5
<i>Pondere în suprafața total pe țară</i>	24,2%	1,9%	32,8%	35,1%	6,1%	100,0%
Numărul mediu al populației, mii persoane	533,2	811,9	989,4	1057,9	161,8	3554,1
<i>Pondere în total populație pe țară</i>	15,0%	22,8%	27,8%	29,8%	4,6%	100,0%
<i>Pondere populației rurale, %</i>	73,5%	9,1%	63,9%	80,4%	59,4%	57,5%
<i>Pondere populației urbane, %</i>	26,5%	90,9%	36,1%	19,6%	40,6%	42,5%
Densitatea, loc/km ²	72,3	1429,3	98,8	98,6	87,6	116,4
Populația la recensământul din 2014, mii persoane	455,1	662,8	826,8	919,0	134,5	2998,2
<i>Pondere în total populație pe țară</i>	15,2%	22,1%	27,6%	30,7%	4,5%	100,0%
<i>Pondere populației rurale, %</i>	76,5%	10,9%	70,3%	83,4%	63,8%	61,8%
<i>Pondere populației urbane, %</i>	23,5%	89,1%	29,7%	16,6%	36,2%	38,2%
Densitatea, loc/km ²	61,7	1167,0	82,6	85,6	72,8	98,2
Produsul intern brut regional pe cap de locuitor, mii lei (anul 2014) ²⁷	21,3	94,8	24,8	19,6	22,8	37,4
<i>În % față de media pe țară</i>	57,1%	253,8%	66,4%	52,3%	61,0%	100,0%
Producția industrială pe cap de locuitor, mii lei	3,2	32,2	9,0	7,1	8,7	12,8
<i>În % față de media pe țară</i>	25,1%	250,4%	70,3%	55,0%	67,7%	100,0%
Producția agricolă pe cap de locuitor, mii lei	13,9	0,9	11,7	9,8	12,3	9,1
<i>În % față de media pe țară</i>	153,1%	9,5%	128,6%	108,2%	134,9%	100,0%
Investiții în active materiale pe termen lung pe cap de locuitor, mii lei	2,2	18,0	2,5	2,3	2,7	5,9

²⁷ Pentru calcule a fost utilizat numărul populației conform recensământului din 2014

	RDS	MCH	RDN	RDC	RD UTAG	Total
În % față de media pe țară	37,1%	302,8%	41,8%	38,8%	46,0%	100,0%
Salariul mediu lunar lei/persoană	3527	5375	3871	3720	3553	4538
În % față de media pe țară	77,7%	118,4%	85,3%	82,0%	783%	100,0%

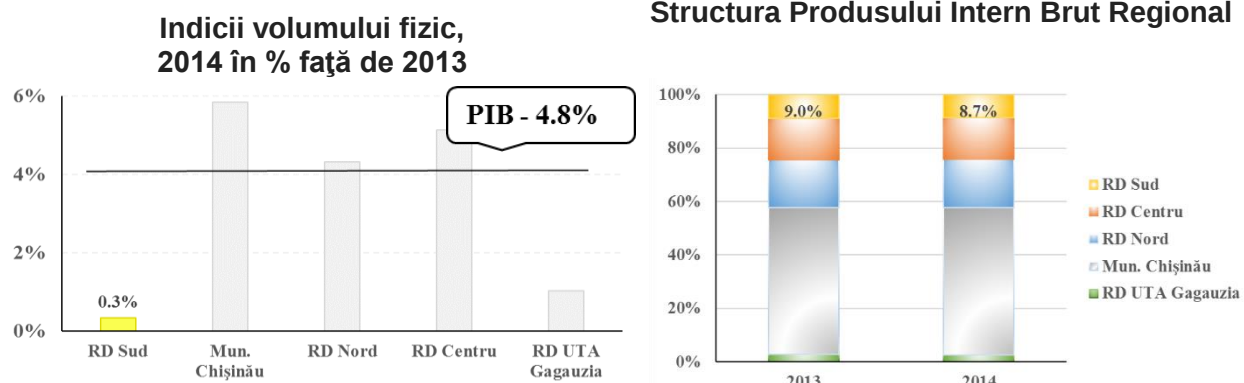
Sursa: BNS, Banca de date „Statbank”, <http://statistica.md>

2.1.1 Produsul Intern Brut Regional²⁸

Produsul intern brut regional (PIBR) este un indicator integral al nivelului de dezvoltare economică a regiunilor. În Republica Moldova calculul experimental al PIBR pentru anii 2013-2014 a fost realizat în premieră în anul 2016.

Conform datelor statistice, în anul 2014 volumul PIBR pentru Regiunea de Dezvoltare Sud a constituit 9,7 mld lei, înregistrând o creștere cu 0,3% (în prețuri comparabile), față de anul 2013. Ponderea RD Sud la PIB este relativ scăzută - 8,7% din totalul pe țară în 2014 ceea ce este explicabil reieșind din mărimea regiunii; totodată, regiunea a avut și cel mai lent ritm de creștere în comparație cu alte regiuni de dezvoltare în perioada de calcul al PIBR (Figura 1).

Figura 1: Producția PIBR pe regiuni de dezvoltare

Sursă: Anuarul Statistic "Statistica teritorială. Ediția 2016", Tabelul 13.1., BNS RM, <http://www.statistica.md>

În RD Sud PIBR pe cap de locuitor este de 18,1 mii lei, fiind de 1,7 ori mai mic decât media națională și de 4,3 ori mai mic în comparație cu municipiul Chișinău (decalajul maxim în raport cu Chișinău este înregistrat de RD Centru: de 4.6 ori). Contribuția RDS în PIB-ul național reflectă situația de dezechilibru profund în dezvoltare pe teritoriul țării, care reprezintă un risc structural pentru dezvoltarea economică durabilă.

Sectorul real prevalează în PIBR RD Sud constituind 43%, fiind de 1,5 ori mai mare decât ponderea pe țară. Cu toate acestea, structura sectorului real este foarte dependentă de producția provenită din agricultură. Ponderea agriculturii în PIBR RD Sud este de 35%, de 2,7 ori mai mare decât nivelul pe țară (sau 81,4% în sectorul real).

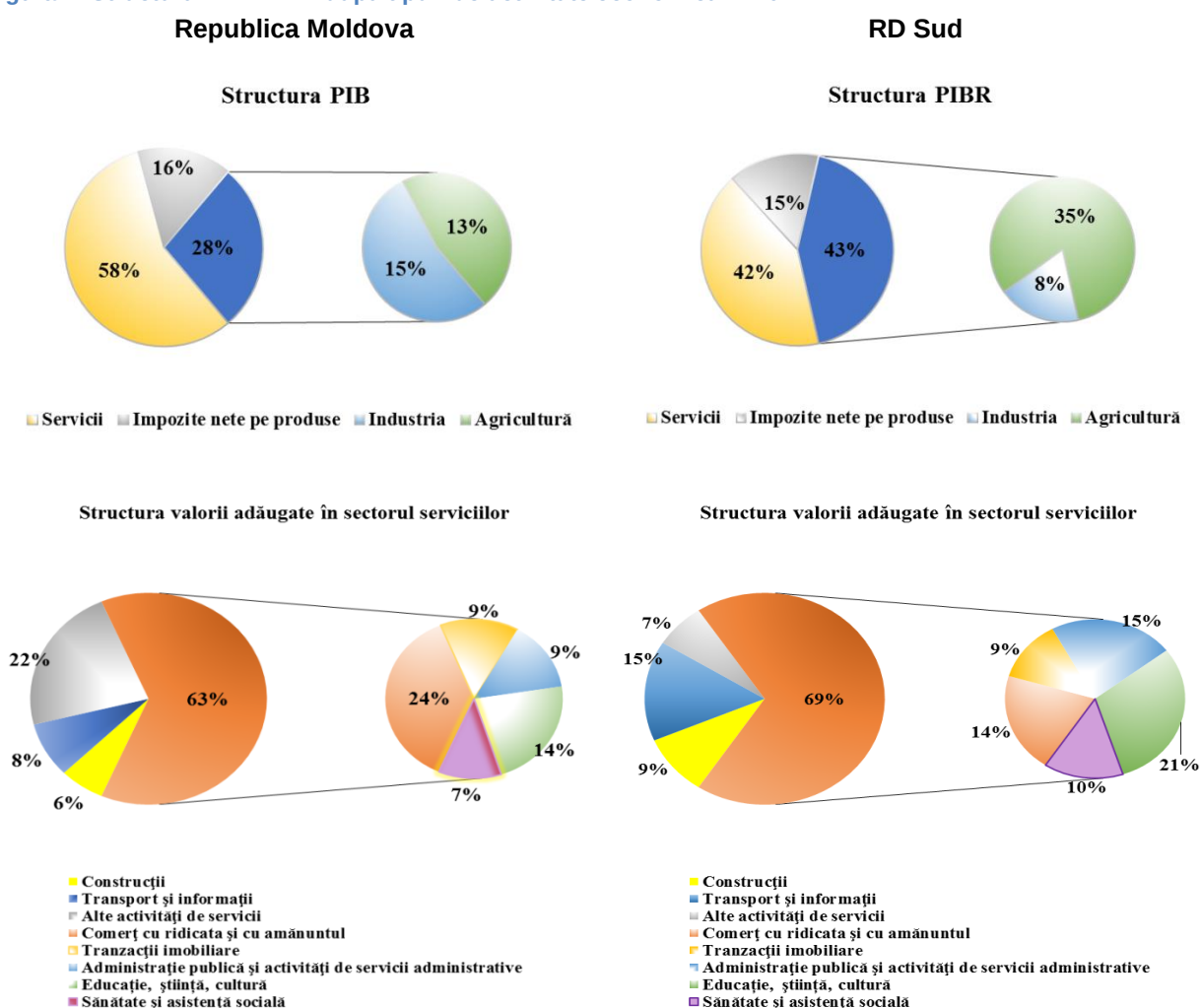
Ponderea industriei în PIBR-ul RD Sud este de 8% (foarte joasă în comparație cu media de 15% pe țară (Figura 2)). Acest dezechilibru din sectorul real vorbește despre de-industrializarea regiunii și un potențial relativ scăzut al dezvoltării industriale de perspectivă a regiunii.

Cota de 42% a serviciilor în structura PIBR din regiune este suficient de mare, dar aceasta nu atestă o dezvoltare profundă a sectorului respectiv. Situația dată se datorează scăderii

²⁸ Sursă: Anuarul Statistic "Statistica teritorială. Ediția 2016", Tabelul 13.1-13.5, BNS RM, <http://www.statistica.md>

producerii în sectorul real pe de o parte și creșterii mai rapide a tarifelor pentru servicii decât a prețurilor pentru bunurile industriale sau pentru producția agricolă. Totodată, urmează a fi menționat că în sectorul serviciilor în RD Sud predomină comerțul, tranzacțiile imobiliare și așa-numitele servicii non-piață.²⁹ Totodată, asemenea servicii ca construcțiile, transporturile, comunicațiile etc. (cca 24% din PIBR) , sunt foarte importante pentru impulsionearea regiunii, deoarece formează precondiții pentru dezvoltarea sectorului industrial, agricol etc. (Figura 2). Se poate presupune că "distorsiunile" în dezvoltarea sferei serviciilor din RD Sud, precum și ponderea relativ mică a serviciilor de producție, au repercusiuni asupra creării valorii adăugate în sectorul real și ca rezultat nu impulsionează suficient dezvoltarea sectoarelor de bază ale economiei regiunii.

Figura 2: Structura PIB / PIBR după tipuri de activitate economică în 2014

Sursa: Anuarul Statistic "Statistica teritorială. Ediția 2016", Tabelul 13.2., BNS RM, www.statistica.md, calculele experților proiectului.

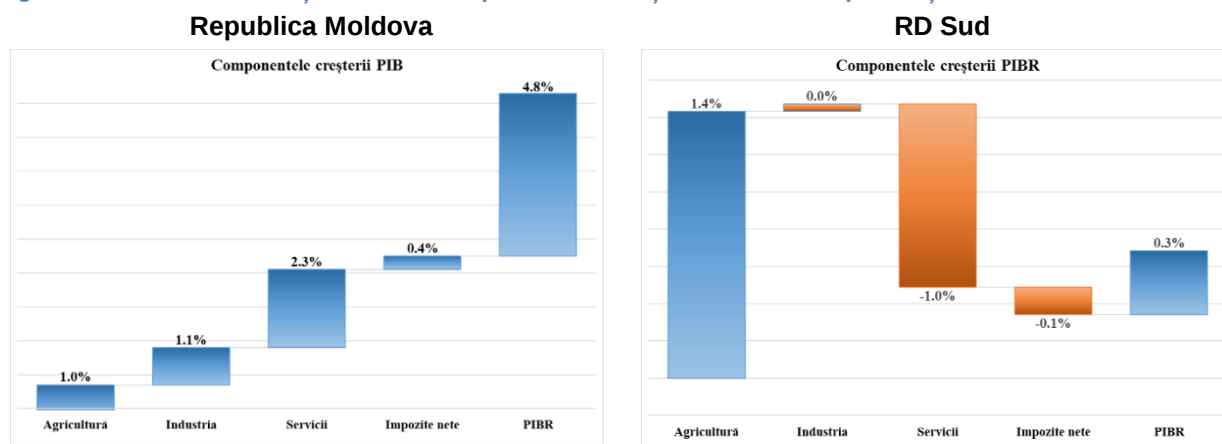
Ținând cont de creșterea redusă a economiei regionale, este important de a analiza suplimentar aspectele calitative legate de contribuțiile principalelor sectoare economice la formarea PIBR-ului pentru a putea accentua forțele locomotoare existente în regiune.

Din punct de vedere a contribuțiilor la creșterea PIBR din RD Sud pe care o aduce fiecare sector, se constată că la creșterea de 0,3 % din anul 2014 față de anul 2013 a PIBRului au

²⁹ Serviciile non-piață includ acele servicii, care sunt realizate integral sau parțial din contul bugetului, fondurilor extrabugetare, fondurilor organizațiilor non-profit etc.

contribuit următoarele activități economice: agricultura, silvicultura și pescuitul – cu +1,43 %; construcțiile cu +0,34 % și industria cu +0,01 %. Totodată, un impact negativ asupra indicelui volumului fizic al PIBR au avut-o activitățile economice din sectorul serviciilor (cu excepția construcțiilor) și impozitele nete pe produse, influențând PIBR cu -1,33% și -0,15% respectiv (*Figura 3*).

Figura 3: Gradul de influență a diferitelor tipuri de activități economice asupra creșterii PIB / PIBR

Sursa: Anuarul Statistic "Statistica teritorială. Ediția 2016", Tabelul 13.2., BNS RM, <http://www.statistica.md>, proiectul "StatReg", calculele experților proiectului

În concluzie se poate menționa că crearea unei infrastructuri regionale pentru susținerea antreprenorialului cu scopul asigurării unei cooperări mai strânse a organizațiilor de cercetări științifice cu mediul de afaceri, reducerea riscurilor asociate investițiilor, dezvoltarea produselor noi și facilitarea penetrării în piețe noi reprezintă un vector important în dezvoltarea mai durabilă a economiei regiunii în ansamblu.³⁰

2.1.2 Industria

După cum s-a constatat din analiza contribuției principalelor sectoare economice la formarea PIBR, RD Sud este cea mai slab industrializată regiune. Ponderea industriei reprezintă doar cca 6% din activitatea economică a regiunii (Figura 4). Conform situației înregistrate în anul 2015, în RD Sud sunt prezente 8% din numărul întreprinderilor industriale din Republica Moldova, care produc la rândul lor doar 4% din valoarea producției industriale fabricate. Urmează a fi menționat faptul că cca jumătate (48%) din întreprinderile industriale din RD Sud sunt localizate în raioanele Cahul și Căușeni (Tabelul 2).

Tabel 2: Principalii indicatori ai activității întreprinderilor industriale pe Regiunea de Dezvoltare Sud

	RDS		Basarabeasca		Cahul		Cantemir		Causeni		Cimislia		Leova		Stefan Voda		Taraclia	
	2010	2015	2010	2015	2010	2015	2010	2015	2010	2015	2010	2015	2010	2015	2010	2015	2010	2015
Numărul de întreprinderi, unități	334	412	17	15	81	112	14	25	74	86	41	44	14	25	49	55	44	50
în % față de total din țară (RDS)	6%	8%	5%	4%	24%	27%	4%	6%	22%	21%	12%	11%	4%	6%	15%	13%	13%	12%
Valoarea producției fabricate, mil lei	1043	1721	34	90	351	460	86	284	163	168	82	174	20	40	117	197	189	309
în % față de total din țară (RDS)	4%	4%	3%	5%	34%	27%	8%	17%	16%	10%	8%	10%	2%	2%	11%	11%	18%	18%
pe cap de locuitor, lei	1926	3228	1153	3148	2819	3691	1365	4582	1766	1849	1320	2887	374	758	1628	2794	4276	7075
în % față de total din țară	24%	25%	14%	25%	35%	29%	17%	36%	22%	14%	17%	22%	5%	6%	20%	22%	54%	55%
în % față de total din RDS	100%	100%	60%	97%	146%	114%	71%	142%	92%	57%	69%	89%	19%	23%	85%	87%	222%	219%
în mediu de o întreprindere, mii lei	3122	4515	1988	5993	4336	4107	6136	11364	2207	1949	1995	3952	1436	1604	2396	3584	4305	6172
în % față de total din țară	60%	50%	38%	66%	83%	46%	118%	126%	42%	22%	38%	44%	28%	18%	46%	40%	83%	68%
în % față de total din RDS	100%	100%	64%	133%	139%	91%	197%	252%	71%	43%	64%	88%	46%	36%	77%	79%	138%	137%

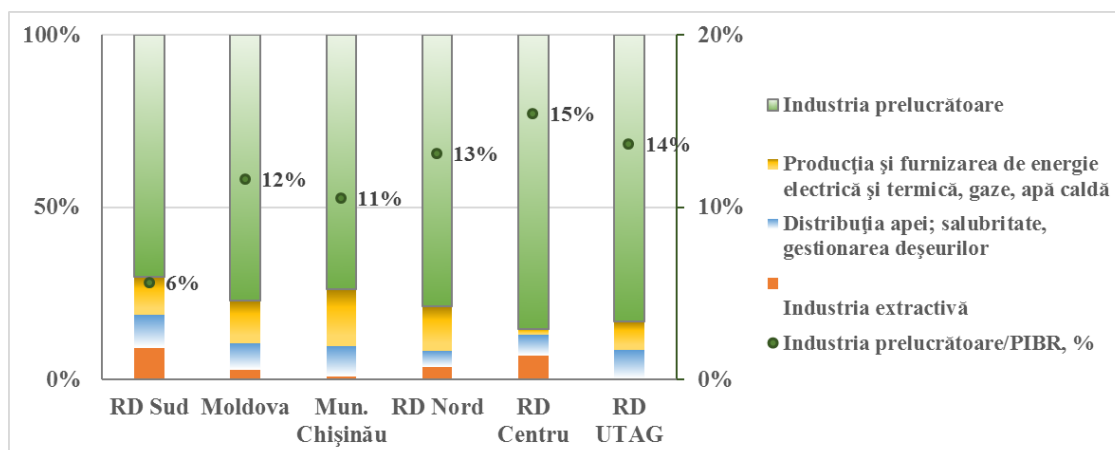
Sursa: BNS, Banca de date „Statbank”, Secțiuni „Industrie” și „Antreprenoriat”, www.statistica.md, calculele experților proiectului

Pe primul loc se plasează industria prelucrătoare a materiilor prime agricole, locul I-ii în formarea valorii adăugate în baza sectorului agricol. Segmentul dat este reprezentat preponderent prin întreprinderile producătoare de divin (aproape 1/3 din volumul produs în

³⁰ Strategia de dezvoltare a întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020

țară), vinuri naturale din struguri (respectiv cca. 1/4), conserve (cca 1/10) și produse de panificație.³¹

Figura 4: Structura VABR în industrie în anul 2014 pe regiuni de dezvoltare

Sursa: Anuarul Statistic "Statistica teritorială. Ediția 2016", Tabelul 13.2., BNS RM, <http://www.statistica.md>, calculele experților proiectului

În prezent domeniul de specializare economică în RD Sud îl reprezintă producerea vinului. În 2015 aici s-a obținut mai mult de 40% din toată cantitatea de vinuri naturale din struguri produsă în Republica Moldova (în special au contribuit raioanele Cantemir, Cahul, Cimișlia și Căușeni). În raionul Cantemir se produce cca 60% din volumul vinurilor tari produs în Republica Moldova. Raionul Taraclia este singurul raion din RD Sud în care se produce divin. O asemenea specializare implică dependența industrială a RD Sud de cererea de pe piețele externe – cca 50 % din producția dată este tradițional destinată exportului (în total pe țară depășind 30%). Pentru Raionul Cantemir acest indicator este chiar mai înalt – cca 90 % din producție se valorifică pe piețele externe.³²

Conform datelor statistice contribuția RD Sud în volumul total de producere de sucuri a scăzut de la 2,6 % în 2010 până la 0,4 % în 2015, producția de sucuri, fructe și legume conservate a fost încetată în raioanele Cahul, Ștefan Vodă și Taraclia, rămânând în producere numai în raionul Cantemir.

Intensitatea industrială în anul 2015, caracterizată prin volumul producției industriale fabricate în medie de o întreprindere, indică asupra faptului că rezultatele obținute în RD Sud sunt foarte joase - 4,5 mil. lei per întreprindere față de 9,0 mil. lei media pe țară. Excepție face raionul Cantemir, volumul produs de întreprinderile cărui depășește chiar și media pe țară, și reprezintă circa 11 mil. lei în medie/întreprindere în anul 2015 (Tabelul 2). Se poate menționa că în Raionul Taraclia de asemenea rezultatele erau mai înalte în 2014: 11014 mii lei versus 7957 mii lei media pe întreprindere pe țară, însă situația reflectată statistic a fost schimbată drastic în 2015, când producerea divinului s-a diminuat de circa 19 ori.³³

Nivelul scăzut de diversificare a industriei și specializare economică, preponderența producției de vin, divin și produse alimentare prezintă nesiguranțe pentru dezvoltarea durabilă și multidimensională a regiunii. În afară de aceasta, urmează de ținut cont de faptul că piețele interne și externe sunt foarte competitive în aceste grupuri de mărfuri, iar dificultățile întâmpinate în realizarea produselor, inclusiv din cauza competitivității joase, rezultă în reducerea sau chiar încetarea producerii.

³¹ Analiza Socio-economică a Regiunii de Dezvoltare Sud pagina 96, <http://www.adrsud.md>

³² Anuarul Statistic "Statistica teritorială. Ediția 2016", tab. 14.2, <http://www.statistica.md>

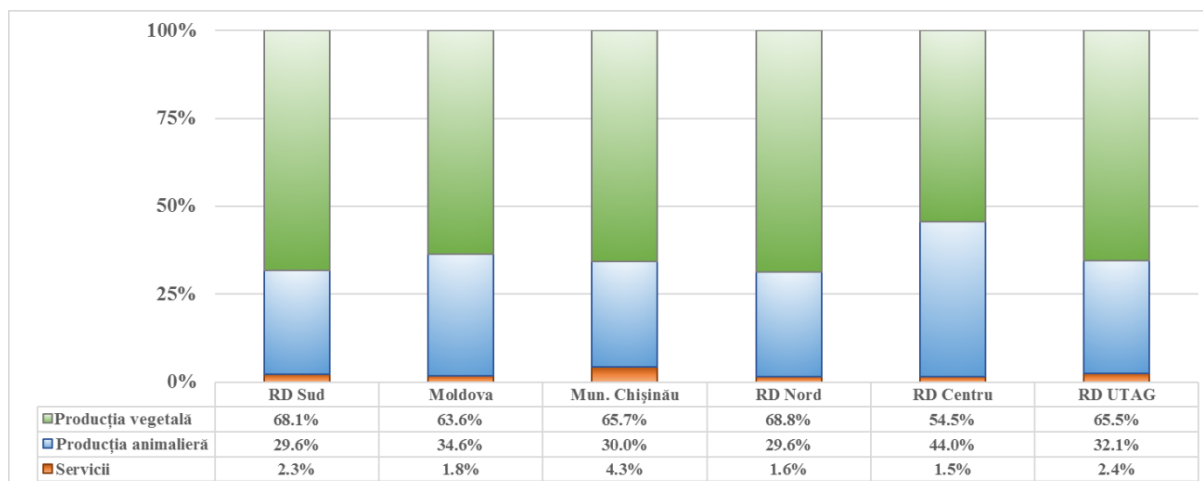
³³ Sursa: BNS, Banca de date „Statbank”, Secțiune „Industrie”, www.statistica.md

2.1.3 Agricultură

În mod tradițional, agricultura este considerată ca fiind una din cele mai importante ramuri ale economiei RD Sud. În anul 2014 contribuția agriculturii la PIBR Sud a constituit 35 %, comparativ cu cele peste 13 % înregistrate în țară.

Având un rol atât de însemnat în economia regiunii și în asigurarea cu locuri de muncă a populației, agricultura este un sector destul de vulnerabil la diferiți factori și fenomene, cum ar fi factorii climaterici – seceta a devenit un factor distructiv comun în ultimii ani – dar și cei economici – spre exemplu, restricțiile la export impuse în anul 2013.

Figura 5: Structura producției agricole pe ramuri pe regiuni de dezvoltare în anul 2014

Sursa: Proiectul „StatReg”

Particularitatea acestui sector constă în dependența înaltă a rezultatelor acestuia față de politicile naționale de sprijin și capacitățile de cooperare și advocacy în sector. Instabilitatea sporită a producției agricole este consecința implementării slabe a politicilor ce țin de diminuarea riscurilor și reducerea dependenței de condițiile climatice, inclusiv prin accesul la irigare, nivelul scăzut de aplicare a tehnologiilor agricole moderne (soiuri rezistente la secetă, tehnologii intensive și orientate spre crearea produselor cu valoare adăugată înaltă, instrumente specifice, de ex. de protecție antigrindină).

Un neajuns îl constituie lipsa sistemelor de asigurare în agricultură, de exemplu pentru riscurile meteorologice. Un alt motiv ce duce la încetinirea producției agricole este legat de crizele economice, prețurile la inputuri (de exemplu: fertilizanți, combustibili, mașini și echipament), complexitatea și dificultatea intrării pe piețele externe care au cerințe complexe, creând condiții dificile pentru producătorii agricoli autohtoni.³⁴

Structura pe ramuri a agriculturii este determinată în mare măsură de condițiile de piață, accesibilitatea și eficiența factorilor de producere. O poziție dominantă în producția agricolă a RD Sud o ocupă producția vegetală, cu o cota de mai mult de două treimi. Potențialul industriei animaliere, atât în privința volumului producției cât și în cea a productivității, nu este utilizat pe deplin. Majoritatea covârșitoare a animalelor sunt crescute în gospodăria țărăneasca (de fermier) și în gospodării private. Costul ridicat al factorilor de producție, absența bazelor de furaj, inhibă în mod semnificativ dezvoltarea sectorului zootehnic comercial de anvergură în regiune. Volumul, calitatea și varietatea serviciilor oferite producătorilor agricoli în RD Sud, ca și în restul Moldovei, este semnificativ redus în raport cu țările UE, iar serviciile sunt oferite unei game înguste de producători agricoli. Lipsa de calitate a sectorului serviciilor determină în mare

³⁴ “Strategia națională de dezvoltare agricolă și rurală pentru anii 2014-2020”, HG RM, Nr. 409, 04.06.2014, MO Nr. 152, 10.06.2014

măsură subdezvoltarea capacităților existente ale agriculturii comerciale mari din regiune (Figura 5).

Rentabilitatea scăzută în fitotehnie este determinată de mai mulți factori, printre care se numără degradarea solului și poziția dominantă a culturilor cu valoare redusă în producția vegetală (culturi cerealiere și leguminoase) în detrimentul culturilor cu valoare înaltă (cultura plantelor tehnice). Principalul rol în volumul producției agricole al RD Sud îl reprezintă 7 grupuri de produse: cereale, floarea-soarelui, tutun, struguri, legume și fructe.

Terenurile agricole constituie 62,1 % din totalul suprafeței RD Sud. Din acestea 89% sunt terenuri arabile și 11% plantații multianuale, inclusiv 6,9% suprafețe de viță de vie.³⁵ Pe teritoriul RDS avem circa 60% din toate plantațiile de viță de vie din țară, 15% din plantațiile de pomi fructiferi și pomușoare (inclusiv 30% de fructe sâmburoase) și circa 30% din terenurile însămânțate din RM (*Tabelul 3*).

Grădinăritul este concentrat în raioanele Ștefan-Vodă, Cahul, Cantemir, Căușeni și Leova (peste 80% din culturile horticole din RD Sud). Cu toate acestea, după cum s-a menționat mai sus, prelucrarea industrială a fructelor este concentrată în raionul Cantemir.

³⁵ Analiza socio-economică a Regiunii de Dezvoltare Sud, pagina 91, <http://www.adrsud.md>

Tabel 3: Principalii indicatori ai activității întreprinderilor agricole pe Regiunea de Dezvoltare Sud

	RDS		Basarabeasca		Cahul		Cantemir		Causeni		Cimislia		Leova		Stefan Voda		Taracia	
	2010	2015	2010	2015	2010	2015	2010	2015	2010	2015	2010	2015	2010	2015	2010	2015	2010	2015
Culturi cerealiere și leguminoase - total																		
Suprafata insamintata, mii ha	123	139	4.2	4.1	20.9	26.1	10.3	12.3	21.1	24.3	13.8	14.9	8.9	12.0	25.2	28.3	18.3	16.6
în % față de total din țară	30%	32%	1%	1%	5%	6%	3%	3%	5%	6%	3%	3%	2%	3%	6%	7%	4%	4%
în % față de total din RDS	100%	100%	3%	3%	17%	19%	8%	9%	17%	18%	11%	11%	7%	9%	21%	20%	15%	12%
Productia globala, mii t	262	394	7	13	45	72	30	43	37	61	25	42	20	34	61	81	37	48
în % față de total din țară	26%	31%	1%	1%	5%	6%	3%	3%	4%	5%	3%	3%	2%	3%	6%	6%	4%	4%
în % față de total din RDS	100%	100%	2%	3%	17%	18%	12%	11%	14%	16%	10%	11%	8%	9%	23%	21%	14%	12%
Roada medie la 1ha, chintale	20	25	14	23	21	24	23	27	19	25	16	22	22	27	23	28	20	27
în % față de total din țară	91%	101%	62%	92%	92%	95%	105%	108%	85%	98%	70%	89%	97%	106%	104%	111%	91%	106%
în % față de total din RDS	100%	100%	68%	91%	101%	94%	115%	107%	93%	97%	77%	89%	107%	105%	114%	110%	100%	105%
Floarea soarelui																		
Suprafata insamintata, mii ha	41	70	1.2	2.1	6.2	12.4	4.0	7.1	5.8	11.5	5.3	8.4	3.9	7.9	8.3	11.2	6.1	9.4
în % față de total din țară	24%	32%	1%	1%	4%	6%	2%	3%	3%	5%	3%	4%	2%	4%	5%	5%	4%	4%
în % față de total din RDS	100%	100%	3%	3%	15%	18%	10%	10%	14%	16%	13%	12%	10%	11%	20%	16%	15%	13%
Productia globala, mii t	64	131	2	4	11	23	8	17	9	18	9	16	7	15	12	21	8	17
în % față de total din țară	22%	32%	1%	1%	4%	6%	3%	4%	3%	4%	3%	4%	2%	4%	4%	5%	3%	4%
în % față de total din RDS	100%	100%	3%	3%	17%	18%	12%	13%	14%	14%	13%	12%	11%	11%	19%	16%	12%	13%
Roada medie la 1ha, chintale	16	15	...	...	...	...	16	...	19	22	18	...	16	...	15	...	16	12
în % față de total din țară	91%	94%	...	...	...	...	89%	...	110%	135%	99%	...	93%	...	85%	...	90%	75%
în % față de total din RDS	100%	100%	...	...	...	...	98%	...	121%	144%	109%	...	103%	...	93%	...	99%	80%
Fruite samburoase																		
Total plantatii, ha	5292	5513	119	186	1233	1205	1043	925	355	734	275	261	269	405	1484	1545	514	252
în % față de total din țară	33%	30%	1%	1%	8%	7%	6%	5%	2%	4%	2%	1%	2%	2%	9%	9%	3%	1%
în % față de total din RDS	100%	100%	2%	3%	23%	22%	20%	17%	7%	13%	5%	5%	5%	7%	28%	28%	10%	5%
Productia globala, t	10525	21652	448	150	2333	4880	2207	5645	914	3887	801	1422	590	1314	2811	4071	422	284
în % față de total din țară	38%	34%	2%	0%	9%	8%	8%	9%	3%	6%	3%	2%	2%	2%	10%	6%	2%	0%
în % față de total din RDS	100%	100%	4%	1%	22%	23%	21%	26%	9%	18%	8%	7%	6%	6%	27%	19%	4%	1%
Roada medie la 1ha, chintale	35	52	40	9	37	49	49	66	49	94	40	79	52	43	31	40	10	13
în % față de total din țară	128%	105%	146%	18%	135%	99%	179%	133%	180%	189%	147%	158%	193%	85%	116%	81%	38%	26%
în % față de total din RDS	100%	100%	114%	17%	106%	94%	140%	127%	141%	180%	115%	150%	151%	81%	90%	77%	29%	25%
Nucifere (nuci, migdale și altele)																		
Total plantatii, ha	1119	1708	30	88	38	277	17	3	60	90	86	56	514	803	317	390	57	1
în % față de total din țară	25%	11%	1%	1%	1%	2%	0%	0%	1%	1%	2%	0%	12%	5%	7%	2%	1%	0%
în % față de total din RDS	100%	100%	3%	5%	3%	16%	2%	0%	5%	5%	8%	3%	46%	47%	28%	23%	5%	0%
Productia globala, t	12	115	...	...	...	...	...	...	...	...	...	8	12	23	...	82	...	2
în % față de total din țară	15%	3%	...	...	...	...	...	...	...	...	...	0%	15%	1%	...	2%	...	0%
în % față de total din RDS	100%	100%	...	...	...	...	...	...	...	...	...	7%	100%	20%	...	71%	...	2%
Roada medie la 1ha, chintale	0.3	1.0	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	0.3	0.4	...	5.4	...	18.0
în % față de total din țară	18%	27%	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	18%	11%	...	146%	...	486%
în % față de total din RDS	100%	100%	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	100%	40%	...	540%	...	18 ori
Vii - total																		
Total plantatii, ha	19529	17735	958	798	4737	4672	2356	2451	1441	1503	1687	1608	1263	1206	2431	2089	4656	3408
în % față de total din țară	53%	58%	3%	3%	13%	15%	6%	8%	4%	5%	5%	5%	3%	4%	7%	7%	13%	11%
în % față de total din RDS	100%	100%	5%	4%	24%	26%	12%	14%	7%	8%	9%	9%	6%	7%	12%	12%	24%	19%
Productia globala, mii t	40	82	1	2	11	28	9	14	4	9	4	6	2	4	5	8	4	11
în % față de total din țară	56%	56%	2%	1%	15%	19%	13%	9%	5%	6%	5%	4%	3%	3%	7%	6%	6%	7%
în % față de total din RDS	100%	100%	3%	2%	27%	34%	23%	17%	10%	11%	9%	7%	5%	5%	12%	10%	10%	13%
Roada medie la 1ha, chintale	24	50	15	25	31	67	42	58	37	66	22	54	18	36	25	48	10	27
în % față de total din țară	104%	94%	66%	47%	133%	126%	181%	110%	158%	124%	94%	101%	76%	67%	109%	90%	42%	51%
în % față de total din RDS	100%	100%	64%	50%	128%	133%	174%	116%	152%	131%	91%	107%	73%	71%	105%	95%	41%	54%

Sursa: BNS, Banca de date „Statbank”, Secțiune „Agricultura”, <http://www.statistica.md>, (accesat la 05.03.2017)

Este important de menționat faptul că în ultimii ani în RD Sud a început plantarea activă a nucilor. Plantațiile de nuci au înregistrat o creștere de la 1119 ha la 1708 ha în perioada 2010-2015,³⁶ în fond datorită climei blânde pentru respectiva cultură, rezistenței la agenți dăunători, boli și secetă, precum și resurselor limitate necesare pentru întreținere. Acest produs are acces pe piața UE și este exportat cu succes în UE, precum și spre alte piețe.

³⁶ BNS, Banca de date „Statbank”, Secțiune „Agricultura” (accesat la 11.02.2017)

Raionul Leova, de rând cu Cahul și Stefan Vodă, este lider la capitolul plantațiilor de nuci (deținând aproximativ 50 % din acestea în RD Sud), însă productivitatea (randamentul) nucilor aici este cu mult mai mică decât productivitatea medie pe țară (*Tabelul 3*).

Trebuie de menționat că exploatarea plantațiilor de nuci este o nișă care a fost mai recent descoperită și reprezintă o perspectivă pentru diversificarea sectorului agrar și a industriilor prelucrătoare conexe.

Viticultura reprezintă principala ramură de specializare în RD Sud. Aici se produc peste 60 % din totalul de struguri de masă și peste 50 % din totalul de soiuri de struguri de vin. Stimularea asocierii producătorilor și procesatorilor de struguri, precum și a stațiunilor și institutelor universitare și de cercetare științifică în materie (clusterizare) este una din tendințele importante pentru asemenea sectoare deoarece aceasta reprezintă nucleul în baza căruia poate fi generată dezvoltarea industrială, externalizarea multisectorială și atragerea inovațiilor.

Sectorul zootehnic este un domeniu care în prezent se află într-un declin vădit. Unitățile cu potențial mare (fostele complexe de creștere a animalelor) specializate în creșterea vitelor mari cornute, inclusiv a vacilor pentru lapte și a porcinelor pentru carne au fost practic lichidate în toate localitățile RD Sud. În perioada 2009-2015 în RD Sud a avut loc un proces continuu de scădere a efectivului de bovine. În prezent, cel mai mare număr de animale din categoria bovinelor este concentrat în gospodăriile particulare ale cetățenilor, care preponderent produc pentru consum propriu și pentru valorificarea în comerțul cu amănuntul. Această situație a afectat negativ activitatea fabricilor de prelucrare a produselor lactate și a cărnii care se află într-o situație extrem de dificilă din cauza lipsei unei baze de materie primă.

În schimb, creșterea ovinelor și caprinelor este punctul forte al sectorului zootehnic din RD Sud. În RD Sud sunt în jur de 35 % din numărul capetelor de ovine din țară. Cahul (24,8 %), Taraclia (16,9 %) și Cantemir (13,6 %) sunt trei raioane unde este concentrat cel mai mare număr de ovine și caprine, corespunzător 24,8, 16,9 și 13,6 %.³⁷ Stimularea asocierii crescătorilor de ovine și caprine din regiune, precum și a parteneriatelor cu integratori agricoli, stațiuni de cercetare științifică și ferme demonstrative în materie reprezintă o altă tendință potențial importantă pentru îmbunătățirea producțiilor de lapte, lână, carne și alte derivate, a prelucrării industriale a materiilor prime de la animale și valorificarea lor corespunzătoare pe piața internă și externă, dat fiind atributele de calitate biologică înalte ale produselor tradiționale.

Această direcție de acțiune se impune cu atât mai mult cu cât potențialul agroalimentar al RD Sud este suficient de fragmentat și este reprezentat de 32 cooperative de producție, 19 Societăți pe Acțiuni, 216 Societăți cu Răspundere Limitată și mai mult de 53 mii de gospodării țărănești și întreprinderi individuale.³⁸

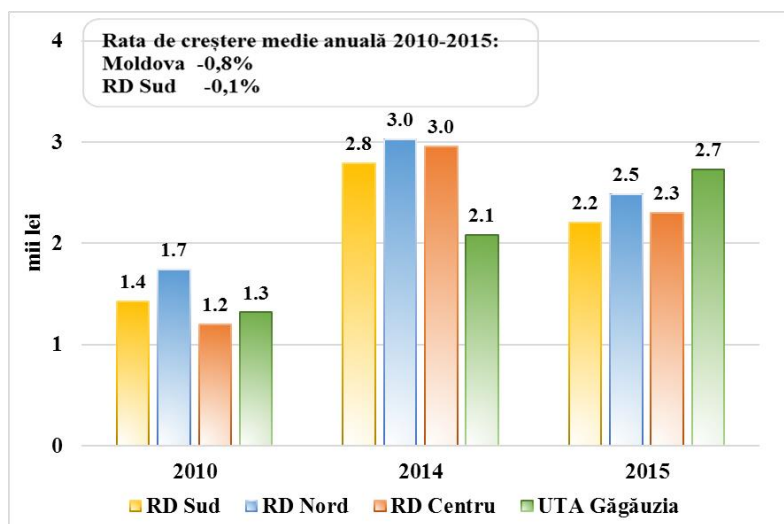
2.1.4 Cadrul investițional

Volumul absolut al investițiilor în activele materiale pe termen lung în RD Sud în anul 2015 a fost relativ mic – 1176 mil lei sau 5,6 % din totalul pe țară. Regiunea a înregistrat cea mai mică cifră a volumului investițiilor pe cap de locuitor din Republica Moldova, și anume 2206 lei, ceea ce reprezintă 37 % din media națională (*Figura 6*).

³⁷ Analiza socio-economică a Regiunii de Dezvoltare Sud, pagina 93-94, <http://www.adrsud.md>

³⁸ Analiza socio-economică a Regiunii de Dezvoltare Sud, pagina 91, <http://www.adrsud.md>

Figura 6: Investiții în active materiale pe termen lung pe cap de locuitor

Sursă: BNS, Banca de date „Statbank”, Secțiune „Investiții în active materiale pe termen lung”, <http://statistica.md>, (accesat la 26.01.2017), calculele experților proiectului

Evoluția investițiilor în active materiale pe termen lung începând cu anul 2012 este oscilantă în raport cu anul precedent (Tabelul 4). Astfel, dacă în primul an s-a înregistrat o descreștere de 3,4 %, în următorii doi ani indicele de creștere al investițiilor a fost ascendent, iar în ultimul an s-a înregistrat o diminuare semnificativă până la nivelul de 71,4 % în raport cu anul precedent. Evoluția investițiilor în active materiale este relativ similară celorlalte regiuni de dezvoltare. Chiar dacă creșterea investițiilor în RD Sud în anii 2013-2014 a fost superioară dinamicii înregistrate la nivelul municipiului Chișinău, această tendință nu este sustenabilă pe termen mai lung. Mai mult de atât, în anul 2015, toate regiunile cu excepția UTA Găgăuzia, au pierdut din creșterea pozitivă înregistrată în anii anteriori.

Tabel 4: Principalii indicatori al activității investiționale

	RDS		Basarabeasca		Cahul		Cantemir		Causeni		Cimislia		Leova		Stefan Voda		Taraclia	
	2012	2015	2012	2015	2012	2015	2012	2015	2012	2015	2012	2015	2012	2015	2012	2015	2012	2015
milioane lei, prețuri curente																		
Investiții în active materiale pe termen lung – total	906	1176	10	30	189	246	143	179	119	248	170	206	36	73	149	100	91	95
în % față de total din țară (RDS)	5%	6%	1%	3%	21%	21%	16%	15%	13%	21%	19%	17%	4%	6%	16%	9%	10%	8%
pe cap de locuitor, lei	1684	2206	356	1047	1509	1973	2293	2884	1299	2730	2783	3415	664	1381	2080	1417	2059	2185
în % față de total din țară (RDS)	35%	37%	21%	47%	90%	89%	136%	131%	77%	124%	165%	155%	39%	63%	124%	64%	122%	99%
din care, pentru lucrări de construcții-montaj	430	519	3	14	91	137	45	53	53	74	124	135	17	40	76	32	23	35
în % față de total din țară (RDS)	5%	5%	1%	3%	21%	26%	10%	10%	12%	14%	29%	26%	4%	8%	18%	6%	5%	7%
pe cap de locuitor, lei	800	974	111	497	727	1096	722	852	577	811	2022	2245	310	748	1060	455	510	809
în % față de total din țară (RDS)	32%	34%	14%	51%	91%	113%	90%	87%	72%	83%	253%	231%	39%	77%	133%	47%	64%	83%
Volumul lucrărilor în întrepriză	226	260	8	2	70	103	14	2	48	48	27	49	10	13	34	37	17	6
în % față de total din țară (RDS)	4%	3%	3%	1%	31%	40%	6%	1%	21%	18%	12%	19%	4%	5%	15%	14%	7%	2%
pe cap de locuitor, lei	420	488	263	56	558	830	228	34	518	531	436	814	180	244	475	520	379	142
în % față de total din țară (RDS)	24%	21%	63%	11%	133%	170%	54%	7%	123%	109%	104%	167%	43%	50%	113%	107%	90%	29%
Anul precedent = 100%																		
Investiții în active materiale pe termen lung – total	96.6%	71.4%	64.7%	102.1%	80.1%	74.0%	111.5%	68.0%	73.6%	86.3%	97.0%	78.7%	68.1%	54.9%	149.2%	46.0%	131.6%	77.1%
din care, pentru lucrări de construcții-montaj	97.2%	68.4%	43.4%	84.8%	84.9%	99.0%	82.0%	71.7%	87.0%	63.0%	106.7%	82.0%	43.6%	42.1%	212.6%	31.5%	98.5%	66.9%

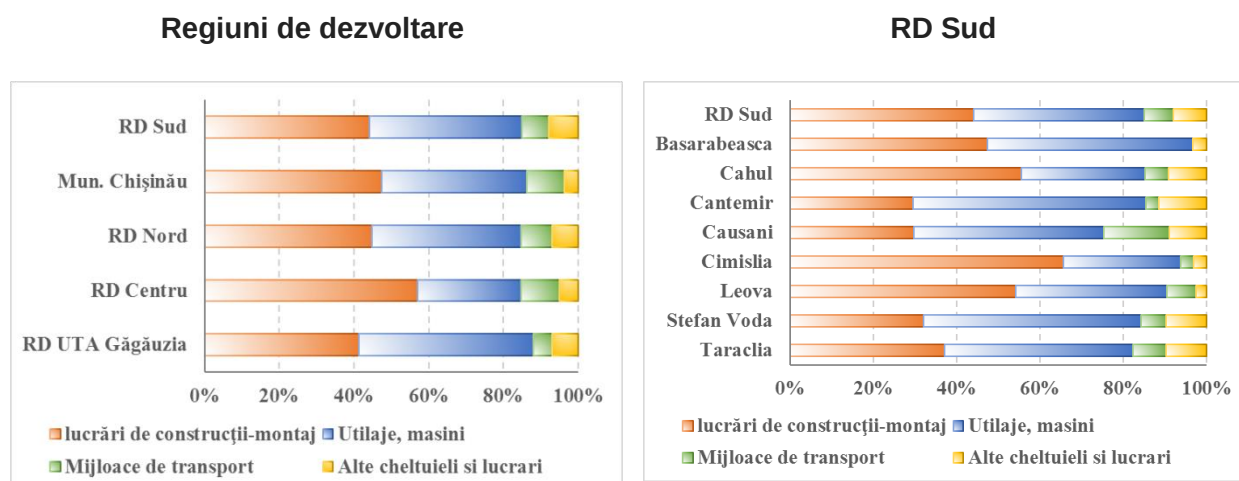
Sursa: BNS Anuarul Statistic „Statistica teritorială. Ediția 2016”, Tabele 16.1, 16.4, 16.5. Banca de date „Statbank”, Secțiune „Investiții în active materiale pe termen lung”, www.statistica.md, (accesat la 26.01.2017)

Structura tehnologică a investițiilor în active materiale (Figura 7) prezintă o proporție mai mare de investiții în lucrări de construcții și montaj (44 %), si echipamente, vehicule și mijloace de

transport (49 %). Cimișlia și Cahul ocupă primele poziții și au o pondere de mai mult de 50 % din totalul investițiilor în construcții-montaj efectuate în anul 2015 în RD Sud.

În ultimii cinci ani au fost realizate unele schimbări în structura tehnologică a investițiilor de capital. Structura s-a schimbat în urma creșterii volumului și ponderii investițiilor în mașini și echipamente prin reducerea ponderii investițiilor în mijloacele de transport. Volumul și cota lucrărilor în construcții și instalații pentru aceeași perioadă au rămas relativ stabile. Luând în considerare faptul că la totalul volumului investițiilor în materiale active de durată în RD Sud predomină partea activă stabilă (mașini, echipamente și vehicule), din punct de vedere al structurii tehnologice, dinamica generală a investițiilor poate fi evaluată ca fiind una pozitivă.

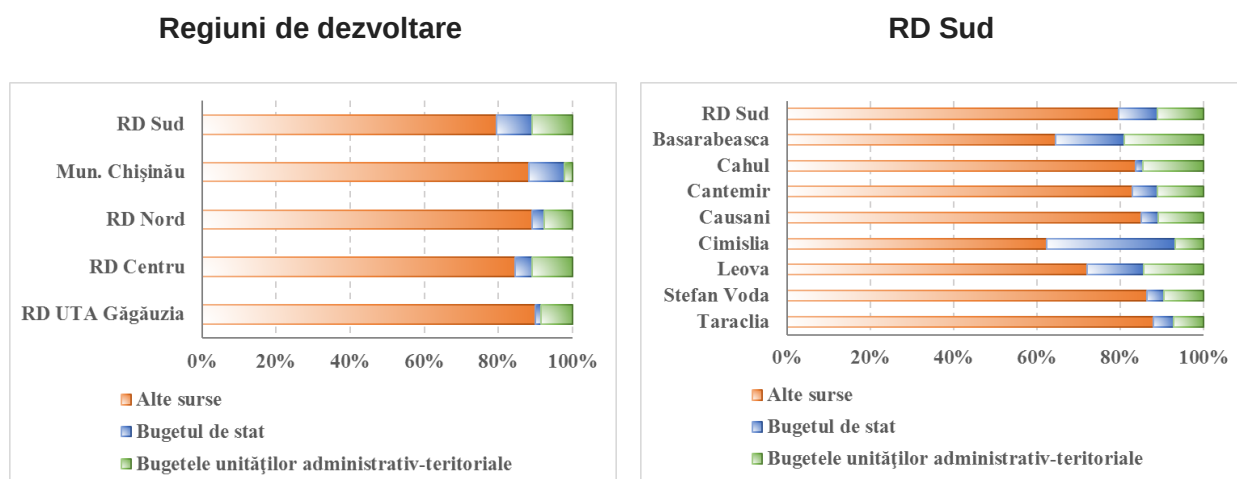
Figura 7: Structura tehnologică a investițiilor în active materiale pe termen lung

Sursa: BNS Banca de date „Statbank”, Secțiune „Investiții în active materiale pe termen lung”, <http://statistica.md>, (accesat la 26.01.2017)

Volumul limitat al investițiilor nu permite o dezvoltare echitabilă a regiunii pe termen lung. În principal, investițiile sunt finanțate din resurse locale, în preponderență datorită reinvestirii surselor proprii ale agenților economici și ale populației. Resursele publice au jucat un rol foarte limitat în investiții, fapt care nu facilitează efectul multiplicativ de dezvoltare a regiunii și a țării în general (Figura 8).

Figura 8: Structura investițiilor în active pe termen lung pe surse de finanțare

Sursa: BNS Banca de date „Statbank”, Secțiune „Investiții în active materiale pe termen lung”, <http://statistica.md>, (accesat la 26.01.2017)

Reformele serioase în economia regiunii trebuie să fie complementate cu atragerea unor fluxuri de investiții semnificative. Este evident că volumele de capital disponibil nu sunt suficiente nici pentru a opri deprecierea semnificativă a activelor. Situația rămâne stagnantă în perioada de analiză. Este evident faptul că nivelul scăzut al investițiilor active în regiune în mare parte este determinat de nivelul antreprenorial fragmentat și slab diversificat în majoritatea raioanelor din RD Sud. Serviciile slab dezvoltate în agricultura din regiune cât și din țară, în general, limitează posibilitățile de dezvoltare a unui lanț valoric cu drepturi depline în interiorul regiunii, atribuindu-i rolul de furnizor de materii prime pentru regiunile mai industrializate ale țării.

2.1.5 Populația și localizarea ei³⁹

Conform situației la data de 01.01.2016 populația regiunii era de 533 mii persoane. Pe parcursul ultimilor 5 ani, populația regiunii a scăzut cu 8,3 mii locuitori, adică 1,5 % (o medie anuală cu 0,3 % reducere). Trendul negativ al populației totale în regiune este influențat de procesele de reducere a numărului populației rurale (-13,6 mii oameni), deoarece populația urbană din regiune a crescut (+5,3 mii) în acest interval de timp. Influența semnificativă a reducerii numărului populației din mediul rural asupra situației la nivel de ansamblu în RD Sud este determinată și de faptul că în structura pe medii de reședință, populația rurală reprezintă un procent foarte înalt, 73,5 %.

Rezultatele recensământului populației din 2014⁴⁰ au confirmat, în ansamblu, tendințele demografice înregistrate de organele de statistică pe parcursul ultimului deceniu de după recensământul din 2004: reducerea numărului populației atât din cauza reducerii naturale a acesteia, cât și din cauza migrării masive a forței de muncă. În perioada dintre recensăminte, populația RD Sud s-a redus cu 15,3 % (69,5 mii oameni), fiind o scădere cu mult peste media pe țară (12,8 %). Cea mai mare descreștere de populație se înregistrează în zonele rurale ale Regiunii, unde populația s-a redus cu 12,8 % (sau 58,1 mii oameni).

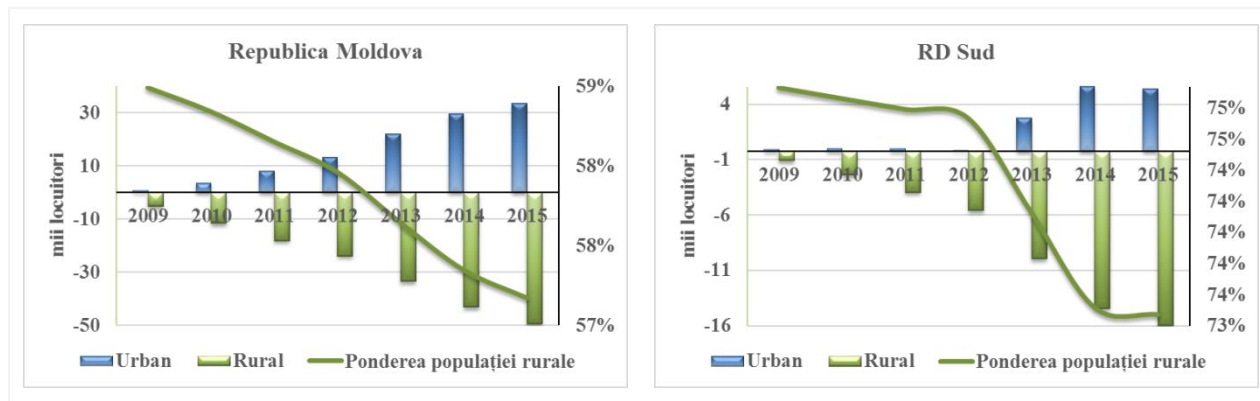
În RDS se înregistrează cea mai mică densitate a populației din țară. Comparativ cu anul 2004, densitatea populației s-a micșorat de la 71,1 oameni / km² până la 61,7 oameni / km².

³⁹ Anuarul Statistic „Statistica teritorială. Ediția 2016”, Tabele 14.1-14.3, BNS RM, Banca de date „Statbank”, Secțiune „Populația”, <http://www.statistica.md>

⁴⁰ Rezultatele recensământului din 2014 au fost publicate la 12 aprilie 2017 pe pagina web www.statistica.md

Putem nota că în pofida declinului numărului total al populației, numărul de locuitori din mediul urban este în continuă creștere (cu aproape 4 % în comparație cu 2010), în timp ce în cursul aceleiași perioade numărul locuitorilor din mediul rural a scăzut cu 3,4 %. În pofida dinamicii multidirecționale a modificării numărului populației, ponderea de 73,5 % a populației din zonele rurale ale RDS se menține pe un palier constant. (Figura 9).

Figura 9: Modificarea numărului populației urbane și rurale

Sursa: BNS, Banca de date „Statbank”, Secțiune „Populație”, <http://statbank.statistica.md> (accesat la 08.02.2017)

Pe teritoriul RD Sud sunt 10 orașe dintre care un municipiu (Cahul). Centrul administrativ al regiunii este orașul Cimișlia (Tabelul 5).

Tabel 5: Dezvoltarea rețelei de așezări urbane din Moldova (conform recensămintelor din 2004 și 2014)

	Numărul de orașe		Numărul de locuitori, care trăiesc în grupul respectiv de orașe			
	2004	2014	2004		2014	
			mii loc.,	%	mii loc.,	%
Republica Moldova - total	54	55	1305,7	100,0%	1168,6	100,0%
RD Sud - total	10	11	121,3	100,0%	109,9	100,0%
orașe cu populația de până la 5 mii persoane						
Republica Moldova	12	12	35,1	2,7%	33,4	2,9%
RD Sud	3	3	12,4	10,3%	11,2	10,2%
orașe cu populația de la 5 până la 10 mii persoane						
Republica Moldova	13	15	102,9	7,9%	106,4	9,1%
RD Sud	1	4	7,8	6,4%	28,4	25,9%
orașe cu populația de la 10 până la 20 mii persoane						
Republica Moldova	22	21	310,1	23,8%	274,2	23,5%
RD Sud	5	3	65,6	54,1%	40,3	36,7%
orașe cu populația de la 20 până la 50 mii persoane						
Republica Moldova	5	5	145,3	11,1%	124,2	10,6%
RD Sud	1	1	35,5	29,3%	30,0	27,3%
orașe cu populația de la 50 până la 100 mii persoane						
Republica Moldova		1		0,0%	97,9	8,4%
RD Sud				0,0%		0,0%
orașe cu populația de la 100 până la 500 mii persoane						

Republica Moldova	1		122,7	9,4%		0,0%
RD Sud				0,0%		0,0%
orașe cu populația de peste 500 mii persoane						
Republica Moldova	1	1	589,4	45,1%	532,5	45,6%
RD Sud				0,0%		0,0%

Sursă: BNS, Rezultatele Recensământului și al Locuințelor 2014, <http://statistica.md>, (accesat la 18.04.2017), calculele experților proiectului

Particularitatea rețelei urbane a Republicii Moldova este predominarea orașelor mici: 48 localități urbane sunt orașe mici, cu o populație de până la 20 mii de locuitori. În RD Sud din această categorie excepție face un singur oraș, Cahul, cu o populație de peste 30 mii de oameni, celelalte orașe sunt de dimensiune mică și concentrează peste 70% din populația urbană a regiunii.

Problematic este faptul că majoritatea orașelor mici din Moldova, ca urmare a de-industrializării, au pierdut funcția de centre economice pentru zonele rurale înconjurătoare. Consecințele economice și sociale ale acestei situații afectează calitatea dezvoltării atât a acestor orașe, cât și a zonelor rurale din imediata apropiere. Lipsa dezvoltării durabile provoacă fluxul migrației, degradarea continuă a infrastructurii și, în consecință, creează bariere în calea atragerii investițiilor. Prin urmare, în contextul descris mai sus apare o amenințare pentru păstrarea acestor orașe în viitor⁴¹. Programele sectoriale de dezvoltare regională trebuie să ofere o atenție sporită asupra acestor localități cu scopul de a identifica perspective și direcții noi pentru a le menține viabilitatea.

Structura populației în RD Sud pe sexe este relativ echilibrată și aproape de media pe țară. Trebuie remarcat faptul că proporția populației de sex masculin în regiune este, în mod constant, mai mare decât media pe țară. Datele recensământului din 2014 confirmă această tendință. În perioada dintre recensăminte atât ponderea femeilor, cât și a bărbaților din RD Sud s-a redus cu aproape 13 %, fapt confirmat de creșterea migrației forței de muncă a unor întregi familii. Astfel, în 2015 ponderea populației de sex masculin pe regiune era de 49,1 % comparativ cu 48,1 %.

Ponderea femeilor la 1000 bărbați diferă semnificativ în funcție de locul de reședință (rural sau urban). Astfel, dacă în 2015 la 1000 bărbați care locuiesc în orașele din RD Sud au revenit 1093 femei, atunci în zona rurală numărul e de 1015 femei. O asemenea situație este caracteristică și pentru întreaga țară, unde acest indicator a fost de 1130 (urban) și 1043 (rural) femei la 1000 bărbați.

Dinamica populației regiunii pe structuri de vârstă coincide cu situația pe țară: ponderea copiilor în numărul total al populației este în continuă descreștere pe când ponderea populației în vârstă crește. Astfel, dacă în RD Sud ponderea populației de până la 15 ani în 2010 a fost de 18,0 %, în 2015 aceasta a constituit 16,8 %. Pe țară în ansamblu, reducerea populației din această grupă de vârstă nu este atât de semnificativă: 16,6% în 2010 și 16,0 % în 2015. Dinamica populației active (de la 15 la 64 ani) în aceeași perioadă nu este clară: în anii 2010 – 2013 populația din acea grupă de vârstă s-a majorat atât în RD Sud, cât și pe țară. Însă, începând cu anul 2014 se înregistrează o tendință inversă. Timp de doi ani populația aptă de muncă din RD Sud s-a redus cu 1,0% (3,8 mii oameni), iar pe țară cu 0,8%. În consecință, constatarea potrivit căreia RD Sud se confruntă cu deficit de forță aptă de muncă nu este un aspect conjunctural, ci

⁴¹ Republica Moldova: Raport Național 2016. A treia Conferință a ONU Habitat III cu privire la locuințe și dezvoltarea urbană durabilă, http://www.mec.gov.md/sites/default/files/raport_habitat_iii_rus_0.pdf, pp. 50-51, (accesat la 06.02.2017)

unul care se menține de un număr de ani. În absența unor măsuri de acțiune pentru menținerea populației tinere apte de muncă în regiune și încurajarea atragerii de fluxuri de personal odată cu atragerea fluxurilor investiționale tinde să se cronicizeze și în viitor.

Ca urmare, în 2015 în comparație cu 2010, procesul de îmbătrânire a populației în RD Sud s-a accelerat de la 13,0 % până la 15,3 %, dar este mai lent decât media națională, respectiv, 14 % și 16,2 %.

Raportul de dependență demografică a vârstnicilor de populație activă în RD Sud corespunde mediei naționale – la 100 de persoane cu vârsta aptă de muncă revin 48 de persoane cu vârsta inaptă de muncă; în raioanele Ștefan Vodă și Căușeni această cifră depășind media regională și constituind 52 și respectiv 50 persoane. Cu toate acestea, în timp ce în ansamblu pe țară predomină nesemnificativ generațiile mai în vârstă, în RD Sud s-a înregistrat o creștere a povarei copiilor, ceea ce creează perspective pentru o posibilă stabilizare a situației demografice din regiune. Scăderea numărului populației regiunii este legată atât de reducerea ei naturală, cât și de cea migrațională. Valoarea medie a ratei de creștere naturală a populației pentru RD Sud e de -0,2 %, situându-se peste media națională (-0,3 %). În același timp, în cadrul regiunii cea mai mare rată de reducere naturală a populației e înregistrată în raioanele Basarabeasca (-3,3 %) și Cimișlia (-2,7 %). Doar în raioanele Cantemir și Cahul sporul natural este pozitiv, constituind respectiv 1,8 % și 1,2 %.

Rezultatele recensământului populației în 2014 ilustrează aceste schimbări semnificative în structura pe vârste a populației atât în RD Sud, cât și pe țară, în general (Tabel 6).

Tabel 6: Populația pe grupe de vârstă, în profil teritorial (mii persoane)

	Recensământul 2014				Numărul mediu anual 2014				Diferență							
	Total	0-17	18-64	65+	Total	0-17	18-64	65+	Total		0-17		18-64		65+	
Total	2998,2	620,1	2053,2	324,9	3556,4	695,5	2625,9	235,0	-558,2	-18,6%	-75,4	-2,5%	-572,6	-19,1%	89,9	3,0%
RD Sud	455,1	98,4	311,6	45,1	535,0	112,4	395,0	27,5	-79,9	-17,6%	-14,1	-3,1%	-83,4	-18,3%	17,6	3,9%
Basarabeasca	23,0	4,5	16,3	2,2	28,7	5,5	21,9	1,2	-5,6	-24,5%	-1,0	-4,5%	-5,6	-24,4%	1,0	4,3%
Cahul	105,3	22,9	72,2	10,2	124,7	25,6	92,6	6,4	-19,3	-18,4%	-2,8	-2,6%	-20,4	-19,3%	3,8	3,6%
Cantemir	52,1	12,3	35,3	4,5	62,2	14,3	45,4	2,4	-10,0	-19,3%	-2,0	-3,9%	-10,1	-19,4%	2,1	4,0%
Căușeni	81,2	18,1	55,1	8,1	91,1	19,5	66,5	5,1	-9,9	-12,2%	-1,4	-1,7%	-11,4	-14,0%	2,9	3,6%
Cimișlia	49,3	9,7	34,3	5,3	60,6	11,9	45,5	3,2	-11,3	-22,9%	-2,3	-4,6%	-11,1	-22,5%	2,1	4,3%
Leova	44,7	9,9	30,5	4,3	53,1	11,3	39,5	2,3	-8,4	-18,8%	-1,4	-3,2%	-9,0	-20,1%	2,0	4,4%
Ștefan Vodă	62,1	13,7	42,1	6,3	70,9	15,7	51,4	3,7	-8,8	-14,2%	-2,0	-3,3%	-9,3	-15,0%	2,6	4,1%
Taraclia	37,4	7,4	25,7	4,2	43,8	8,6	32,3	3,0	-6,5	-17,4%	-1,2	-3,2%	-6,5	-17,5%	1,2	3,3%

Sursa: BNS, *Rezultatele Recensământului Populației și al Locuințelor 2014*, Banca de date „Statbank”, Secțiune „Populația”, <http://statbank.statistica.md> (accesat la 18.04.2017)

Compararea datelor referitor la media populației din RD Sud în 2014⁴² și a rezultatelor recensământului arată că regiunea a „pierdut” aproximativ 18% din populație. În același timp, populația de vârstă activă s-a redus cu peste 80 mii oameni, iar populația în vârstă s-a majorat cu 17,6 mii oameni. Trebuie remarcat faptul că în raioanele Căușeni, Ștefan-Vodă și Taraclia situația este puțin mai bună decât pe regiune în general. Drept rezultat, s-au modificat și indicatorii sarcinii demografice: conform datelor statistice, în 2014 raportul dintre populația sub și peste vârsta aptă de muncă (de la 0 la 17 ani și 65 ani și mai în vârstă) a constituit 35 la 100 de persoane de vârstă activă (de la 18 la 64 ani), iar în rezultatul recensământului, aceasta cifră a fost de 46. Este evident faptul că propunerile de dezvoltare a infrastructurilor de sprijin a afacerilor trebuie să țină cont de realitățile structurii pe vârste a populației, inclusiv faptul că un număr semnificativ de persoane pensionate continuă să lucreze și după pensionare.

⁴² BNS, *Banca de date „Statbank”, Secțiune „Populația”,* <http://statbank.statistica.md> (accesat la 18.04.2017)

2.1.6 Piața muncii

Procesele demografice și migrația au afectat direct situația formată pe piața muncii atât la nivel național, cât și regional. În ceea ce privește populația aptă de muncă a RD Sud înregistrată în perioada 2009-2015, observăm o fluctuație, aceasta constituind în anul 2015 doar 15 % din populația totală de aceeași categorie de vârstă.⁴³

În general în RD Sud, proporția populației cu vârstă aptă de muncă este de 73,6 %. Cel mai mare procent de persoane apte de muncă din regiune a fost înregistrat în raionul Basarabeasca (69,7 %), iar cel mai mic - în raionul Ștefan-Vodă (66,0 %).

Schimbările structurale rapide produse în economia țării au provocat apariția unor noi oportunități de angajare în câmpul muncii, astfel condiționând migrarea populației. Procesul de migrație a cunoscut două aspecte: migrația internă, de la rural la urban și migrația externă, de la nivel local spre piețele de muncă din străinătate în căutarea unor venituri mai mari. Conform estimărilor, în anul 2015 circa 72 mii cetățeni din RD Sud s-au aflat pe motiv de muncă în străinătate.⁴⁴ Acest fenomen a avut un impact mai mare asupra tineretului potențial activ. În figura 10 este vizualizată structura populației din RDS după participare la activitate economică în anul 2015.

Figura 10: Structura populației RDS după activitatea economică în 2015

Populația totală 100 %			
Sub 15 ani 16,8 %	15 ani și peste 83,2 %		
	Populația aptă de muncă 73,6 %		
	Populația inactivă		Populația activă 36,3 %
	Șomeri 3,7 % →	Populația ocupată 96,3 %	
		Salariați 65,7 %	Nesalariați 34,3 %

Sursă: BNS, Banca de date „Statbank”, Secțiune „Populație”, <http://statistica.md>, (accesat la 08.02.2017), calculele experților proiectului

Conform estimărilor, în 2015 în RD Sud rata de activitate (ponderea populației active în categoria respectivă de vârstă) a fost de 36,3 %. Populația ocupată în anul 2015 în RD Sud a constituit circa 137 mii persoane, rata de ocupare având valoarea de 34,9 % în 2015.

Analiza populației ocupate după activități economice relevă că circa 30 % din populația salarizată în RDS activează în agricultură, 10 % în industrie și circa 60 % în sectorul serviciilor. Mai mult de 50 % din numărul de persoane care își desfășoară activitatea în sectorul serviciilor, lucrează în domeniul serviciilor publice, și anume: administrație publică, învățământ, sănătate și asistență socială.

Repartizarea efectivului de salariați al RD Sud pe raioane este, cu neînsemnate abateri, direct proporțională cu ponderea raioanelor respective în populația regiunii. Astfel, cele mai multe locuri de muncă salarizate sunt în raioanele Cahul (28 % din efectivul salariaților RDS), Căușeni (15 %) și Ștefan-Vodă (12 %).

Trebuie remarcată și asimetria de gen de pe piața muncii. Aceste diferențe sunt determinate în principal de funcția de reproducere a femeilor, diferențele în responsabilitățile familiale, ceea ce duce la particularitățile de gen în structura forței de muncă. Distribuția ocupării forței de muncă

⁴³ BNS, Banca de date „Statbank”, Secțiune „Populație”, <http://statistica.md>, (accesat la 08.02.2017)

⁴⁴ Calculele experților proiectului

În 2016 în rândul bărbaților și femeilor din Moldova a fost de 43,0% și respectiv 39,0%. Structura ocupării pe sectoare, ilustrează angajarea preponderentă a femeilor în sectorul de servicii - 61,7%. Indiferent de creșterea nivelului de educație, majoritatea femeilor perseverează mai greu în oportunitățile profesionale și de angajare- tradițional lucrul „femeilor“, este reprezentat de sectorul non-piață: cadre didactice, personal medical junior, etc., care sunt de regulă mai puțin plătite. Proporția femeilor cu studii superioare și medii de specialitate angajate în câmpul muncii depășește 60% din numărul total de femei care lucrează, în cazul bărbaților respectivul indicator se afla la aproximativ 50%. Analiza denotă faptul că femeile sunt practic eliminate din sfera de luare a deciziilor. În instituțiile de stat se reliefează o segregare verticală puternică - femeile dețin în principal, nivelul mai scăzut al serviciilor publice.

2.1.7 Remunerarea muncii

Nivelul remunerării muncii reprezintă unul din factori care influențează atractivitatea investițională a regiunii și dezvoltarea acesteia. Salariul mediu brut lunar în RDS s-a ridicat în anul 2015 la 3527 lei. Nivelul de salarizare în regiune rămâne inferior celui național, care în același an a atins valoarea de 4538 lei. Pe parcursul perioadei 2010-2015 se constată o dinamică pozitivă stabilă a salariului nominal în RD Sud, care în medie a crescut cu 10,9 % în fiecare an. Si rata reală de creștere a salariului, ajustată la inflație, a fost pozitivă pe parcursul întregii perioade de referință și în medie a constituit 5,4 % pe an. De asemenea, se înregistrează o diminuare a discrepanțelor între nivelul regional și cel național. Astfel, dacă în anul 2010 salariul mediu în RD Sud constituia doar 71 % din salariul mediu pe țară, în anul 2015 acest raport a ajuns la 78 %.

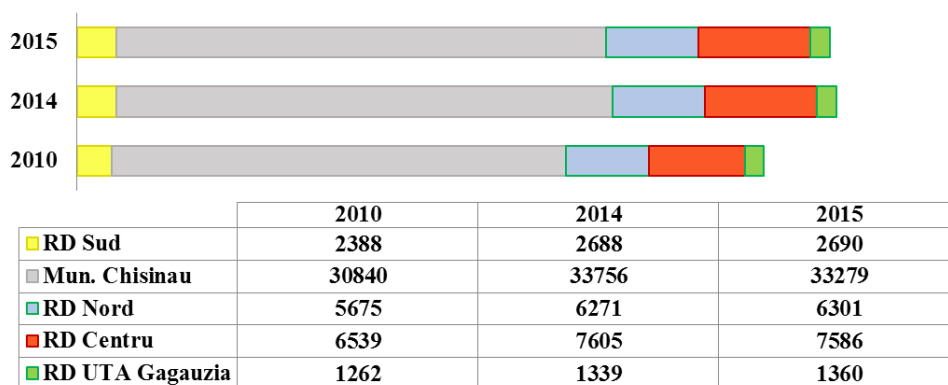
În interiorul regiunii cele mai mari salarii sunt înregistrate în raioanele Cahul (în medie 3856 lei) și Taraclia (3544 lei). Ele depășesc cu 9,3 % și respectiv 0,5 % media regională. De partea opusă se află raioanele Cantemir și Ștefan Vodă, unde salariile medii lunare sunt cu 7,8 % și respectiv cu 7,3 % mai joase, ajungând în cifre absolute la 3253 lei și, respectiv, 3270 lei.

În medie pe țară în 2015 salariul mediu al femeilor era cu 13 % mai jos decât al bărbaților (sau cu 7 % mai mic decât mediul salarial total). În anul 2015 salariul mediu lunar brut al femeilor în RD Sud a constituit 3396 lei, sau cu 25 % mai jos decât salariul mediu pe țară și cu 20 % mai jos decât salariul mediu lunar al femeilor în Republica Moldova (respectiv, 4235 lei). Din punct de vedere al diferențelor de salarizare pe categoria de gen- în RD Sud discrepanta este mai mică și constituie 8% (sau 4% din mediul salarial total). Se poate menționa că în Raioanele Cahul și Taraclia se reliefează o situație diferită –salariul mediu lunar al femeilor este respectiv cu 2,4 % și 1,1 % mai înalt în comparație cu media totală lunară a salariilor în respectivele raioane. Pe lângă faptul că există această disproporționare a salariilor medii lunare pe principiul de gen, se înregistrează și o tendință de creștere mai scăzută a salariilor femeilor angajate în câmpul muncii. Astfel, pe parcursul ultimilor 4 ani în RDS ritmul mediu anual de creșterii al salariilor medii lunare a bărbaților a constituit 6,5 %, iar al femeilor – 6,2 %.

2.2 Principalele caracteristici ale antreprenorialului în RDS

În ultimii ani, sectorul de antreprenoriat al RD Sud a crescut lent atât din punct de vedere calitativ, cât și cantitativ. Din punct de vedere al numărului de agenți economici reflectați în statistica regională, în anul 2015 în RD Sud erau 2690 întreprinderi active (față de 7586 în RD Centru, 6301 în RD Nord și 1360 în Găgăuzia) (*Figura 11*). Ritmul de creștere al numărului de întreprinderi active pe teritoriul RD Sud pe parcursul ultimilor cinci ani este de 15,7 %, ceea ce reprezintă o valoare comparabilă cu dinamica pe țară (15,1 %) și în celelalte regiuni.

Figura 11: Evoluția numărului de întreprinderi active pe regiuni de dezvoltare (unități)

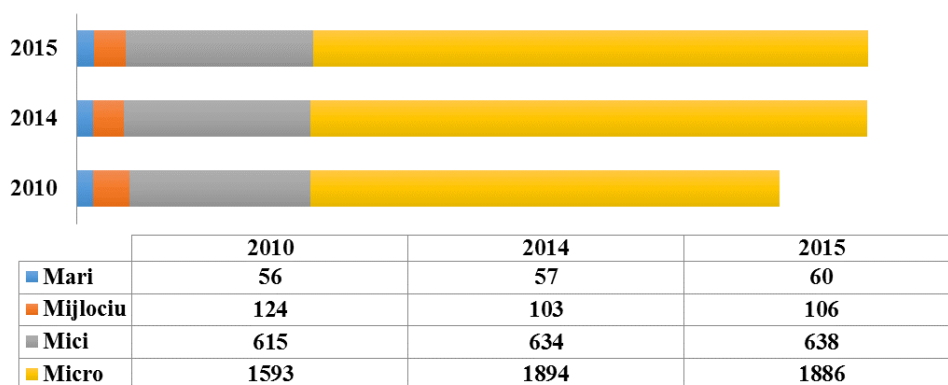

Sursa: BNS, Banca de date „Statbank”, Secțiune „Antreprenoriat” (accesat la 29.01.2017), <http://statistica.md>

O pondere esențială (97,8 %) din numărul total al agenților economici din RD Sud o dețin IMM-urile, care asigură ocuparea forței de muncă și un nivel anumit de venit, asigură saturarea pieței de mărfuri și contribuie la crearea PIB-ului regional.

În anul 2015 numărul IMM-urilor în RD Sud a fost de 2630, cu 298 întreprinderi (+ 12,8 %) mai mult față de anul 2010. În ceea ce privește structura pe categorii de mărime a întreprinderilor, cel mai mult a crescut numărul micro-întreprinderilor, de la 1593 unități în anul 2010 la 1886 unități în anul 2015. În ordine imediat următoare, deși la o mare distanță, se plasează întreprinderile mici, care au înregistrat în perioada de referință o creștere de 3,8 % (23 unități) (Figura 12).

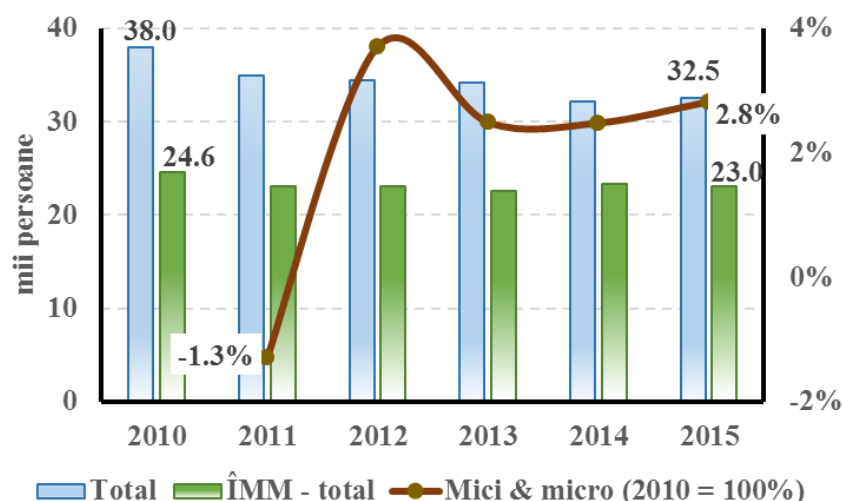
Figura 12: Evoluția numărului de întreprinderi în RDS (unități)

Sursa: BNS, Banca de date „Statbank”, Secțiune „Antreprenoriat” (accesat la 16.02.2017), <http://statistica.md>

Creșterea numărului de agenți economici în RD Sud nu a avut același efect asupra numărului de angajați, care, din contra, a înregistrat un declin în respectiva perioadă. Astfel, în anii 2010 – 2015 descreșterea medie anuală a numărului de angajați ai întreprinderilor mari a reprezentat 6,7 %, respectiv, medii – 4,2 %, iar în sectorul IMM per total – 1,3 %. Reieșind din situația înregistrată, se poate constata că întreprinderile mici și micro au jucat un rol stabilizator în contextul angajării forței de muncă în regiune (Figura 13).

Figura 133: Evoluția numărului mediu de personal în RD Sud

În ceea ce privește distribuția și structura pe sectoarele principale de activitate, partea preponderantă a agenților economici își desfășoară activitatea în domeniul comerțului. În anul 2015 în comerț activau un număr de 1022 unități, sau 38 % din totalul întreprinderilor, ponderea majorându-se cu 8,6 % față de anul 2010. În industria prelucrătoare activau 332 întreprinderi în anul 2015, într-o ușoară creștere cu 41 unități (14 %) în raport cu anul 2010 (Figura 14). Republica Moldova a făcut progrese semnificative în domeniul dezvoltării serviciilor TIC.⁴⁵ Ponderea sectorului dat în PIB-ul țării în ultimii ani constituind cca 6,0 %.⁴⁶ Însă contribuția sectorului dat în PIBR-ul RD Sud este cu mult sub media pe țară, aflându-se doar la 1,9 %.

Sectorul TIC din Moldova are perspective de creștere recunoscute în mai multe studii specializate efectuate recent,⁴⁷ fapt care pune în vizor sectorul respectiv ca una din prioritățile dezvoltării în devenire, care poate fi cu succes implementat și în RD Sud prin alianțe strategice cu universitățile și institutele lideri; crearea centrelor de excelență, colaborarea cu organizațiile internaționale etc.⁴⁸

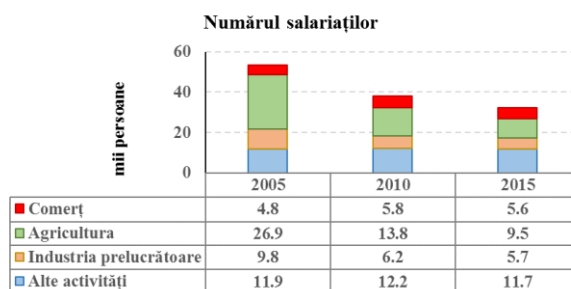
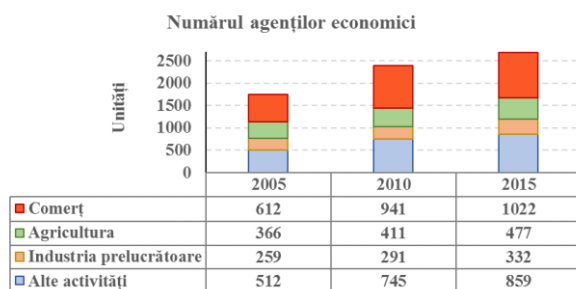
Figura 14: Antreprenorialul în RDS în profilul principalelor genuri de activitate

⁴⁵ Realising the Potential of Moldova's Information Technology Sector Jörg Radeke Berlin/Chișinău, German Economic Team Moldova Policy Paper Series. Noiembrie 2013.

⁴⁶ BNS, Anuarul Statistic "Statistica teritorială. Ediția 2016", Tabelul 13.2., <http://www.statistica.md>, calculele experților proiectului

⁴⁷ Global Information Technology Report 2016. Innovating in the Digital Economy. Silja Baller, World Economic Forum Soumitra Dutta, Cornell University Bruno Lanvin, INSEAD. 2016. URL: <http://online.wsj.com/public/resources/documents/GITR2016.pdf>. (accesat la 10.02.2017)

⁴⁸ ICT Sector Policy White Book in Moldova. Competitiveness Enhancement and Enterprise Development (CEED). URL: http://www.ict.md/files/documents/ICT_en_final.pdf. (accesat la 10.02.2017)

Sursa: BNS, Banca de date „Statbank”, Secțiune „Antreprenariat” (accesat la 16.02.2017), <http://statistica.md>

Pe parcursul ultimilor 5 ani numărul angajaților în RD Sud s-a redus cu 5,5 mii (sau 14,4 %). Cel mai drastic a suferit sectorul real al economiei, cu o pierdere de cca. 9,0 % de locuri de muncă (Figura 14). Este evident faptul că descreșterea ocupării forței de muncă în agricultură și industrie afectează negativ stabilitatea generală a economiei regiunii. Măsurile de dezvoltare a infrastructurilor de sprijin a afacerilor joacă în acest context un rol foarte important, esențial nu numai în contextul stabilizării situației în câmpul muncii dar și în facilitarea unei dezvoltări durabile economice în RD Sud per general.

Potrivit portretului identificat prin cercetarea selectivă a IMM din Moldova se identifică următoarele caracteristici (a se vedea anexa WW):

- marea majoritate a antreprenorilor sunt bărbați (72,5%), ceea ce nu corespunde cu structura populației din Moldova pe sexe;
- cel mai activ grup al antreprenorilor ar trebui să se afle în diapazonul de vârstă de 15 - 34 ani – dar în rândul antreprenorilor acest grup este reprezentat în volum de numai 22, 7%, din care doar 2,4% - băieți și fete de până la 24 de ani. Grupul celor de vârstă înaintată (55 de ani sau mai mult) reprezintă doar 17,1% dintre respondenți;
- Printre oamenii de afaceri majoritatea absolută o reprezintă persoanele cu studii superioare sau superioare incomplete (67,9%) sau studii medii (20,2%) ;

Înainte de a începe o afacere, cei mai mulți respondenți (62,8%) au lucrat în calitate de salariați, experiență în domeniul afacerilor a avut doar 12,6% dintre respondenți. Femeile sunt co-proprietari de întreprinderi la 47,3% din firmele analizate. Ponderea firmelor cu un manager de top femeie a fost de 25,7%.

2.3 Cultura spiritului antreprenorial și de inovare

Indicatorul de bază care caracterizează nivelul de activitate antreprenorială reprezintă numărul de întreprinderi raportat la 10000 locuitori. În RD Sud aceste este cel mai jos din țară - de 50 de întreprinderi, în comparație cu celelalte regiuni de dezvoltare. (Figura 15). Numai mun. Chișinău se apropie de valorile medii europene ale respectivului indicator (cu 410 întreprinderi la 10000 locuitori).⁴⁹ Prin comparație, acest indicator în România se află la nivelul de 213 de întreprinderi, iar în Marea Britanie – la 1040.⁵⁰ În contextul rezultatelor financiare obținute, 54 % din numărul de întreprinderi înregistrate în RD Sud au obținut profit în anul 2015, care este un indicator calitativ pozitiv mult mai înalt decât în celelalte regiuni și Mun Chisinau (Figura 16).

⁴⁹ <http://www.business-review.eu/featured/romania-ranks-last-in-eu-in-number-of-active-smes-75059> (accesat la 20.02.2017)

⁵⁰ Business statistics. BRIEFING PAPER. Nr. 06152, 23 Noiembrie 2016

Figura 14: Numărul de întreprinderi la 10 000 de locuitori

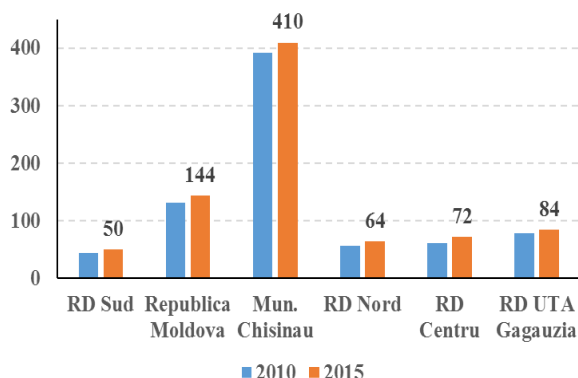
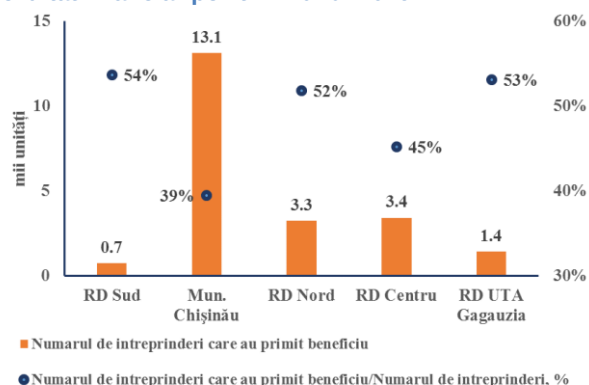

Figura 15: Numărul de întreprinderi care au avut rezultat financiar pozitiv în anul 2015

Sursa: BNS, Banca de date „Statbank”, Secțiune „Antreprenoriat” (data accesării 04.02.2017), http://statistica.md/calculele_expertilor_proiectului

Obstacolele în calea dezvoltării activităților de inovare a întreprinderilor și organizațiilor apar din cauza urătorilor factori:

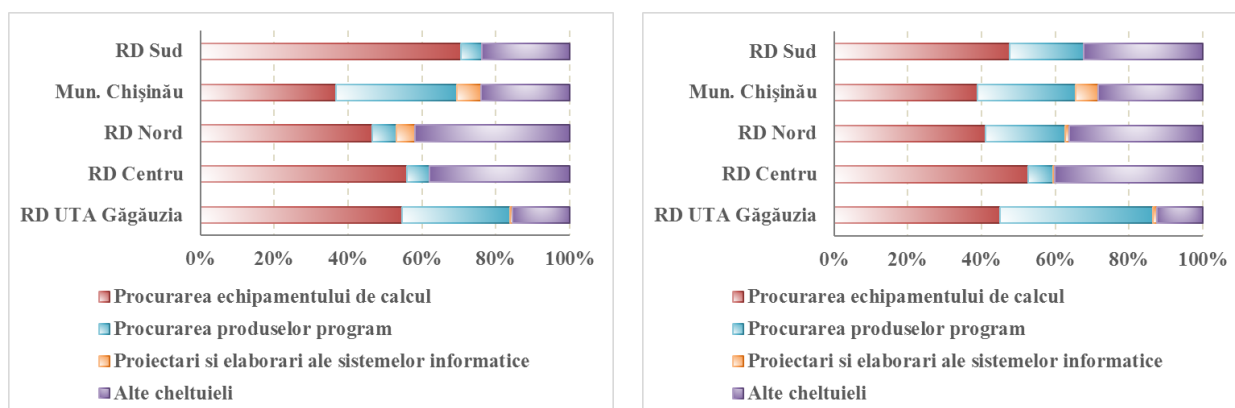
- Factori Intrinseci: lipsa de personal calificat, inovator; dificultatea de a găsi potențiali investitori pentru proiecte inovatoare; sisteme ineficient de motivare a inovației; lipsa fondurilor proprii; lipsa de informații despre potențialii cumpărători de inovații.⁵¹
- Factori Externi: imperfecțiunea cadrului legal național și de reglementare regional care privește activitatea inovatoare, suportul financiar insuficient (lipsa mecanismului de formare a comenzilor regionale pentru produse inovatoare, programe de subvenționare și finanțare comună a proiectelor inovatoare ale întreprinderilor și organizațiilor), obstacole administrative și verificări frecvente, corupția etc. La fel, din punct de vedere al sprijinului potențial ISA - insuficiența suportului informațional, metodologic și organizațional; asistența în desfășurarea certificării și înregistrării de invenții și inovații, platformelor de promovare cum ar fi expoziții, prezentări, participare la târguri internaționale de inovații, etc.

Pentru a asigura competitivitatea întreprinderilor în condiții moderne de dezvoltare a economiei este necesar de menținut un nivel ridicat de dezvoltare a tehnologiilor inovatoare și de a folosi tehnologii informaționale și de comunicații (TIC).

Comparativ cu 2010, cheltuielile pentru TIC ale întreprinderilor și organizațiilor din RD Sud s-au majorat de peste două ori (pe țară, în ansamblu – de 1,5 ori) iar în structura cheltuielilor s-a făcut accentul mai mare pe achiziționarea produselor software, care au constituit 20 % în 2015, din costurile pentru TI (Figura 17).

⁵¹ Levitskaia Alla, Probleme și tendințe în dezvoltarea inovativă a RM: aspecte regionale; Comrat. Universitatea De Stat din Comrat 2014

Figura 16: Structura cheltuielilor persoanelor juridice pentru tehnologii informaționale pe regiuni de dezvoltare (anii 2010, 2015)

Sursa: BNS, Banca de date „Statbank”, Secțiune „Tehnologii informaționale” (data accesării 28.04.2017), <http://statistica.md>, calculele experților proiectului

De asemenea, în ultimii ani accesul întreprinderilor și organizațiilor din RD Sud la internet s-a îmbunătățit considerabil; a crescut și numărul de companii cu pagini web active (Figura 18 și 19).

Figura 18: Proportia de computere cu acces la Internet din numărul total de computere

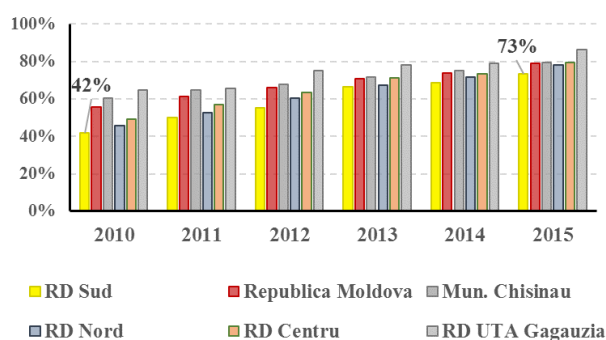
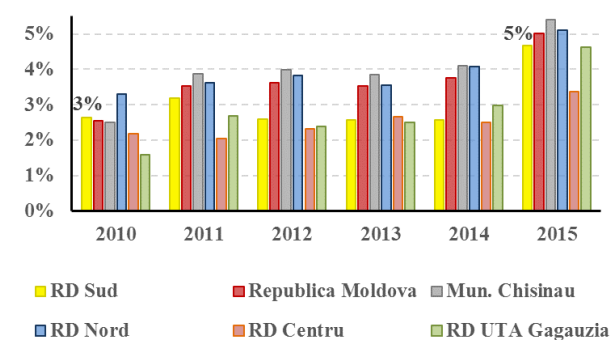

Figura 19: Proportia companiilor cu pagina web din numărul total de companii

Sursa: BNS, Banca de date „Statbank”, Secțiune „Tehnologii informaționale” (data accesării 28.04.2017), <http://statistica.md>, calculele experților proiectului

Cu toate acestea, este necesar de menționat că ponderea întreprinderilor cu pagini web active rămâne a fi mică atât în RD Sud cât și pe țară. Acest lucru reliefează fie o subestimare din partea antreprenorilor a avantajelor pe care le aduce utilizarea respectivului instrument modern de comunicare în marketing pentru atragerea clienților-țintă și dezvoltarea comerțului electronic, fie o lipsă de competențe (cunoștințe și abilități specializate). Ambele cauze prezumtive conduc la concluzia nevoii de intervenție strategică pentru dezvoltarea de competențe de tip soft în rândul antreprenorilor, mai ales a celor tineri, pentru utilizarea tehnologiilor de comunicații și informaționale moderne în scop de desfășurare a afacerilor.

Capitolul 3 Dezvoltarea infrastructurii de sprijin a afacerilor (ISA)

3.1 Domeniile de activitate ale subiecților din infrastructura de sprijin a afacerilor

Definiția oficială a subiecților ISA se referă la instrumentele și mecanismele concepute pentru a oferi un spectru larg de servicii în sprijinirea întreprinderilor. Serviciile în domeniul dezvoltării afacerilor se definesc ca fiind: "serviciile care măresc eficiența activității întreprinderii, largesc accesul la piețe, precum și capacitatea de a concura".⁵²

În sens larg structura subiecților ISA, include:⁵³

- Instituțiile de stat, departamentele locale sau diviziunile de dezvoltare economică;
- Centrele de afaceri, Centrele de transfer tehnologic;
- Incubatoarele de afaceri (inclusiv cele inovative);
- Agențiile de Dezvoltare Regionale;
- Parcurile științifice, tehnologice și de afaceri;
- Zonele economice, industriale, libere;
- Aglomerări economice pe lanț de valoare;
- Rețelele de afaceri;
- Asociațiile și cluburile naționale, sectoriale de afaceri;
- Agențiile agricole și serviciile de difuzare a cunoștințelor;
- Universitățile și institutele științifice și de cercetare;
- Furnizori de servicii de consultanță în dezvoltarea afacerilor.

În țările cu o economie de piață în curs de dezvoltare subiecții din categoria infrastructură de sprijin a afacerilor (ISA) sunt priviți ca un mecanism instituțional în cadrul politicilor publice pentru a facilita accelerarea dezvoltării economice într-o anumită zonă geografică.

Prin urmare, subiecții de tip ISA sunt catalizatori pentru dezvoltarea economică a regiunii, punând la dispoziție informație, consultanță în afaceri și servicii care să promoveze dezvoltarea durabilă a IMM-urilor (*Tabel 7*).

Tabel 7: Direcții de bază în activitatea subiecților de infrastructură ca suport al dezvoltării afacerilor

Direcțiile de activitate	Tipurile de servicii oferite
Îmbunătățirea accesului la piețele de desfacere	• Cercetări de marketing • Expoziții, târguri, misiuni economice • Publicitate, ambalaj • Subcontractare și externalizare • Schimb de experiență, vizite de studiu
Asigurarea accesului la baza materială	• Spații oferite de incubatoare de afaceri, parcuri industriale • Tehnologia Informațiilor și Comunicațiilor prin incubatoare inovative, incubatoare virtuale • Telecomunicații, acces la Internet • Transport, logistică

⁵² Committee of Donor Agencies for Small Enterprise Development (CDASED), 2001.

⁵³ Analysis and recommendations for Strengthening the Business Support Infrastructure (BSI) in Moldova. OECD. Pinto Consulting GmbH. 2013.

	• Baze en-gros, servicii de depozitare • Servicii de secretariat, acces la PC
Cursuri de formare și suport tehnic	• Mentorat, instruire și cursuri de formare • Planificarea în afaceri • Franciză • Fundamentare tehnico-economică • Servicii de asistență și consiliere juridică • Asistență financiară și fiscală • Contabilitate, etc.
Dezvoltarea "lanțului valoric"	• Căutarea de furnizori și intermediari • Creșterea capacității furnizorilor • Asigurarea managementului total al calității • Introducerea unor programe de asigurare a calității
Transfer tehnologic	• Transferul și comercializarea tehnologiilor • Suport în producerea prototipurilor și seria zero • Dezvoltarea interacțiunii de rețea între furnizorii de tehnologii și prestatorii de servicii MSP⁵⁴ • Leasing pentru echipamente și alte utilaje • Design industrial
Instrumente financiare alternative	• Microcredite • Servicii de factoring • Suport în obținerea creditelor, inclusiv produse de garantare

Sursă: *Small Enterprise Education and Promotion Network*, "SEEP Guide to Business Development Services and Resources" URL: www.seepnetwork.org/bdsguide.html

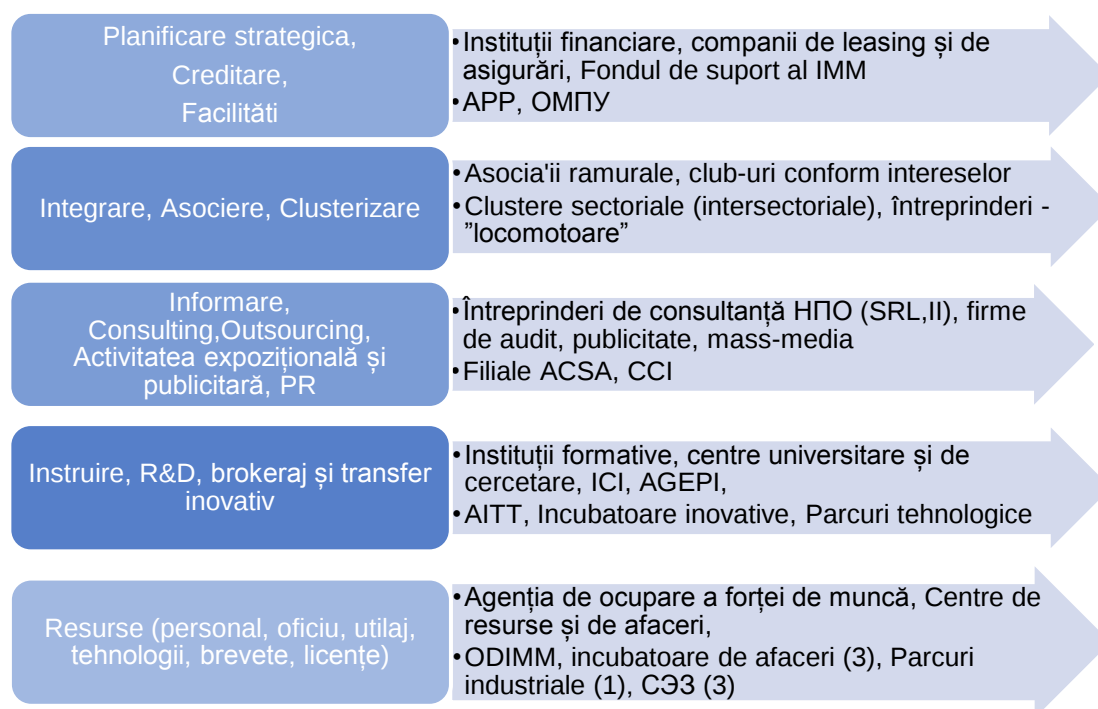
3.2 Subiecți ISA la nivel regional și național

Practica internațională cunoaște o multitudine de tipuri de infrastructuri de sprijin, cum ar fi: incubatoare de afaceri, inclusiv incubatoare virtuale și acceleratoare de afaceri, centre de consultanță, parcuri industriale de ultimă generație pentru sprijinirea industriilor ecologice inovative, centre de transfer tehnologic și de inovare, aglomerări economice de tip cluster dezvoltate pe principiul lanțului valoric și al apropierii spațiale, geografice. Tabloul general al subiecților de tip ISA este completat de polii de competitivitate care se coagulează în jurul unor întreprinderi mari, "locomotoare" a unităților de cercetare aplicativă și a mediului universitar național sau regional și a căror formare și funcționare este catalizată de APL și/sau agenții de dezvoltare.

Pornind de la experiența internațională sintetizată în cuprinsul tabelului nr.7, prin intermediul schemei de mai jos (*Figura 22*) sunt particularizate domeniile de interacțiune și subiecții ISA activi în Republica Moldova și în Regiunea de Dezvoltare Sud.

⁵⁴ MSP – în Engleza Managed Service providers, reprezintă servicii TIC, în special pentru IMM, care nu au capacități suficiente și resurse pentru a acoperi toată gama de necesități în folosirea tehnologiilor informaționale, de ex. pentru contabilitate și menținerea paginilor web.

Figura 17: Domeniile de interacțiune și rolul subiecților ISA

Sursă: elaborat de autor.

Nivelul de infrastructură existentă necesită investiții semnificative pentru dezvoltarea și modernizarea obiectivelor de infrastructură existente, echiparea lor, strict necesară pentru a asigura funcționarea eficientă a acestora. Din multitudinea de subiecți ISA în RD Sud această infrastructură este alcătuită doar din: centre de consultanță, zone economice libere, incubatoare de afaceri și un parc de afaceri aflat pe platforma Portului Liber Internațional Giurgiulești (PILG).

Centre de consultanță

Repartizarea centrelor de consultanță pe teritoriul RD Sud este una echilibrată, fiind prezente pe teritoriul fiecărui raion al regiunii. Centrele de consultanță în afaceri sunt reprezentate de organizații neguvernamentale, care activează în măsura capacităților de a atrage surse externe de finanțare.

Unul din centrele de consultanță este Agenția Națională de Dezvoltare Rurală (ACSA) care administrează rețeaua de prestatori de servicii de consultanță și instruire a producătorilor agricoli și antreprenorilor rurali. Centrele ACSA sunt amplasate în toate raioanele RDS.

Centrele de consultanță *Agroinform* sunt amplasate în orașele Cahul, Căușeni și Cantemir. Serviciile centrelor *Agroinform* sunt prestate către producătorii agricoli în domenii ce țin de aspecte tehnologice, agricole, relații funciare, administrarea exploatațiilor agricole, cât și tematici de ordin general: marketing, accesarea creditelor, cooperarea fermierilor.

Camerele de Comerț și Industrie (CCI) din orașele Cahul și Căușeni pun la dispoziția întreprinzătorilor informații de afaceri și acordă servicii de consultanță și asistență în dezvoltarea diferitelor tipuri de activități antreprenoriale, ținând cont de interesele agenților economici din RD Sud.

De asemenea, funcția de centru de consultanță a fost dezvoltată cu sprijinul ODIMM în cadrul incubatoarelor de afaceri existente pe raza RD Sud.

Incubatoarele de Afaceri

Incubatoarele de Afaceri (IA) sunt structuri create pentru a susține, în principal, dezvoltarea noilor afaceri (*start up-uri*), prin crearea condițiilor prielnice de a asigura continuitatea activității acestora. Întreprinderile rezidente în cadrul IA pe perioada incubării beneficiază de spații de birou și de producție, precum și de diverse servicii de instruire și consultanță furnizate la cerere. Astfel, principalul scop al unui IA este de a crește șansele de supraviețuire a rezidenților și de a încuraja dezvoltarea antreprenorială. IA sunt o inițiativă a administrației publice locale și au fost create cu suportul ODIMM și al Ministerului Economiei și cu sprijinul financiar al Uniunii Europene în baza Programului de Suport bugetar "Stimularea economică în zonele rurale". Cele 10 actuale IA funcționale pe teritoriul Republicii Moldova, din care patru în RD Sud formează Rețeaua Incubatoarelor de Afaceri din Moldova, entitate fără personalitate juridică proprie, creată cu scopul de a facilita comunicarea informațiilor și schimbul de experiență dintre acestea.

Incubatoarele de afaceri din RD Sud sunt localizate la Ștefan Vodă, Leova și Cimișlia și cel mai recent în Cahul. Incubatoarele de afaceri existente au un caracter public fiind înființate de autoritățile publice locale cu sprijinul metodologic al ODIMM.

Trei dintre IA existente în RD Sud au un profil general, în timp ce IA deschis la Cahul are un profil specializat pe susținerea cercetării-dezvoltării din mediul universitar și activități inovative, precum și transferul⁵⁵ CDI în producție și sectorul privat comercial.

Tabel 8: Indicatori de bază ai activității de incubatoare

Incubator de Afaceri	Suport financiar anual din partea APL (lei)	Suprafața totală a IA, m2	Cifra de afaceri a întreprinderilor rezidente, mii lei*	Nr. de rezidenți	Nr. de salariați ai companiilor rezidente
IA Ștefan Vodă	100 000	1872,2	11803,2	14	74
IA Leova	-	1180,0	3648,0	12	32
IA Cimișlia	-	1336,4	2866,0	19	40

Sursa: Informații din chestionarele primite de la administratorii IA din RDS, *Raport Infrastructura de suport 2015, ODIMM

Din momentul înființării, ianuarie 2012, IA Ștefan Vodă a reușit să stabilească relații funcționale cu comunitatea antreprenorială, administrația locală și raională. IA Ștefan Vodă deține o suprafață de 1800 metri pătrați și în anul 2015 găzduia 14 întreprinderi care ofereau 74 de locuri de muncă specializate în producția de mobilă, a brichetelor și peleților, servicii medicale de fizioterapie, publicitate, consultanță și prestarea de servicii cosmetice, tipografice, fotografice și video, în construcții, ș.a. Deși antreprenorii care conduc micile afaceri incubate⁵⁶ opinează că așteptările lor inițiale au fost îndeplinite, în continuare își manifestă necesarul de sprijin în domeniul marketingului, pentru internaționalizarea afacerilor lor prin diversificarea portofoliului

⁵⁵ Spin off - transferul de cunoștințe între universități și sectorul industrial în vederea evaluării domeniului de aplicare a rezultatelor cercetării din laboratoarele universitare (de exemplu acordarea de licențe, patente și brevete, transferul de prototipuri și alte produse derivate ale cercetării și inovării, prin forme multiple, precum: înființarea de întreprinderi noi, cercetare colaborativă, editarea de publicații, stimularea mobilității absolvenților către sectorul economic.

⁵⁶ Sursa o constituie interviurile semi-structurate, instrument de analiză în cadrul metodologiei participative de pregătire a PRS, din timpul vizitei de lucru a echipei de asistență tehnică la locația incubatorului și întâlnirea cu antreprenorii firmelor rezidente

de servicii și de clienți și sprijin în găsirea de noi piețe. Nu în ultimul rând, sprijinul necesar rezidenților actuali ai IA Ștefan Vodă se referă și la dezvoltarea competențelor angajaților din firmele rezidențiale.⁵⁷

Incubatorul de Afaceri din Leova are o suprafață de 1180 de metri pătrați, incubează 12 rezidenți care oferă peste 32 de locuri noi de muncă specializate în producerea cutiilor din lemn pentru produsele agricole, estetică și cosmetică, servicii TI, fotografice și de publicitate, servicii de instruire auto ș.a.

Incubatorul de afaceri Cimișlia deschis în martie 2015, are o suprafață de 1336 metri pătrați și găzduiește 19 rezidenți, care oferă circa 40 locuri de muncă din diverse domenii, preponderent în sectorul servicii pentru populație.

Noul IA din Cahul se va specializa în încurajarea firmelor din domeniile avansate economic cum ar fi: tehnologiile informaționale, sursele regenerabile de energie, agricultură performantă, dezvoltarea noilor tehnologii de procesare a alimentelor ș.a. Incubatorul de inovare "Inova-Sud" va funcționa pe lângă Universitate de Stat "Bogdan Petriceicu Hașdeu". Obiectivul ultim urmărit de IA Cahul constă în sprijinirea înființării și dezvoltare a 23 firme de producție pe bază de tehnologii avansate în domeniile: agricultură performantă de fermă, tehnologii alimentare de procesare a producției agricole locale; tehnologii informaționale; materiale avansate; surse neconvenționale de energie. Actualmente, majoritatea IMM activează și se dezvoltă într-un mediu tradițional neperformant, cu o capacitate redusă. "Inova-Sud" urmează să devină entitatea de sprijin și promovare a implementării noilor tehnologii în activitatea antreprenorială din domeniile de importanță strategică pentru economia Regiunii de Dezvoltare Sud.

Continuitatea activității IA este asigurată cu suportul financiar al APL de nivelul II, în condițiile în care veniturile obținute din arenda spațiilor și alte proiecte nu acoperă cheltuielile operaționale și de întreținere.

Profilul întreprinderilor rezidente în IA din RDS

Pentru determinarea profilului rezidentului IA, în perioada iulie-august 2016 ADR Sud a desfășurat o cercetare pe baza unui chestionar, la care au răspuns 36 de întreprinderi dintr-un total de 44 de rezidenți. Astfel, cercetarea a scos în evidență că 86 % din numărul total al întreprinderilor rezidente activează în domeniul prestării serviciilor. În medie, un rezident activează în cadrul IA 1,5 ani. Cu referire la cei mai importanți factori care împiedică dezvoltarea afacerii, cele mai multe răspunsuri s-au îndreptat către următoarele piedici: lipsa de capital, politica fiscală, accesul la credite și costul ridicat al acestora, lipsa forței de muncă calificate ș.a.

În concluzie, se poate aprecia că IA contribuie pozitiv la dezvoltarea antreprenoriatului regional, dar totodată, dispun de un număr redus de pârghii care să conducă la rezultate de amploare regională. Doar spațiile de închiriat la preț subvenționat și organizarea cursurilor și altor programe de formare care sunt singurele servicii oferite de IA nu sunt suficiente pentru un sprijin real acordat sectorului antreprenorial. Chiar dacă baza materială (clădiri, echipamente) a IA este renovată și echipată cu toate cele necesare, acestea întâmpină dificultăți la capitolul sustenabilitate financiară.

Astfel, în urma chestionării respondenților, aceștia sunt de părere că ar fi indicată extinderea spectrului de servicii prestate de IA. Cele mai solicitate domenii de consultanță ar fi: accesul la finanțare, servicii de contabilitate și asistență în căutarea partenerilor de afaceri. Chiar dacă în cadrul IA sunt organizate cursuri și programe de formare pe diverse domenii, inclusiv în atragerea surselor de finanțare, doar 4 întreprinderi au beneficiat de finanțări din cadrul

⁵⁷ Rezultat ca urmare a interviurilor realizate la IA Ștefan Vodă în perioada de programare a PRS.

programelor de stat. Prin urmare, capacitatea întreprinderilor rezidente în IA de a accesa surse de finanțare este încă una foarte redusă.

Parcuri industriale

De la data intrării în vigoare a Legii nr 182 din 15.07.2010 cu privire la parcurile industriale până la data de 30.09.2015 s-au inițiat 9 proiecte pentru crearea și dezvoltarea parcurilor industriale în Republica Moldova, unele din care sunt funcționale, iar altele încă nu și-au început activitatea (Tabel 9): PI „Tracom”, mun. Chișinău; PI „Bionergagro”, or. Drochia; PI „Cimișlia”, or. Cimișlia; PI „Răut”, mun. Bălți; PI „CAAN și Triveneta CAVI Development” or. Strășeni; PI „Edineț”, or. Edineț; PI „Triveneta Cavi Development”, or. Strășeni, PI „Comrat”, or. Comrat și PI „FAIP”, or. Durlești.

Conform datelor ME, în Regiunile de Dezvoltare Nord, Centru și mun. Chișinău s-a reușit atragerea investițiilor pentru crearea PI, Regiunea de Dezvoltare Sud neavând încă vreun PI activ. La nivel național în dezvoltarea parcurilor industriale au fost investite 723 milioane de lei, create 1857 locuri de muncă și obținute venituri în valoare de 615 milioane lei.

În prezent investitorii au o serie de stimulente, cum ar fi posibilitatea de privatizare a terenului pentru construcții la preț standard; reduceri de până la 70% din prețul stabilit de legislație pentru arenda terenului sau a clădirii; optimizarea controlului de stat; finanțarea construcției infrastructurii din bugetul de stat sau FNDR ș.a.

Cu toate acestea, la momentul dat încă nu există un mecanism de stimulare a investitorilor prin reducerea ratelor de impozitare pe venit în funcție de mărime investiției și a exportului; nu există un mecanism clar de privatizare a pământului de către rezidenți. De asemenea, în Codul Fiscal nu a fost incluse facilitățile prevăzute la art. 12, d) din Legea nr. 182; lipsesc mecanismele ce ar permite depășirea unei serii de dificultăți ce pot apărea în procesul de negociere cu autoritățile locale sau cu furnizorii monopolizati referitor la determinarea tarifelor preferențiale pentru furnizarea de energie electrică, gazelor naturale și apei potabile.

Tabel 9: Situația PI pe regiuni de dezvoltare în perioada 2010-2015

	Numărul de PI		Investițiile preconizate conform studiilor de fezabilitate (mln EUR)	Investiții realizate până în septembrie 2015, mii lei		Nr. de locuri de muncă create conform studiului de fezabilitate	Nr. mediu de salariați în 2015
	TOTAL	Inclusiv în proprietate privată		Total (Întreprinderea Administratoare și Rezenții)	Inclusiv rezidenții PI		
TOTAL	9	5	262,6	722969,9	446914,9	9796	1857
Mun. Chișinău	2	1*	49,7	313625,3	283542	1500	1007
Nord	3	2	82,8	213380,9	163372,9	3436	813
Centru	2	2	52,5	195963,7	0	1800	37
Sud	1	0	2	0	0	800	0
UTA Găgăuzia	1	0	75,6	0	0	2260	0

Sursa: Raport privind crearea, dezvoltarea și funcționarea parcurilor industriale pentru 9 luni anul 2015, Ministerul Economiei.

*În Chișinău doar unul din parcuri este privat, în celălalt statul deține cota majoritară de participare.

PI sunt infrastructuri de sprijin a afacerilor recunoscute ca adevărate motoare economice care impulsionează dezvoltarea economică, a industriei, a industriilor inovative și celor care protejează mediul înconjurător, în mod special. RDS are cea mai slab dezvoltată industrie, valoarea producției industriale pe cap de locuitor fiind de numai 3232 lei în 2015, la nivel național acest indicator fiind de 4 ori mai mare. Crearea PI este unul din cele mai bune instrumente în impulsivizarea dezvoltării industriei și atragerea investițiilor străine directe în economia regiunii. În prezent, în RDS nu există nici un parc industrial funcțional. Cu toate

acestea, în baza Legii nr. 182 din 2010 cu privire la parcurile industriale, au fost lansate inițiative pentru construirea a două parcuri industriale la Cahul și Cimișlia. Din momentul lansării acestor inițiative au fost elaborate doar proiectele tehnice. Deși PI din Cimișlia i s-a acordat titlul de PI prin Hotărâre de Guvern încă în anul 2011, totuși până în acest moment Primăria orașului Cimișlia nu a reușit să atragă investiții pentru a conecta PI la utilitățile publice și a-l face funcțional.

În cadrul celui de-al treilea Apel de Propuneri de Proiecte, la ADR Sud au fost depuse două proiecte referitor la infrastructuri de afaceri, ambele fiind incluse în cadrul Programului Operațional Regional (POR) 2017-2020:

1. "Dezvoltarea durabilă a PI Cahul ca structură de sprijinire a afacerilor de importanță regional"; și
2. "Crearea PI regional Cimișlia".

Dezvoltarea durabilă a Parcului Industrial Cahul ca structură de sprijin a afacerilor de importanță regională face parte din categoria proiectelor prioritare cu finanțare asigurată.⁵⁸ Acesta a fost înaintat de către Consiliul Raional și aprobat, prin Hotărâre de Guvern, spre finanțare din Fondul Național de Dezvoltare Regională. Costul total al proiectului care prevede construcția Parcului Industrial Cahul este de 20 861 690 lei, din FNDR fiind solicitate 20 de milioane de lei. Pentru demararea lucrărilor, în anul 2017 s-au alocat 1 332 496,19 lei.⁵⁹ Este planificat ca PI Cahul să găduiască un număr de 10 firme rezidente. Prin intermediul finanțării de la FNDR se vor construi 500 m de rețea de gaze, 1800 m rețea electrică, 890 m rețea apeduct, 1700 m rețea telefonică, 8250 m drum construit. Finanțarea pentru acest proiect strategic pentru regiune va fi asigurată din contribuția APL și FNDR.

PI din Cimișlia i s-a acordat titlul de PI prin Hotărâre de Guvern încă în anul 2011. Primăria orașului Cimișlia nu a reușit deocamdată să atragă investiții pentru a conecta PI la utilitățile publice și a-l face funcțional.

Zone economice libere

Activitatea ZEL în Republica Moldova este reglementată în baza Legii nr.440 din 27.07.2001 cu privire la zonele economice libere. ZEL se creează în scopul accelerării dezvoltării social-economice a anumitor teritorii și a țării în ansamblu prin: atragerea investițiilor, implementarea tehnicii și tehnologiilor moderne, dezvoltarea producției orientate spre export și crearea noilor locuri de muncă. În scopul asigurării obiectivelor asumate, Zonelor libere li se acordă regimuri preferențiale vamale, de înregistrare, valutare, de impozitare, de muncă și alte regimuri preferențiale de stimulare a activității de întreprinzător.⁶⁰

Din punct de vedere cronologic, acestea sunt primele tipuri de infrastructuri de sprijin a afacerilor care au fost create în urma unor politici publice adoptate la nivel național vizând atât dezvoltarea industriei, cât și creșterea producției industriale exportate. În Republica Moldova există 8 ZEL-uri, dintre care trei în RDS. Două ZEL-uri sunt amplasate în raionul Taraclia, în orașele Taraclia și Tvardița, a treia zonă este singurul port fluvio-maritim, Portul Internațional

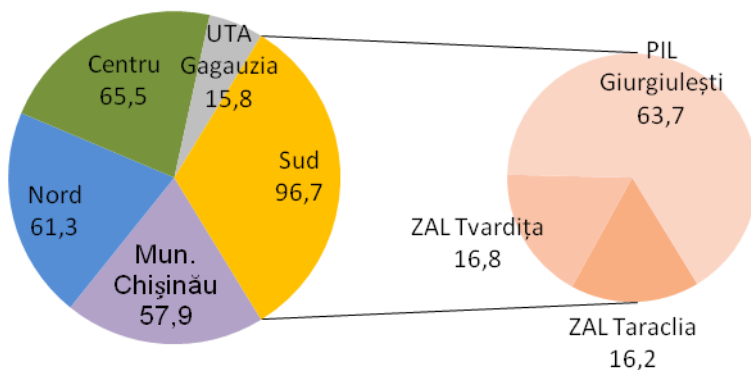
⁵⁸ POR 2017-2020, pag. 31, http://adrsud.md/public/files/3_POR_Sud_2017-2020_final.pdf

⁵⁹ <http://www.adrsud.md/libview.php?l=ro&idc=340&id=3152&t=/Presa/Noutati/A-fost-dat-startul-proiectului-Dezvoltarea-durabila-a-Parcului-Industrial-Cahul-ca-structura-de-sprajinire-a-afacerilor-de-importanta-regionala>

⁶⁰ Tracking the Special Economic Zones in the Western Balkans: Objectives, Features and Key Challenges. 2013.

Liber Giurgiulești (PILG). Cumulativ până în anul 2015 ZEL-urile au atras investiții în valoare de 297,2 milioane USD. În ZEL-urile din RDS au fost investite 96,7 milioane USD, ceea ce reprezintă 32,5 % din totalul investițiilor. Din datele furnizate de ME cea mai atractivă ZEL pentru investitori este PILG, până în 2015 fiind investite peste 63 milioane USD.

Figura 18: Investiții în ZEL, cumulativ până în anul 2015, mln USD

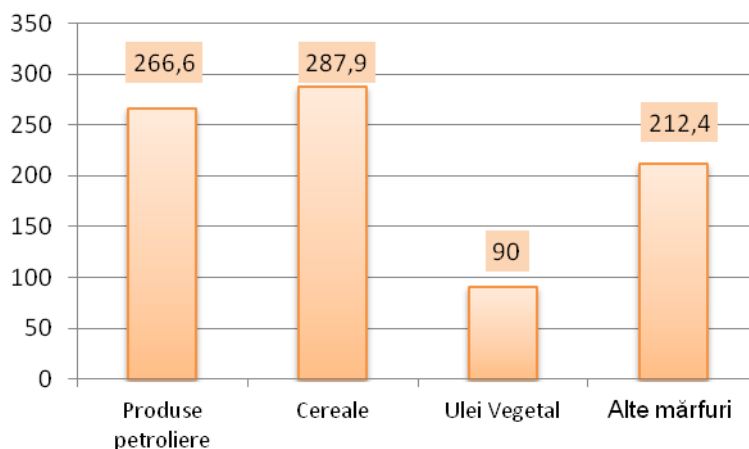

PILG are statut de zonă economică liberă până în anul 2030. Grație amplasării sale pe Dunărea de Jos cu adâncimi disponibile ale apei de până la 7m, PILG este capabil să primească atât nave fluviale, cât și nave maritime. În acest context, PILG reprezintă:

- un centru regional de logistică la frontiera Uniunii Europene cu acces la căile de comunicație terestră, feroviară, fluvială și maritimă, și o zonă excelentă pentru dezvoltarea afacerilor, datorită poziționării sale strategice, infrastructurii de transport trimodale, mediului de preț rentabil, precum și regimului fiscal și vamal unic.
- Portul Giurgiulești constă din terminal petrolier, cerealier, portul marfar și de călători și o zonă de parc de afaceri.

Zona industrială liberă se întinde pe o suprafață de 120 ha și oferă investitorilor naționali și internaționali un mediu favorabil pentru plasarea investițiilor și desfășurarea afacerilor la frontieră cu Uniunea Europeană, într-o țară ce beneficiază de regimul Preferințelor Autonome Comerciale (PAC). Dacă în anul 2009 pe teritoriul zonei industriale activau 25 de rezidenți, atunci în anul 2015 numărul acestora a ajuns până la 57. Pe întreaga durată de activitate până la 1 ianuarie 2016 volumul investițiilor a constituit peste 63,7 mln USD. Numărul angajaților în această zonă a crescut de la 178 în 2009 până la 415 în 2015. PILG oferă o modalitate sigură,

Figura 19: Volumul încărcăturilor transportate

ieftină comparativ cu alte mijloace și ecologică de transportare a mărfurilor și pasagerilor.

Volumul încărcăturilor transportate prin PILG au ajuns la cifra de peste 850 mii tone în 2015, înregistrându-se o creștere de peste 17 % față de anul precedent. În anul 2015 prin intermediul terminalului petrolier al PILG au fost importate 266,6 mii tone de produse petroliere, cu 70 % mai mult decât în anul precedent. Prin terminalul de mărfuri generale au fost

transbordate 212,4 mii tone, dintre care 105,7 mii tone au fost mărfurile importate, alte 77,9 mii tone au fost mărfurile exportate. De asemenea, prin PILG au fost transportate 287,9 mii tone cereale și 90 mii tone ulei vegetal. Prin portul de călători circulă aproximativ 300 de pasageri/zi. Cu toate acestea, aria geografică din vecinătatea PILG nu dispune de unități de cazare, de

alimentație publică și alte servicii adiacente necesare activării din punct de vedere economic a întregii zone.

Prin urmare se poate remarca importanța deosebită pe care o are dezvoltarea PILG pentru creșterea economiei regiunii și, respectiv a economiei naționale și, totodată, potențialul insuficient valorificat.

ZAL Taraclia nu este funcțională, neavând venituri încă din anul 2010 deși ZAL PP "Taraclia" a atras în perioada de la înființare un volum de 15 mln USD investiții. În anul 2015 această zonă a avut 14 angajați, ulterior activitatea a fost întreruptă și nu s-a reușit reluarea activității S.A. „Santek” (producerea plăcilor din ceramică) principalul rezident al ZAL PP "Taraclia".

În anul 2015 veniturile generate de ZAL Tvardița s-au micșorat cu peste 53 % față de 2014, fiind de doar 198 milioane lei. În schimb, în același an 2015 în ZAL Tvardița înregistra 286 salariați. Printre domeniile de activitate ale rezidenților sunt producerea de mezeluri și produse din carne, producerea divinului și a produselor farmaceutice.

Se impune a fi subliniat că ZEL au deschis oportunități de dezvoltare pentru RDS. Acestea au avut o influență majoră asupra dezvoltării economice a regiunii în anii din urmă, prin stimularea industriei și atragerea investițiilor străine. PILG deja este cea mai atractivă zonă pentru investitorii străini, iar pe viitor ar putea contribui esențial asupra dezvoltării zonei Prutului de Jos. De asemenea, PILG are încă un mare potențial, existând posibilitatea de a extinde zona economică liberă a portului cu 65 ha și mărirea parcului de afaceri din interiorul PILG.

Cu toate dificultățile evidențiate, ZEL din RDS prezintă încă potențial de creștere, care poate fi atins prin promovarea mai activă pentru a identifica atragerea de investitori străini sau autohtoni din alte zone geografice ale țării.

Abordarea dezvoltării viitoare a ISA în RDS

Fără niciun echivoc investițiile în infrastructura de sprijin a afacerilor aduc o serie de beneficii pentru economia regiunii de dezvoltare, și anume:

1. Crearea locurilor de muncă
2. Atragerea investițiilor din sectorul privat prin intermediul investițiilor publice făcute în infrastructura de afaceri
3. Animarea sectorului IMM și creșterea contribuției acestuia în economia regională, piața muncii și cifrei de afaceri; diversificarea treptată a economiei regiunii și edificarea unui mediu concurențial.

Setul de beneficii potențiale care se vor răsfrânge mai larg asupra economiei RD Sud justifică și motivează oportunitatea implicării APL în calitate de catalizator al acestor inițiative regionale și în parteneriat public-privat pentru construirea, înființarea și funcționarea unor infrastructuri noi de sprijin a afacerilor, precum și în revitalizarea și extinderea pe o nouă treaptă a celor deja existente.

Mai mult de atât, nivelul existent al infrastructurii de sprijin în afaceri, prin deficitul pe care îl marchează, poate fi transformat într-un punct tare, întrucât pune RDS într-o poziție favorabilă pentru a crea un cadru cuprinzător pentru dezvoltarea și utilizarea acesteia în viitor. Prin coordonarea Programului Regional Sectorial în domeniul Infrastructurii de Sprijin a Afacerilor cu Strategia regională de dezvoltare a RDS se poziționează bine pentru a conceptualiza dezvoltarea obiectivelor de infrastructură care răspund cel mai bine așteptărilor și nevoilor de sprijin locale și regionale, dar care, de asemenea, iau în considerare cele mai bune practici și experiențe internaționale pentru a maximiza șansele de succes.

Concomitent cu conceptualizarea unor obiective noi de investiții în domeniul ISA, pentru a ține pasul cu experiența internațională recentă, regiunea trebuie să își dezvolte competențele de *tip soft*, astfel încât antreprenorii să poată prospera în noul mediu. Drept modalități eficiente de a asigura o activitate economică continuă (și îmbunătățită) în regiune ar putea servi facilitarea rețelelor și a forumurilor unde oamenii de afaceri pot face schimb de idei și construi parteneriate, precum și oferirea managerilor din întreprinderile care vor ocupa spații în ISA existente și viitoare a posibilității de a împărtăși experiențe și practici între ei.

Această direcție de acțiune este cu atât mai necesară cu cât opțiunile financiare pentru construcția și operarea unor astfel de noi infrastructuri sunt, de asemenea, limitate. APL și alți aplicanți eligibili vor trebui să fie creativi și să gândească dincolo de finanțările disponibile din FNDR (sau alte fonduri naționale) sau de la instituții donatoare internaționale. În această ordine de idei, o cale alternativă, complementară ar fi atragerea și implicarea sectorului privat în procesul de dezvoltare și de management a infrastructurii de sprijin a afacerilor prin parteneriate public-privat. Această abordare este favorizată și sprijinită de legislația în materie în vigoare în Republica Moldova încă din anul 2008. Riscurile, la fel ca și recompensele, vor fi împărțite între investitori și acest fapt ar putea într-adevăr contribui la viabilitatea pe termen lung a acestor structuri folosind o abordare eficientă, care urmărește nu numai ridicarea unor noi obiective de investiții de ISA, ci și obținerea de performanță economică în administrarea acestora.

În concluzie, nicio unitate ISA nu poate opera eficient fără un proces de învățare care ar permite managementului și societăților de administrare să înțeleagă care procese funcționează bine și care sunt mai deficiente și să ajusteze activitățile pentru a aborda pro-activ problemele în curs de apariție.

Capitol 4 Dezvoltarea sectorului infrastructurilor de sprijin a afacerilor (ISA) în RDS pentru intervalul 2017-2022

4.1 Analiza diagnostic pe baza metodei SWOT

SWOT este o metodă de analiză diagnostic care ajută proiectarea unei viziuni asupra dezvoltării unei organizații, a unui sector de activitate, al unei regiuni de dezvoltare. Metoda SWOT funcționează ca o analiză de diagnostic a sectorului evaluând factorii de influență interni și, respectiv, externi sectorului, regiunii. Analiza SWOT este o bornă obligatorie în orice proces de planificare și programare strategică.

Această secțiune include evaluarea participativă a principalelor aspecte referitoare la situația actuală în RDS cu scopul identificării și punerii de acord asupra: principalelor caracteristici ale mediului intern regional (*Puncte tari și Puncte slabe*) și, respectiv, o proiecție colectivă a GLRS asupra caracteristicilor viitoare ale mediului extern (*Oportunități și Amenințări*) în care economia regiunii va funcționa.

Analiza mediului extern se focalizează pe identificarea de *Oportunități* viitoare ce se doresc a fi valorificate prin măsurile din Program, dar și a *Amenințărilor*, riscurilor iminente sau potențiale, care trebuie corect gestionate pe durata implementării Programului Regional Sectorial.

Constatările și concluziile din analiza modului în care economia și cadrul instituțional al RDS răspund oportunităților și amenințărilor din mediul extern regiunii stau la baza formulării obiectivelor specifice ale PRS privitor la Infrastructura de Sprijin a Afacerilor.

În Anexa nr.1 se prezintă Matricea SWOT. În cele ce urmează se prezintă un rezumat al principalelor aspecte reliefate în analiza SWOT, și anume:

Puncte tari (Strengths).

Astfel că, în matricea SWOT s-au identificat, în ordine ierarhică a importanței, următoarele puncte tari:

- Poziția geografică avantajoasă a RDS care asigură conexiunea directă cu Uniunea Europeană. Avantajul strategic al poziționării geografice sub aspectul așezării teritoriale este ieșirea/accesul la Marea Neagră prin Portul Internațional Liber Giurgiulești, unicul port din Republica Moldova accesibil pentru navele maritime de pe Dunăre;
- Infrastructura de acces în regiune (cu referire la rețeaua de drumuri rutiere de interese național și local, de cale ferată, navale-maritime care asigură traficul de mărfuri și de călători etc.);
- Baza agricolă vegetală, cu accent pe viticultură, precum și cea zootehnică (apicultură și creșterea animalelor, în special ovine și caprine) documentată prin datele și informațiile oferite de analiza profilului economic al RDS;
- Patrimoniul cultural, format, în principal, din moștenirea de tradiții și obiceiuri autentice, din care unele cu caracter de unicat ce creează premise favorabile atât promovării turismului rural, dar și al activităților culturale și a celor din industriile creative conexe;
- Deschiderea autorităților publice locale spre procesele de modernizare și valorificare pe principii economice a potențialului de dezvoltare latent;
- Nu în ultimul rând, capacitatea instituțională de management și de planificare și administrare a politicilor publice adoptate prin acte normative, strategii regionale, sectoriale și planuri de acțiune;

Puncte slabe (Weaknesses). În ceea ce privește slăbiciunile interne în analiza SWOT accentul cade pe următoarele caracteristici regionale:

- Activism antreprenorial scăzut (a se vedea 2.2);
- Migrația forței de muncă. Ancheta forței de muncă elaborată de BNS prezintă zona de sud ca cea mai defavorizată sub aspectul migrației forței de muncă. În perioada 2009-2013 ponderea persoanelor plecate la muncă peste hotare a crescut cu 19%, în comparație cu 17% în RDN și 9% în RDC. Astfel 222 din 1000 de locuitori din zona de sud sunt în migrație de muncă peste hotarele țării, față de 118 în RDN și 102 în RDC. Unica oportunitate a fenomenului migraționist care poate fi utilizată pentru dezvoltare este promovarea utilizării eficiente a remitențelor, inclusiv pentru dezvoltarea afacerilor proprii. Documentele de politici de nivel regional trebuie să includă măsuri de susținere a antreprenoriatului prin intermediul cărora se poate influența reducerea efectelor migrației și ameliorarea situației demografice în regiune;⁶¹
- Rata înaltă a sărăciei. Astfel, la nivelul RDS s-a înregistrat cel mai mare grad al sărăciei absolute, 18,9% în comparație cu 17% în RDC și 12,9% în RDN⁶². Circa 84% din toți săracii provin din mediul rural. Sărăcia în spațiu rural este asociată cu nivel redus de modernizare și cu viața economică dominată de agricultura de subsistență. Cauzele principale ale sărăciei rurale sunt vulnerabilitatea sectorului agricol și insuficiența de alternative ocupaționale în alte sectoare economice.
- Industrializarea slabă a regiunii. În RDS sunt concentrate doar aproximativ 10 % din întreprinderile industriale din Republica Moldova. Acestea produc numai 3,8 % din valoarea producției industriale fabricate în țară (conform datelor la nivelul anului 2014). Intensitatea industrială, măsurată în volumul producției fabricate de o întreprindere pe an, demonstrează încă o dată că RDS este cea mai slab industrializată regiune din țară (3,4 mil lei față de 6,9 mil în RDC și 8,9 mil în RDN). În interiorul RDS, raioanele Taraclia (11,7), Cantemir (6,0) și Cahul (3,5) sunt cele mai industrializate. Ramurile industriale preponderente sunt: în domeniul vinificației, procesării producției agricole vegetale și animaliere, articolelor textile (de ex. Tricon, Cahul), precum și prelucrarea lemnului și mobilier;
- Absența premiselor de coagulare a poliilor regionali de creștere urbană;
- Existența unor mijloace tehnice învechite în agricultură;
- Lipsa resurselor acvatice ceea ce conduce la încadrarea regiunii într-o zonă aridă și supusă factorilor climaterici conjuncturali, respectiv dependentă de rezervele pluviale naturale;
- Nu în ultimul rând, se conștientizează absența cadrelor profesionale, pe fondul unei calificări scăzute a forței de muncă locale. Un potențial nevalorificat pe deplin rămân a fi instituțiile de învățământ din regiune care au menirea să sporească gradul de calificare a forței de muncă: 9 școli profesionale, 2 colegii și 2 universități. În schimb, acestea din urmă nu pot acoperi necesitățile de instruire profesională în conformitate cu solicitările și necesitățile de pe piața forței de muncă și exigențele sectorului public și privat. De aceea, o provocare majoră pentru toate instituțiile de învățământ din RDS rămâne a fi corelarea mai bună a programelor de studiu la nevoile de calificare ale sectorului

⁶¹ SDR-SUD-2016-2020

⁶² În anul 2013 Potrivit cu Raportul privind sărăcia în Republica Moldova elaborat de Ministerul Economiei. Calculele sunt efectuate pe zone statistice. În zona de sud fiind inclusă la acea dată și UTAG

economic și administrativ. Acest punct slab poate fi remediat prin faptul că există potențial de creștere a calificărilor, specializărilor și perfecționării profesionale a celor care se află deja angajați în muncă. Acest lucru se poate realiza prin intermediul stimulării educației continue a adulților și al calificărilor la locul de muncă. De asemenea, există potențial de remediere în sectorul informal, care prin instruire corespunzătoare în vederea sporirii competențelor profesionale atât pentru angajare, cât și pentru inițierea și dezvoltarea unor afaceri proprii sustenabile, poate deveni un pilon al dezvoltării regiunii.

Oportunități (Opportunities): Oportunitățile trebuie văzute ca niște ocazii favorabile ce țin de manifestarea unor factori de influență în viitor. Totodată, includerea acestor factori în lista oportunităților a fost realizată și prin prisma potențialului de valorificare a oportunităților prin intermediul tipurilor specifice și necesare de ISA la nivel regional.

Astfel, analiza SWOT prefigurează următorii factori de influență care pot influența de o natură pozitivă dezvoltarea sectorială a ISA, și anume:

- **Existența conexiunilor transfrontaliere.** Toate 8 raioane sunt părți componente în cadrul a trei euroregiuni: "Dunărea de Jos", "Siret – Prut - Nistru" și euroregiunea "Marea Neagră". Poziționarea geografică a RDS și vecinătatea acesteia cu România și Ucraina precum și apartenența la cele 3 euroregiuni, avantajează regiunea oferindu-i acces la fondurile UE prin programe transfrontaliere;
- **Încheierea Acordului de Asociere al Republicii Moldova la Uniunea Europeană, cu accent pe Zona Cuprinzătoare și Aprofundată de Liber Schimb⁶³** care este cuplată la vectorul de dezvoltare economică durabilă, alături de politicile publice interne din aceste sectoare de activitate care sunt incluse în DCFTA;
- **Disponibilitatea surselor alternative de finanțare** pentru PRS și, respectiv a proiectelor prioritare pentru dezvoltarea regiunii;
- **Parteneriatele constituite de APL** de pe ambele maluri ale Prutului sunt văzute ca un cadru bun de colaborare și cofinanțare sau finanțare paralelă a unor proiecte de interes comun.

Amenințări (Threats): În ceea ce privește amenințările prin analiza SWOT se identifică următorii factori cu acțiune potențial negativă:

- Legislația imperfectă, necorelarea, dublată de lipsa de predictibilitate a cadrului legislativ, ca urmare a frecventelor schimbări intervenite;
- Corupția din sistemul public și mediul antreprenorial;
- Expunerea regiunii la calamități naturale;
- Interferența factorului politic care poate bloca unele inițiative din Program sau de la nivelul proiectelor cheie de implementare a PRS;
- Reorganizarea administrativ-teritorială care induce o perspectivă incertă cu privire la asocierile și parteneriatele APL sau public-privat ce trebuie a se constitui în vederea promovării unor proiecte majore pentru dezvoltarea economică echilibrată a regiunii.

Analiza SWOT este continuată printr-o analiză încrucișată (a se vedea Anexa nr.XXX), într-un format matriceal cu scopul de a pune în evidență intensitatea legăturii dintre punctele tari și, respectiv, punctele slabe cu oportunitățile și riscurile în încercare de a stabili în ce măsură

⁶³ Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) reprezintă un acord semnat între Republica Moldova și Uniunea Europeană care pune bazele unei Zone de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător UE-Moldova

punctele tari vor contribui la valorificarea oportunităților sau dacă punctele slabe vor bloca eventual fructificarea oportunităților astfel identificate prin exercițiul de programare efectuat.

Prin urmare, analiza SWOT astfel aprofundată a permis validarea și/sau invalidarea punctelor tari și, respectiv, a celor slabe și, mai ales, a scos în relief “plusurile” de luat în considerare în elaborarea viziunii și obiectivelor specifice ale PRS.

În continuarea analizei efectuate există două modalități de a utiliza analiza SWOT, și anume:

- (I) analiza la intersecția factorilor interni cu cei externi, reliefând modul în care mediul intern al regiunii va beneficia de mediul extern conjunctural favorabil cu evidențierea avantajelor competitive și comparative ale RDS

și

- (II) convertirea punctelor slabe aparținând mediului intern în puncte tari și a amenințărilor din mediul extern în oportunități prin măsuri de intervenție care ar conduce la identificarea de noi nișe de dezvoltare. În măsura în care reconversia nu este pe de întregul posibilă sau prea costisitoare atunci se va proceda la minimizare efectelor adverse potențiale.

După cum se poate observa majoritatea plusurilor se concentrează în cadranul Întâi al matricei SWOT ceea ce evidențiază că în cvasi-majoritatea lor punctele forte ale RDS pot contribui la valorificarea oportunităților, ceea ce creează premise favorabile pentru stabilirea unor obiective specifice ambițioase, care să pună accentul pe obținerea unor schimbări substanțiale în raport cu situația actuală a sectorului economic și de afaceri.

În schimb, starea dorită (*viziunea*) la care trebuie să se ajungă prin intervențiile pe bază de proiecte din PRS poate fi blocată de acțiunea contrară a celor mai multe dintre punctele slabe identificate. Astfel, pentru a menține premise favorabile în intervalul de planificare strategică ar trebui intervenit cu politici și măsuri corective într-o abordare strategică corelată și integratoare de ameliorare a punctelor slabe care caracterizează situația prezentă.

Totuși, modul în care sunt dispuse “plusurile” în cadranul al III-lea evidențiază că în pofida existenței sau chiar în condițiile persistenței punctelor slabe pe parcursul intervalului de programare strategică, sunt anumite puncte slabe care nu blochează valorificarea oportunităților referitoare la atragerea surselor de finanțare, cu excepția punctului referitor la absența cadrelor profesionale și calificarea scăzută a forței de muncă disponibilă în regiune.

Rezultatele analizei SWOT indică totodată, că obiectivele specifice și direcțiile prioritare de acțiune în PRS trebuie să pună accentul atât pe componenta de investiții, de *tip hard*, cât și pe cele de *tip soft*, respectiv crearea de capacitate administrativă, consolidarea competențelor profesionale și antreprenoriale, calificarea și perfecționarea forței de muncă disponibile, precum și atragerea unei elite calificate profesional către sectorul antreprenorial și altele asemenea.

Mai mult, această direcție prioritară de intervenție prin promovarea unui dozaj de măsuri *hard și soft* trebuie să-și găsească un răspuns adecvat în orice proiect cheie ce vizează infrastructura de sprijin în afaceri care va fi parte din lista de proiecte pre-identificate și, ulterior, vor fi promovate la finanțare.

4.2 Viziunea și obiectivele pentru dezvoltarea infrastructurii de sprijin a afacerilor

Pentru a atinge obiectivele regionale de dezvoltare economică și socială, incluse în Strategia de Dezvoltare Regională 2016-2020, este necesar ca RDS să se dezvolte dinamic și de o manieră competitivă la nivel inter-regional, național, transfrontalier și internațional.

Programul Regional Sectorial în domeniul dezvoltării ISA oferă o platformă pentru generarea unor concepte de proiecte și măsuri de intervenție mai eficiente și durabile, bazate pe expertiza

tehnică sectorială. Astfel, există toate șansele ca PRS să devină principalul instrument de planificare strategică, generator de dezvoltare economico-socială a RDS.

Program Regional Sectorial și portofoliul atașat de proiecte vor contribui la schimbarea sub aspect economic a situației în regiune și au menirea să contribuie la dezvoltarea echilibrată a comunităților din aria geografică a RDS urmărind să aducă beneficii tangibile în favoarea cetățenilor prin crearea de oportunități noi de angajare, de premise favorabile pentru câștiguri salariale mai bune și de venituri mai mari la bugetele locale/raionale asigurând, totodată, dezvoltarea socio-economică durabilă a Regiunii de Dezvoltare Sud, la nivelul standardelor internaționale.

Dupa cum s-a arătat, în pregătirea PRS s-a urmărit coordonare cu cadrul strategic general al RDS și cu celelalte programe sectoriale. Astfel, fără niciun echivoc PRS în domeniul dezvoltării ISA va acționa sinergic, alături de celelalte programe regionale sectoriale din: domeniul alimentării cu apă și canalizare, al infrastructurii de drumuri de interes regional, al managementului integrat al deșeurilor, precum și cel al dezvoltării turismului și sporirii atractivității turistice a regiunii, pentru a impulsiona o dezvoltare echilibrată a RDS în ansamblu său.

Dintotdeauna implicarea majoră a factorilor regionali interesați încă din faza de programare strategică alături de atragerea unei expertize specializate a asigurat ulterior implementarea cu succes a programelor și obținerea rezultatului final pe măsura așteptărilor membrilor comunității din regiune.

Totodată, succesul procesului de planificare și, ulterior, de implementare a politicii de dezvoltare sectorială în cadrul unei regiuni depinde în mare măsură de identificarea corectă a problemelor cu care se confruntă regiunea și dezbateră critică a abordărilor propuse pentru soluționarea acestora în cadrul grupurilor de lucru în care sunt cooptați toți factorii interesați.

O astfel de dezbateră a scos la iveală aspirațiile RDS care sunt legate de dezvoltarea economică sustenabilă prin intermediul consolidării capacității instituționale a infrastructurilor de sprijin a afacerilor existente, modernizarea lor la standarde internaționale, promovarea de noi tipuri de infrastructuri care să acționeze sinergic pentru atragerea de investiții pe plan regional pentru dezvoltarea sectorului privat.

Viziunea

Planificarea strategică și, respectiv, programarea sectorială subsecventă, începe cu o viziune clară. **Viziunea** unei regiuni de dezvoltare reprezintă **o stare ideală**, proiectată în viitor de o manieră participativă și care configurează **dezvoltarea economică** posibil a fi atinsă în intervalul de timp pentru care se face programarea sectorială. În cazul de față, pentru intervalul 2017-2020.

O astfel de încercare au prilejuit și consultările organizate cu reprezentanții GLRS din RDS prin intermediul atelierelor de lucru organizate în cadrul proiectului de asistență tehnică. Viziunea împărtășită de GLRS se regăsește formulată în caseta următoare:

Viziune:

Regiunea de Dezvoltare Sud are o infrastructură modernă de sprijin a afacerilor, axată pe dezvoltarea sustenabilă, capabilă de a stimula dezvoltarea afacerilor și de a atrage în condiții de concurență fluxuri investiționale către economia regiunii.

Obiectivul general oferă direcția și ținta sau borna de referință finală spre care trebuie direcționate eforturile investiționale și resursele materiale, financiare și umane. Conform modelului planificării strategice promovat la nivelul Uniunii Europene, obiectivul general imprimă direcția și descrie ținta de atins. În afara acestui lucru, obiectivul general este menit să asigure legătura între problemele la moment și nevoile și provocările prognozate.

Prin urmare, atât obiectivul general, precum și obiectivele specifice, derivate trebuie să îndeplinească în mod cumulativ o serie de caracteristici, și anume:

- să fie specifice activităților sectoriale respective;
- să fie realiste, adică coerente cu aspirațiile regiunii, dar în același timp fezabile;
- să asigure posibilitatea de a fi efectiv atinse în intervalul de timp pentru care se face programarea.

Nu în ultimul rând, obiectivul general trebuie să fie recompensatoriu și motivant, astfel încât să fie asumat de către toți factorii responsabili, dar și de către comunitate, și să reprezinte un fundament pentru implementarea măsurilor cuprinse în Program.

Astfel, așa cum de altfel se descrie pe larg la capitolul de abordare metodologică, definirea obiectivelor a fost realizată prin metoda participativă, respectiv consultarea factorilor interesați coopțați în cadrul GLRS. În urma parcurgerii etapelor de consultare majoritatea opiniilor exprimate converg către ideea de bază a introducerii unei schimbări majore de optică și abordare, respectiv abandonarea principiului de gestiune a puținelor resurse locale materiale și umane ale regiunii și introducerea unei abordări de natură a stimula atragerea de fluxuri investiționale către RDS. Totodată, accentul se pune pe dezvoltarea spiritului antreprenorial în rândul tinerilor instruiți și al celor care pentru moment se află la lucru în străinătate, dar preocupați de a investi remitențele proprii.

În spiritul acestor ample dezbateri de la atelierele de lucru, obiectivul general poate fi formulat, după cum este în caseta de mai jos:

Obiectivul general își propune stimularea creșterii economice durabile a Regiunii de Dezvoltare Sud prin susținerea dezvoltării mediului de afaceri regional

Infrastructura de Sprijin a Afacerilor va crea premisele materiale și non-materiale (de expertiză și competență) pentru realizarea obiectivului general contribuind major la creșterea atractivității pentru:

- investitori străini;
 - investitorii activi în alte regiuni de dezvoltare ale Republicii Moldova, precum și în Municipiul Chișinău, preocupați de a-și extinde sau reloca investițiile în localități din aria geografică a RDS
- și
- dezvoltarea sectorului antreprenorial local, în special prin sprijinirea tinerilor antreprenori și a persoanelor plecate la muncă în străinătate preocupate să-și investească economiile, competențele și priceperea acumulată în regiunea natală.

Obiectiv specific 1. Crearea și dezvoltarea infrastructurii de sprijin a afacerilor

Acest obiectiv specific se urmărește a se îndeplini prin următoarele trei tipuri de măsuri:

Măsura 1.1 Stimularea înființării de noi tipuri de infrastructuri de sprijin de tipul: parcuri industriale, centre de colectare, procesare și distribuție a produselor agricole, „case de ambalare a produselor fabricate regional”. Stimularea producătorilor autohtoni prin asigurarea

accesului echitabil la un complex de facilități format din spații de colectare, însilozare, depozitare în condiții controlate, conectare la utilități și servicii de porționare, ambalare, etichetare, marcare, înregistrare de mărci autohtone sau de origine, crearea de branduri și campanii de marketing sub branduri regionale. Dezvoltarea capacităților de procesare a materiilor prime agricole vegetale și animaliere. Promovarea structurilor de asociere liberă a viticultorilor regionali, agricultorilor și crescătorilor de animale (cu accent pe crescătorii de ovine și caprine, dar nu limitativ) în distribuția produselor și serviciilor asociate brandurilor autohtone. Promovarea investițiilor de *tip hard* prin crearea parcurilor industriale de tip inovativ la Cahul și, respectiv, a parcului industrial ecologic la Cimișlia și a unui centru de transfer tehnologic în scopul atragerii și localizării investițiilor străine în active fixe. Atragerea concomitentă cu fluxurile financiare a tehnologiilor noi, moderne, dotărilor tehnice, know-how-ului dar și a cunoștințelor de management a afacerilor dezvoltate pe baza economiei de scară.⁶⁴

Măsura 1.2 Încurajarea asocierii incubatoarelor de afaceri regionale și a funcționării lor în rețea. Acest nou nivel de organizare și conlucrare a incubatoarelor publice, existente va putea contribui la promovarea la finanțare a unor proiecte comune mai complexe, precum și la creșterea accesului, prin extinderea eligibilității, la surse alternative de finanțare din partea altor donatori internaționali.

Măsura 1.3 Diversificarea și îmbunătățirea calității serviciilor și a sprijinului oferit de infrastructurile existente și de cele nou create. Se apreciază că nivelul asociativ de organizare al incubatoarelor de afaceri existente va contribui și la diversificarea serviciilor de sprijin oferite întreprinzătorilor din regiune, precum și la specializarea personalului incubatoarelor pe domenii de consultanță cerute de piața regională, **inclusiv în domeniul inovării. De asemenea, colaborarea dintre ISA existente și cele nou create cu mediul universitar, Universitatea din Cahul, va contribui la perfecționarea profesională continuă a personalului de specialitate al incubatoarelor, parcurilor industriale, dar și la reorientarea pentru formarea de profesii și specializări cerute de mediul antreprenorial regional.** Nu în ultimul rând, asocierea și lucrul în rețea al incubatoarelor existente va contribui la orientarea lor către susținerea unor noi nișe în afaceri, cum ar fi sprijinirea serviciilor cu valoare adăugată mare din domeniul industriilor creative (arhitectură, proiectare, webdesign, artă, inclusiv artă plastică, teatrală și de film, modă, design de produs și amenajări, meșteșuguri tradiționale revalorificate, civilizație rurală și tradiții culturale, distracție și amuzament, etc.).

Obiectiv specific 2. **Stimularea culturii antreprenoriale, inclusiv de inovare și asociere.**

Acest al doilea obiectiv specific se va îndeplini acționând astfel:

Măsura 2.1 Încurajarea dezvoltării IMM în domeniul serviciilor în industrie și agricultură și al industriilor creative. Crearea unui mecanism de susținere antreprenorială de către incubatoarele existente a întreprinderilor noi în domeniile sus menționate care lipsesc la moment din cadrul economic regional, după cum se arată în capitolul 2 de analiză a potențialului economic de dezvoltare al RDS.

Măsura 2.2 Stimularea spiritului de colaborare pe lanțul valoric și de cercetare-dezvoltare-inovare (CDI) în cadrul unor clustere multisectoriale. Dezvoltarea abilităților de tip soft, a capacității de management în administrarea ISA, a culturii antreprenoriale și a spiritului de colaborare industrială, inclusiv în cadrul unor clustere multisectoriale, de tipul agro-turistic sau agro-industriale, sau de inovare-cultură și creație artistică. Studiarea potențialului de

⁶⁴ Principiu economic, potrivit căruia costul mediu (unitar) al unui produs scade pe măsura creșterii numărului de unități fabricate/vândute - rezultat al unei mai judicioase repartizări a costurilor fixe și a avantajelor producției de serie.

clusterizare al regiunii, inclusiv al potențialului de antrenare pe care-l poate avea Portul Industrial Liber Giurgiulești în economia națională, regională și inter-regională (RDS –UTAG).

Măsura 2.3 Promovarea și sprijinirea formării structurilor de asociere liberă a producătorilor, furnizorilor de servicii, agricultorilor și crescătorilor de animale. În peisajul cadrului instituțional regional există o serie de asocieri în diferite stadii de formare și dezvoltare, cum ar fi asocierea crescătorilor de albine și a producătorilor de miere de albine, a crescătorilor de ovine și caprine și altele de acest fel a căror consolidare se va urmări prin întâmpinarea unor solicitări de acțiuni în cadrul prezentei măsuri. Totodată, se va stimula eforturi de asociere în alte sectoare de activitate.

Obiectiv specific 3. Promovarea și facilitarea creării parteneriatelor în proiecte de dezvoltare economică a regiunii.

Acest al treilea obiectiv specific se va realiza prin:

Măsura 3.1 Stimularea asocierii pe lanț de furnizori în jurul întreprinderilor mai mari active în RDS, pe proiecte de anvergură sau investiții în parteneriat. Asocierea pe lanț de furnizori și clusterizarea sunt tendințe importante, inclusiv pentru sectorul agricol și zootehnic, deoarece în asociere se formează nucleul în baza căruia poate fi generată procesarea industrială la o scară mai mare a materiilor prime produse regional, asigurarea unor standarde înalte de calitate a produselor obținute, extinderea serviciilor industriale și agricole, externalizări și efect de antrenare cu/ și către alte sectoare de activitate, cum ar fi agro-turismul, concomitent cu atragerea inovațiilor în domeniile respective.

Măsura 3.2 Atragerea de investiții directe în active materiale și în obiective de investiții în parteneriat public-privat (PPP). Republica Moldova s-a dovedit în ultimii ani o țară atractivă pentru investitorii străini. Printre factorii pozitivi care au contribuit s-ar putea enumera încheierea la 27 iulie 2014 de către Republica Moldova a Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană, incluzând crearea unei Zone de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător – DCFTA, la care se adaugă climatul de stabilitate și eforturile de promovare a statului de drept și a unor reforme structurale în economie. Cu toate acestea, pe fondul favorabil la nivel de țară, RDS nu a reușit captarea de fluxuri investiționale semnificative către economia regiunii. Plecând de la această situație de facto, prin PRS se evaluează că Infrastructurile de Sprijin a Afacerilor nou construite (de tipul parcurilor industriale și de inovare de la Cahul), alături de eforturi sporite și focalizate de promovare a potențialului economic al regiunii, sunt premise favorabile atragerii și/ sau re/localizării unor investiții în active materiale către economia regiunii dublate de resursele de materii prime agricole și de tradițiile în domeniul agro-industrial.

Pe de altă parte, contractele în parteneriat public-privat (PPP) încheiate de Autoritățile Administrației Publice Locale sunt încurajate în Republica Moldova încă din anul 2008 prin adoptarea Legii 179 din 10 iulie 2008. În contextul PRS și, în cazul particular, al acestei măsuri se urmărește susținerea de posibile proiecte ce vizează construirea și operaționalizarea noilor tipuri de infrastructuri de sprijin a afacerilor, pe bază de contracte PPP. Printre beneficiile unor proiecte dezvoltate în PPP pentru crearea și dezvoltarea de ISA, de tipul parcurilor industriale, ecologice sau de inovare, spre exemplu, se numără: creșterea calității serviciilor publice de sprijin a mediului de afaceri regional, utilizarea eficientă a elementelor de patrimoniu public (terenuri, clădiri, utilități etc.) ce ar putea fi puse la dispoziție de APL în cadrul unor contracte PPP, folosirea efectivă a experienței private nu numai prin posibila atragere a investițiilor private străine sau autohtone pentru realizarea unor obiective publice de infrastructuri de sprijin a afacerilor, ci și al utilizării experienței manageriale private în administrarea și operaționalizarea unor noi tipuri de ISA.

Măsura 3.3 Dezvoltarea capacității instituționale și a competențelor manageriale de administrare a infrastructurilor de sprijin a afacerilor existente și nou create. Eficiența și eficacitatea furnizării sprijinului necesar mediului de afaceri regional prin intermediul ISA sunt în directă legătură cu capacitatea administrativă a echipelor de conducere, a personalului angajat al infrastructurilor de sprijin, precum și de calitatea expertizei atrase din partea consultanților specializați. În formularea prezentei măsuri se pleacă de la considerentul că investiția în oameni este cel mai durabil rezultat în măsură să contribuie la sustenabilitatea infrastructurilor de sprijin. Pe cale de consecință, consolidarea capacității instituționale se va susține prin perfecționarea profesională continuă a personalului, prin promovarea principiului combinării obiectivelor de *tip hard* și celor de *tip soft* la nivelul proiectelor. Totodată, în cadrul acestei măsuri se are în vedere și restructurarea GLRS pentru o eventuală funcționare ulterioară în cadrul unui Comitet de monitorizare a implementării planului de acțiuni al PRS.

În concluzie, se estimează că realizarea obiectivelor specifice și, implicit, al obiectivului general va contribui la consolidarea mediului de afaceri regional, la dezvoltarea piețelor sectoriale regionale și a potențialului de export al economiei regiunii. Nu în ultimul rând, de o manieră sinergică la emanciparea economică a Regiunii de Dezvoltare Sud și la creșterea nivelului de trai al locuitorilor săi.

4.3 Criteriile de prioritizare ale inițiativelor de dezvoltare ISA în RDS

În timpul elaborării PRS 2017-2022 au fost determinate problemele și necesitățile de dezvoltare a subiecților ISA în RD Sud, printre care: consolidarea, dezvoltarea și extinderea în continuare a tipurilor de ISA (parcuri industriale, incubatoare de inovare sau a unora noi de tipul piețe en-gros pentru colectarea produselor agro-zootehnice cu facilități de depozitare, porționare, ambalare, etichetare, etc. cunoscute regional sub denumirea generică de „*case de ambalare*”); dezvoltarea subiecților ISA care acționează ca puncte de legătură a proceselor de afaceri și implicate în crearea lanțului de valori cum ar fi dezvoltarea unor centre de excelență și a unor programe de mentorat și ghidaj în antreprenoriat, a asocierii IA existente în vederea extinderii spectrului de servicii și, nu în ultimul rând, stimularea coagulării unor rețele de cooperare, de tip cluster, între instituții publice (APL, ADR etc.) în calitate de catalizatori și entități de afaceri, instituțiile de învățământ și cercetare la nivel național și regional, cu instituții financiare (bănci, fonduri de investiții și de risc etc.) în scopuri orientate către abordări inovatoare.

4.3.1 Criteriile de prioritizare și identificarea orientărilor strategice

Inițial, selectarea priorităților strategice de acțiune a avut loc plecând de la considerentele că toate categoriile de subiecți ISA inventariați reprezintă forțe motrice importante în contextul realizării dezvoltării economice. Criteriul de importanță a fost dublat de cel a urgenței intervențiilor de tip ISA. Prin participarea principalelor părți interesate în cadrul GLRS exercițiul de identificare a noilor de tipuri de ISA necesare au fost determinate următoarele priorități de dezvoltare: consolidarea IA existente prin rețelizarea și eventual crearea unei asociații regionale a celor 4 IA existente, dezvoltarea centrelor de consultanță cu accent pe diversificarea și specializarea serviciilor de consultanță pe tipuri de entități existente și furnizarea lor în sistem de *rețea la cerere*, dezvoltarea parcului industrial Cimișlia, a centrelor regionale de colectare a produselor agricole (struguri, vin, miere de albine, produse lactate ovine și caprine), stocare în condiții corespunzătoare de însilozare și depozitare după specific, prelucrare și asigurarea a serviciilor agro-industriale (teste, analize, certificări, condiționare, porționare, ambalare, etichetare, branduire etc.); analiza potențialului de formare a clusterelor sectoriale în domeniul agricol, zootehnic care prezintă interes pentru dezvoltarea economiei regiunii.

Totodată, în baza analizei economice și a practicilor internaționale s-a convenit că dezvoltarea acestor priorități strategice trebuie să fie susținute de un spectru larg al așa numitelor "măsuri de *tip soft*" care permit accesul la resurse informaționale și la programe de instruire, fiind în același timp orientate spre consolidarea capacităților furnizorilor locali care prestează servicii în domeniul afacerilor.

În sumar prioritizarea și identificarea măsurilor strategice de dezvoltare a subiecților ISA se axează pe următoarele principii de prioritizare:

1. Conformitatea și coordonarea internă / corelarea la scopurile și obiectivele PRS ISA

După cum pe larg se arată în Capitolul 1, PRS este elaborat în baza SNDR, SDR a RD Sud, precum și politicile naționale care determină direcțiile de dezvoltare a sectoarelor economiei regionale. De aceea, acest nivel de coordonare și corelare trebuie coborât și continuat la nivelul selectării priorităților strategice de investiții și proiectelor propuse. Corelarea și îndeplinirea scopurilor și obiectivelor strategice din PRS ISA sunt esențiale pentru adoptarea unor măsuri de atragere a resurselor pentru finanțarea viitoarelor proiecte.

2. Cooperarea regională și interregională

Respectarea acestui criteriu de prioritizare este determinată de numărul de beneficiari și amplasarea acestora sub aspect teritorial, precum și varietatea părților interesate implicate atât în procesul de elaborare și implementare, dar mai ales sub aspectul modului în care se răsfrâng rezultatele și beneficiile în utilizarea acestora asupra unor categorii mai largi de părți interesate, altele decât promotorii individuali sau în parteneriat. E drept, că spre deosebire de o prioritate strategică care s-ar referi la un drum de interes regional care prezumtiv aduce beneficii tuturor locuitorilor prin șansele de dezvoltare (acces, oportunități de angajare, rute de transport) și de calitate a vieții (facilitarea accesului la servicii de sănătate, la educație mai înaltă a copiilor în alte localități, scoaterea din izolare etc.) pe care le induce, un obiectiv de tip ISA indiferent de tipul acestuia este de natură prin specificul său să aducă beneficii un categorii ceva mai restrânse cum ar fi: antreprenori, potențiali întreprinzători, persoane aflate în căutarea unui loc de muncă, venituri salariale mai înalte angajaților, taxe și impozite la autorități etc. Acest criteriu permite identificarea inițiativelor cu caracter inter-comunitar și, drept rezultat, atribuirea acestora la categoria proiectelor locale care sunt o prerogativă a APL.

3. Efectul multiplicator

Aplicarea acestui principiu la modul cel mai practic se exprimă prin numărul de locuri de muncă nou create, a celor ce vor fi menținute o perioadă mai mare de timp în domeniile de activitate existente precum și în cele noi și de perspectivă, dar nu limitativ. Din punctul de vedere al intervențiilor *de tip soft* – efectul multiplicator poate fi pus în evidență prin capacitatea instituțională, prin investiția în oameni și în abilitățile noi ale acestora, preocupare pentru clădire de memorie instituțională în pofida fluctuației normale de personal într-o economie deschisă și chiar a fluxurilor de migrație. Totodată, în cazul intervențiilor strategice de tip soft efectul multiplicativ poate fi pus în relief și, respectiv evaluat, prin efectul de restaurare asupra patrimoniului de cultură și de tradiții, valorificarea moștenirii patrimoniale în noi contexte inovatoare bazate pe TIC pentru a fi lăsate generațiilor viitoare, dar și prin accesul mai mare la alte culturi și practici internaționale. Indicatori mai complecși de dovedire a efectului multiplicator "pe lanț valoric" poate avea în vedere efectul cumulativ, sinergic.

4. Inovarea

Prioritățile strategice selectate trebuie să îndeplinească într-o măsură ce poate fi justificată cu argumente rezonabile, și criteriul inovare. Aceasta deoarece abordarea inovatoare este prezentă în toate domeniile propuse în cadrul PRS, începând cu definirea nivelului specializării

conform cu potențialul dezvoltării economice regionale, crearea relațiilor inter-sectoriale și extinderea cooperării cu instituțiile de învățământ și cercetare prezente în regiune, precum și sub aspectul stimulării creării de produse și servicii noi, dar și al proceselor organizatorice propuse, inclusiv în sectoare de activitate tradițională.

Evaluarea și analiza îndeplinirii în mod cumulativ a acestui set de criterii de priorizare se va face de o manieră dihotomică, prin „da” sau „nu”, similar unei grile de verificare a eligibilității.

4.3.2 Criteriile de priorizare a proiectelor strategice

Pentru a asigura implementarea corespunzătoare și alocarea eficientă a resurselor PRS în domeniul ISA trebuie să se finalizeze prin identificare unei liste minime de proiecte care să rezolve provocările menționate și care pe parcurs vor putea fi completate de alte proiecte ce vor proveni din zona cererii solicitanților eligibili.

În selectarea ordinii de prioritate a proiectelor din lista scurtă se propune aplicarea unui set de criterii de evaluare ex-ante, precum și a unui punctaj pentru fiecare în parte.

Astfel,:

- Relevanța tipului de intervenție în domeniul infrastructurii de sprijin a afacerilor pentru obiectivele specifice ale PRS cu un punctaj maxim de 50 de puncte obținute prin adunarea punctelor de la un număr de 7 sub-criterii specifice care să descrie acest prim câmp de evaluare.
- Maturitatea conceptului de proiect, propus a fi luat în calcul cu 10 puncte maxim, obținute în urma analizei riscurilor legate de promovarea tipului de Infrastructură de sprijin pentru afaceri.
- Sustenabilitatea, respectiv durabilitatea în timp, estimată la faza de concept de proiect, a rezultatelor așteptate ale proiectului. Aceste criterii de evaluare ex-ante vor scruta durabilitatea rezultatelor așteptate pe cele trei dimensiuni obligatorii, și anume: tehnic, financiar (asigurarea resurselor pentru operare și întreținere) și, nu în ultimul rând, al clarificării din start a regimului de proprietate asupra activelor materiale și de proprietate intelectuală care vor rezulta prin realizarea proiectului. Acest criteriu va fi luat în considerare în analiza proiectelor prioritare cu un punctaj maxim de 30 de puncte rezultate din însumarea sub-criteriilor.
- Capacitatea solicitantului de finanțare, promotor/deponent al proiectului (singur sau în asociere/parteneriat, după caz) de a implementa cu succes proiectul/contractul de finanțare. Acest ultim criteriu va conta cu un maxim de 10 puncte dezagregate pe două sub-criterii.

În total, un proiect în faza de propunere pentru a intra pe listă (*pipeline*) poate obține maxim 100 de puncte (a se vedea Anexa xxx referitor la Fișa de evaluare ex-ante a priorităților ISA).

Ordonarea lor se va face în funcție de numărul total de puncte obținute, cu condiția ca propunerea să întrunească cel puțin 70 de puncte. Punctajul minim este considerat un prag de calitate minimă obligatorie a propunerii care face obiectul evaluării ex-ante.

Tablou general de corelare pe logica intervențiilor strategice din PRS

Obiective	Măsuri	Acțiuni prioritare identificate
Obiectiv general: Stimularea creșterii economice durabile a RDS prin susținerea dezvoltării mediului de afaceri regional		
Obiectiv specific 1: Crearea și dezvoltarea infrastructurii de sprijin a afacerilor	1.1. Stimularea înființării de noi tipuri de infrastructuri de sprijin 1.2. Încurajarea asocierii incubatoarelor de afaceri regionale și a funcționării lor în rețea 1.3. Diversificarea și îmbunătățirea calității serviciilor și a sprijinului oferit de infrastructurile existente și de cele nou create	❖ Parcuri industriale la Cahul și Cimișlia ❖ Piețe en-gros agricole mixte sau specializate ❖ Case de ambalare ❖ Incubator inovativ la Cahul ❖ Asocierea IA și extinderea spectrului de servicii de consultanță pentru dezvoltare a afacerilor în RDS
Obiectiv specific 2: Stimularea culturii antreprenoriale, inclusiv de inovare și asociere	2.1. Încurajarea dezvoltării IMM în domeniul serviciilor în industrie și agricultură și al industriilor creative 2.2. Stimularea spiritului de colaborare pe lanțul valoric și de cercetare-dezvoltare-inovare în cadrul unor clustere multisectoriale 2.3. Promovarea și sprijinirea formării structurilor de asociere liberă a producătorilor, furnizorilor de servicii, agricultorilor și crescătorilor de animale	❖ Promovarea domeniilor noi în afacerile regionale, precum: servicii specializate în industrie și agricultură ❖ Sprijinirea înființării de întreprinderi de către tineri, absolvenți, șomeri, cetățeni întorși de la muncă din străinătate, remitenți ❖ Introducerea unor programe de mentorat în antreprenariat prin schimburi de experiență cu alte țări
Obiectiv specific 3: Promovarea și facilitarea creării parteneriatelor în proiecte de dezvoltare economică a regiunii	Măsura 3.1. Stimularea asocierii pe lanț de furnizori în jurul întreprinderilor mai mari active în RDS, pe proiecte de anvergură sau investiții în parteneriat Măsura 3.2. Atragerea de investiții directe în active materiale și în obiective de investiții în parteneriat public-privat (PPP) Măsura 3.3. Dezvoltarea capacității instituționale și a competențelor manageriale de administrare a infrastructurilor de sprijin a afacerilor existente și nou create	❖ Stabilirea profilului investițional al RDS și promovarea oportunităților de investiții prin materiale și evenimente dedicate din cele 8 raioane ale regiunii ❖ Centru de excelență în antreprenariat pe lângă Universitatea din Cahul

Rezultate estimate și indicatori cheie

Obiective	Rezultate așteptate	Indicatori relevanți de rezultat
Obiectiv general: Stimularea creșterii economice durabile a RDS prin susținerea dezvoltării mediului de afaceri regional		◆ % rată anuală de creștere a PIBR până în anul 2022

Obiective	Rezultate așteptate	Indicatori relevanți de rezultat
Obiectiv specific 1: Crearea și dezvoltarea infrastructurii de sprijin a afacerilor	Infrastructură de sprijin a afacerilor modernizată, consolidată instituțional și diversificată sub aspectul tipurilor noi	◆ Un număr de cel puțin 6 infrastructuri de sprijin a afacerilor nou înființate, din care: 2 parcuri industriale și 3 centre de colectare de tip <i>casă de ambalare</i> până la sfârșitul anului 2022 ◆ Asociația regională a IA înregistrată și funcțională ◆ Un număr de Y servicii specializate de sprijin în oferta IA regionale
Măsura 1.1. Stimularea înființării de noi tipuri de infrastructuri de sprijin	1 incubator specializat pe inovație la Cahul 2 parcuri industriale la Cahul și Cimișlia 3 centre de colectare de tip <i>casă de ambalare</i> : vinificație, apicultură, creșterea ovinelor și caprinelor	
Măsura 1.2. Încurajarea asocierii incubatoarelor de afaceri regionale și a funcționării lor în rețea	Crearea asociației incubatoarelor publice de afaceri	
Măsura 1.3. Diversificarea și îmbunătățirea calității serviciilor și a sprijinului oferit de infrastructurile existente și de cele nou create	Diversificare serviciilor de consultanță Specializarea IA existente pe tipuri noi de servicii de consultanță Bază de date de consultanți contractuali	
Obiectiv specific 2: Stimularea culturii antreprenoriale, inclusiv de inovare și asociere.		◆ XYZ număr de start up-uri la sfârșitul anului 2022, din care rezidente în ISA regionale ◆ Număr de parteneriate încheiate pentru promovarea proiectelor comune
Măsura 2.1. Încurajarea dezvoltării IMM în domeniul serviciilor în industrie și agricultură și al industriilor creative	ÎMMuri nou înființate în domeniul serviciilor în industrie, inclusiv industrii creative (<i>arhitectură, proiectare, webdesign, grafică, publicitate, activități artistice, etc.</i>) și agricultură Start up-uri înființate de tineri, șomeri cu studii, cetățeni întorși în țară sau remitenți	
Măsura 2.2. Stimularea spiritului de colaborare pe lanțul valoric și de cercetare-dezvoltare-inovare în cadrul unor clustere multisectoriale	Multiplicarea colaborării dintre sectorul privat și mediul universitar și de cercetare pe bază de proiecte comune Asocieri și parteneriate noi multisectoriale, inclusiv cu agenți din domeniul turism	
Măsura 2.3. Promovarea și	Consolidarea asociațiilor existente	

Obiective	Rezultate așteptate	Indicatori relevanți de rezultat
sprijinirea formării structurilor de asociere liberă a producătorilor, furnizorilor de servicii, agricultorilor și crescătorilor de animale	prin atragerea unei baze largi de membri din regiune Înființarea de noi asociații a producătorilor, furnizorilor de servicii, agricultorilor și crescătorilor de animale	
Obiectiv specific 3: Promovarea și facilitarea creării parteneriatelor în proiecte de dezvoltare economică a regiunii		◆ Număr de proiecte de dezvoltare economică realizate în parteneriat până în anul 2022 ◆ Un centru de excelență în antreprenoriat creat și funcțional ◆ % de creștere a volumului de investiții atras în economia regiunii în anul 2022
Măsura 3.1. Stimularea asocierii pe lanț de furnizori în jurul întreprinderilor mai mari active în RDS, pe proiecte de anvergură sau investiții în parteneriat	Coagularea unor poli de competitivitate economică	
Măsura 3.2. Atragerea de investiții directe în active materiale și în obiective de investiții în parteneriat public-privat (PPP)	Stabilirea profilului investițional al RDS și promovarea prin acțiuni anuale (<i>Forum regional, participarea la forumuri internaționale, caravane itinerante pentru investitori interesați etc.</i>) a ofertei investiționale a raioanelor Fluxuri investiționale către proiecte de tip ISA dezvoltate în parteneriat Localizarea unor noi întreprinderi în ISA din regiune Locuri de muncă noi	
Măsura 3.3. Dezvoltarea capacității instituționale și a competențelor manageriale de administrare a infrastructurilor de sprijin a afacerilor existente și nou create	Număr de echipe cu pregătire în scrierea proiectelor la APL, ADR, IA, ISA Număr de echipe de implementare a proiectelor câștigate 100% grad de ocupare a ISA existente și a celor nou create	

4.4 Matricea riscurilor și plan de management a riscurilor

ADR Sud, împreună cu echipa de asistență tehnică din cadrul proiectului cu susținerea financiară a Guvernului Marii Britanii, prin intermediul DFID a identificat încă din faza de pregătire a PRS pentru Infrastructuri de Sprijin a Afacerilor în Regiunea de Dezvoltare Sud o serie de supoziții și riscuri care pot influența procesul de pregătire, aprobare și, ulterior, de implementare al Programului precum și soluțiile de valorificare a supozițiilor și de depășire/soluționare a acestor riscuri în vederea asigurării atingerii în condiții optime a obiectivelor specifice ale Programului.

Clarificarea noțiunilor:

Supozițiile reprezintă factorii necesari pentru ca obiectivele PRS să fie atinse, fiind o parte importantă a cadrului logic de planificare a Programului și un element cheie a matricei logice.

Riscurile reprezintă ipoteze negative, factori care pot împiedica îndeplinirea completă a obiectivelor specifice ale Programului, de aceea trebuie să fie gestionați în așa fel încât să atenueze efectele pe care le-ar putea avea asupra realizării cu succes a PRS în termenii stabiliți.

Materializarea efectivă a riscurilor și probabilitatea de apariție a acestora va trebui periodic revizuită pe parcursul implementării Programului.

Din experiența pregătirii altor programe sectoriale derulate de ADR Sud până în prezent, se consideră că următoarele aspecte sunt vitale pentru o implementare cu succes a PRS 2017-2020 pentru ISA, și anume:

Din partea Beneficiarilor țintă eligibili pentru a depune proiecte în cadrul PRS:

- Angajamentul ferm irevocabil de a susține implementarea PRS prin promovarea unor concepte de proiect și, ulterior, a unor proiecte detaliate, inclusiv sub aspect tehnic și financiar;
- O bună cooperare și comunicare cu toți factorii interesați din mediul asociativ, de afaceri, și al APL.

Din partea celorlați actori cheie implicați și reprezentați în GLRS

- Angajamentul la nivelul fiecărui actor cheie implicat în termeni de disponibilitate de a participa activ la seminariile de lansare și reuniunile de monitorizare a PRS ce vor fi organizate în perioada implementării și de a furniza accesul la datele necesare pentru procesul de evaluare.

Din partea ADR Sud un angajament clar în ceea ce privește:

- Asigurarea unui proces participativ pe toată durata procesului de pregătire a Programului și crearea unui mediu de învățare pentru toți factorii interesați implicați;
- Depunerea tuturor eforturilor necesare pentru oferirea unui sprijin profesional de înalt nivel în perioada de implementare în sprijinul Beneficiarilor țintă eligibili și a beneficiarilor indirecti din comunitățile regiunii;
- Asigurarea transparenței în derularea PRS și a unui management activ al Programului;
- Asigurarea unei echipe bine pregătite pentru implementarea acțiunilor prevăzute prin Program.

Supoziții identificate ca necesare în faza de programare strategică	Explicație	Responsabilități
1) Nu vor avea loc schimbări cu impact negativ ale cadrului instituțional și legislativ care să afecteze obiectivul și rezultatele Programului Regional Sectorial	La elaborarea Programului Regional Sectorial în domeniul Infrastructurii de Sprijin în Afaceri s-au luat în considerație prevederile celor mai relevante documente de politici la nivel național și regional, precum și acordurile semnate și programele operaționale la care Republica Moldova este parte. Astfel, PRS al Regiunii de Dezvoltare Sud va servi drept instrument de implementare a unor documente strategice angajate de Guvernul Republicii și, în cazul celor internaționale, ratificate de Parlamentul Republicii. Astfel, PRS se va coordona și va contribui la atingerea obiectivelor strategice stabilite în Strategia Națională de Dezvoltare “Moldova 2020” aprobată prin Legea nr. 166 din 11 iulie 2012, Strategia Națională de Dezvoltare Regională 2016 – 2020 , Strategia de Dezvoltare Regională Sud 2016-2020 , Strategia de Dezvoltare a Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii 2012-2020 , Strategia de dezvoltare a culturii “Cultura 2020” în acord cu prevederile cadrului legislativ actualizat pentru dezvoltarea regională și a ISA. În perioada imediat următoare nu se întrevăd modificări ale acestui cadru legislativ. În schimb, sunt întrevăzute unele schimbări ale cadrului instituțional de promovare a politicilor publice în domeniul dezvoltării regionale, dar numai la nivel național, în procesul de reorganizare a structurilor guvernamentale în vederea eficientizării și simplificării. Dimpotrivă, se poate aprecia că aceste schimbări vor avea un impact pozitiv asupra Programelor sectoriale și vor reprezenta un factor necesar pentru punerea în aplicare.	Factorii politici cheie Guvern CNCR MDRC CRD Alte ministere de linie
2) Facilitarea de către ADR Sud a accesului la informațiile solicitate de echipa de asistență tehnică în procesul de sprijinire a pregătirii PRS	Facilitarea accesului la date și informații, în vederea realizării procesului de programare, reprezintă un aspect fundamental pentru a analiza situația economică și potențialul de dezvoltare al regiunii ca fundație pentru un Program sectorial coerent și fezabil, fapt ce a fost subliniat de echipa de asistență de proiect încă de la seminarul de lansare. Acest eventual neajuns poate fi depășit pe baza unui proces participativ, de implicare a tuturor	ADR Sud Echipa de asistență tehnică Alți actori

	factorilor interesați, prin susținerea din partea GLRS, precum și printr-un bun management și o bună coordonare a procesului de colectare a datelor din partea echipei de proiect, iar această supoziție va fi îndeplinită. În plus, trebuie subliniat faptul că echipa de proiect a fost consolidată prin cooptarea unor experți locali familiarizați cu cadrul socio-economic al Regiunii de Dezvoltare Sud. Nu în ultimul rând, pentru a suplini obținerea datelor de natură cantitativă ADR Sud a aplicat chestionare către administrația Incubatoarelor de Afaceri și către firme rezidente în incubatoarele existente, iar echipa de proiect a condus interviuri semi-structurate cu ambele categorii de respondenți pentru a completa cu informație calitativă cu privire la evoluție și provocări.	cheie reprezentată în GLRS
3) Capacitate la nivelul RDS de a pregăti concepte de proiecte viabile și, ulterior, de a identifica surse alternative de finanțare care să facă un efect de pârghie cu cele ce vor fi disponibile din FNDR pentru perioada 2017-2020.	În cadrul PRS au fost aprobate până la data de referință, un număr important de priorități de investiții cu măsuri <i>de tip hard și soft</i> și, în același timp, o serie de concepte de proiect în faza de pregătire. Pe de altă parte, gradul de implementare al acestora este relativ redus, de aceea depunerea continuă pe perioada de implementare a PRS a unui număr suficient de proiecte și cereri de finanțare pentru toate prioritățile de infrastructuri de afaceri identificate de GLRS la momentul programării este un factor necesar. Din datele furnizate de GLRS, precum și din experiența anilor trecuți, din cauza unor factori interni și externi care vor fi identificați în cadrul prezentului proiect, progresul în pregătire a unor proiecte de calitate din punct de vedere tehnic și financiar și aprobarea proiectelor a fost fie mai lentă/întârziată/ sau s-a soldat cu un eșec prin respingerea acestora după evaluare (<i>a se vedea propunerea de proiect pentru Parcul Industrial Cimișlia, a Incubatorului de Afaceri Ștefan Vodă</i>). Totuși, pe baza situației prezentate, se consideră că nu sunt motive deosebite de îngrijorare referitoare la numărul de proiecte ce vor fi depuse la finanțare care se circumscriu acestui Program, ci mai degrabă riscuri asociate inabilității solicitanților de a crea parteneriate public-privat și de a identifica surse alternative de finanțare, altele decât FNDR. Acești factori pot fi corecți și controlați atât prin corecta înțelegere și aplicare a Legii nr.	Echipa de AT GLRS ADR Sud Beneficiarii eligibili, în special din categoria APL

	179/2008 care stabilește principiile de bază ale parteneriatului public-privat, formele și modalitățile de realizare, procedura de inițiere și de realizare a acestuia, drepturile și obligațiile partenerului public și ale partenerului privat. Totodată, prin suplimentarea cu asistență tehnică, instruire și îndrumare din partea echipei de AT pe perioada pregătirii și lansării și, ulterior, de ADR Sud în calitate sa de unitate de management a PRS.	
--	---	--

Supoziții identificate ca necesare în perioada de implementare a PRS	Explicații	Responsabilități
4) Existența unor date de monitorizare corecte, complete și actualizate care să permită realizarea evaluării la timp a PRS și a proiectelor finanțate în cadrul PRS pentru a aprecia gradul de atingere a obiectivelor specifice prin intermediul setului de indicatori stabiliți în Planul anual de acțiune pentru implementarea PRS	Acest factor cu acțiune necesară este frecvent întâlnit în orice analiză sau exercițiu de programare. Facilitarea accesului la informații, în vederea realizării monitorizării și evaluării independente, reprezintă un aspect fundamental care a fost subliniat de echipa de asistență tehnică. Nu numai accesul la informații, dar și primirea acestora în timp util stau la baza unei analize complexe, care să respecte calendarul de acțiuni prevăzut în PRS. Experiența în implementarea de proiecte similare a demonstrat că problema lipsei de date poate fi depășită printr-o abordare participativă, de implicare a tuturor factorilor interesați, prin susținerea factorilor decizionali ai ADR Sud, printr-un bun management și o bună coordonare a procesului de colectare a datelor din surse credibile la costuri rezonabile.	ADR Sud Beneficiari de finanțare pentru proiecte ISA
5) Stabilitatea personalului cu responsabilități de la nivelul ADR Sud asigurându-se astfel, prin continuitatea activităților, dezvoltarea	Organigrama ADR Sud este una adecvată mandatului atribuit. Agenția își desfășoară activitatea în baza mijloacelor Fondului Național pentru Dezvoltare Regională, donații și granturi (din partea organizațiilor donatoare internaționale sau altor entități private și publice) și a altor surse ce nu contravin legislației. În funcție de evoluția dezvoltării regionale și extinderea rolului și atribuțiilor	CRD Sud MDRC ADR Sud

continuă a unor capacități adecvate de implementare a acțiunilor prevăzute în dreptul fiecărui obiectiv specific al PRS.	Agenției, aceasta poate înainta propuneri de creare a subdiviziunilor organizatorice. Modificarea structurii și a statelor de personal ale Agenției se aprobă de către Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor și Ministerul Finanțelor.	
6) Buna cooperare între GLRS și ADR Sud, pe de o parte, și factorii de decizie și persoanele cu atribuții din rândul aplicanților eligibili a prezenta proiecte la finanțare, pe de altă parte, și buna coordonare a PRS în implementare	Activitatea de coordonare și comunicare cu ADR Sud și Beneficiarii viitoarelor proiecte de infrastructuri de sprijin a afacerilor va ocupa un loc central în managementul Programului și nu se previzionează probleme majore în această direcție. Pe de altă parte, interesul și disponibilitatea aplicanților eligibili a fost testată în timpul pregătirii Programului. La acesta se adaugă investiția anticipată în comunicare și relaționare investită de echipa de asistență tehnică care va asigura o bună fundație pentru comunicarea ulterioară. Promovarea de către ADR Sud a principiului transparenței decizionale va suplimenta factorii de succes pentru o bună cooperare.	ADR Sud CRD Sud APL-uri Consiliile raionale ISA existente

Riscuri și modalități de minimizare, control și înlăturare

Riscuri identificate la momentul pregătirii PRS	Nivel de impact	Strategia de minimizare a riscurilor	Responsabilitate
1) Schimbări deja anunțate în structura Guvernului, prin comasarea și fuziunea MDRC cu Mediului.	Ridicat	În perioada imediat următoare se întrevăd unele schimbări ale cadrului instituțional de promovare a politicilor publice în domeniul dezvoltării regionale, dar numai la nivel național, în procesul de reorganizare a structurilor guvernamentale în vederea eficientizării și simplificării. Privit dintr-o altă perspectivă se poate aprecia că aceste schimbări vor avea un impact pozitiv asupra Programelor sectoriale printr-o mai bună coordonare internă și vor reprezenta un factor necesar pentru punerea în aplicare.	Administrația centrală CRD ADR Sud

2) Reorganizarea administrativ-teritorială și schimbări la nivelul unităților teritorial administrative existente la momentul promovării conceptelor de proiecte în cadrul PRS	Ridicat	În afara controlului ADR Sud. Se apreciază că factorii de decizie de la nivel politic înalt vor găsi metodele potrivite pentru a limita fluctuația semnificativă de personal la nivelul Administrației Publice Raionale și Locale în situația reorganizărilor.	GLRS ADR Sud CRD, pe comisii viitoare
3) Având în vedere traversarea unui ciclu electoral în intervalul de implementare a acțiunilor din PRS și, respectiv perspectiva următoarelor alegeri locale, există posibilitatea ca reprezentanții autorităților locale să fie ocupați cu organizarea acestuia și să nu se poată concentra pe pregătirea de proiecte fezabile. Există de asemenea posibilitatea de a fi aleși alți demnitari, și, în consecință, responsabilitățile să fie transferate. Există riscul ca unii dintre actori noi aleși să nu fie dispuși să promoveze aceleași concepte de proiecte și să nu le finalizeze	Ridicat	Acest risc va fi gestionat prin: consultarea publică în procesul de adoptare al PRS; mediatizarea corespunzătoare astfel încât lumea să-l cunoască; in procesul de informare publică accentul va fi pus pe avantaje și beneficii estimate. Totodată, este apreciat faptul că abordarea participativă în elaborare va conduce la asumarea dreptului de proprietate asupra documentului de programare sectorială de către toate instituțiile reprezentate în GLRS	GLRS APL Beneficiarii de finanțare a proiectelor și alți factori interesați
4) Necunoașterea suficientă sau neacceptarea de către grupul extins a factorilor	Scăzut	Acest risc poate fi îndepărtat prin organizarea unor campanii de informare și promovare, conștientizare publică, prin afișare pe pagina web a ADR Sud, prin organizarea pe perioada	ADR Sud CRD

interesați, alții decât cei coptați în GLRS, a viziunii, obiectivelor și rezultatelor estimate ale PRS		implementării a unei facilități de <i>help-desk</i> în cadrul ADR Sud menită să ofere răspunsuri transparente la întrebări frecvente, clarificări, îndrumare și consiliere. ADR Sud poate adopta o procedura de lucru la <i>help-desk</i> care să asigure corecta îndrumare în condiții de acces egal și transparență.	APL
5) Slaba capacitate de a scrie proiecte viabile din partea APL și absența facilitării profesioniste sau întârzieri în facilitarea de către ADR Sud	Mediu	Acest risc poate fi îndepărtat prin organizarea de programe de instruire de către rețeaua incubatoarelor existente, precum și a ADR Sud. Un ghid a fost pus la dispoziția membrilor GLRS încă din faza de pregătire a PRS (<i>a se vedea Atelierul de Lucru 3</i>). Pe de altă parte este și obligația APL și a celorlați solicitanți eligibili a prezenta proiecte în cadrul PRS pentru a se instrui autodidact.	ADR Sud APL Beneficiari eligibili, alți actori cheie Asocieri de tip <i>cluster</i>
6) Lipsa disponibilităților financiare proprii pentru a asigura co-finanțarea/pre-finanțarea/ sau de atrage finanțare paralelă din surse alternative complementare		Acest risc poate fi îndepărtat prin organizarea de programe de instruire pe parte de identificare a surselor alternative de finanțare, precum și prin prevederi bugetare ale APL și celorlați solicitanți eligibili de proiecte	APL ADR Sud Asocieri de întreprinderi agricole, industriale Mediul universitar din RDS
7) Întârzieri în deschiderea de apeluri pentru depunerea de proiecte/Întârzieri în furnizarea de răspunsuri în procesul de evaluare a propunerilor de proiecte transmise spre	Mediu	Acest risc poate fi gestionat prin diversificarea surselor de finanțare, precum și prin intermediul procedurilor statuate în cadrul FNDR. La aceasta se adaugă co-finanțarea privată ce va fi atrasă, precum și promovarea de proiecte de tip mixt, respectiv investiții fizice dar și competențe soft.	MDRC FNDR Solicitanți eligibili de finanțare

finanțare poate determina descurajarea solicitanților eligibili				
8) Alte bariere birocratice, procedurale stufoase și care implică costuri administrative, de natură a descuraja potențialii solicitanți eligibili promotori de proiecte, <i>cum ar fi spre ex. cerința de a prezenta propunerea de proiect în limba engleză în situația diferiților donatori internaționali activi în RM, cerințele birocratice la depunerea și emiterea autorizațiilor, cerința de a întocmi scheme de ajutor de stat în vederea aprobării lor prealabile și altele</i>	Mediu		Aceste diferite riscuri asociate activităților din cadrul măsurilor de acțiune din PRS se vor gestiona prin: - pregătirea personalului care va întocmi proiecte în numele solicitanților eligibili atât de la IA, cât și din APL. - introducerea unor sisteme de registre electronice la depunerea, emiterea și eliberarea autorizațiilor impuse de lege pentru diferitele tipuri de infrastructuri - prin instrucțiuni de utilizare, ghiduri metodologice etc.	OIDMM MDRC Alte ministere de linie responsabile Colectivele de la Incubatoare de afaceri Universitatea din Cahul

4.5 Potențiale surse de finanțare pentru infrastructura de sprijin în afaceri

Finanțarea infrastructurii de afaceri în Moldova se realizează atât din bugetul național în calitate de granturi sau subvenții (de ex. subvenționarea activităților producătorilor agricoli) cât și prin granturi, scheme de credite, sau asistență tehnică oferită de către parteneri de dezvoltare, instituții de finanțare sau bănci comerciale. Mai jos sunt descrise câteva surse de finanțare disponibile.

4.5.1 Programe europene

Programul Operațional Comun România – Republica Moldova 2014-2020 va contribui la atingerea obiectivului general al Instrumentului European de Vecinătate: evoluția către o regiune de prosperitate și bună vecinătate. Obiectivele tematice ale programului care au tangență cu PRS în Infrastructura de Afaceri sunt:

- Obiectivul tematic 3 – promovarea culturii locale și protejarea patrimoniului istoric și;
- Obiectivul tematic 7, prioritatea 3.1 – dezvoltarea infrastructurii de transport transfrontalier și a infrastructurii TIC.

Programul Operațional comun "Bazinul Mării Negre" 2014-2020, la obiectivul tematic 2 prevede "Promovarea afacerilor și a antreprenoriatului în Bazinul Mării Negre". Prioritățile care au tangență nemijlocită cu PRS sunt:

- prioritatea 1.1 – promovarea în comun a afacerilor și antreprenoriatului în sectoarele turism și cultură, având ca activități orientative: promovarea în comun a produselor culturale și evenimente și încurajarea networking-ului, a schimbului de bună experiență în consolidarea industriilor culturale și creative;
- Prioritatea 1.2 – creșterea oportunităților comerciale transfrontaliere și modernizarea sectorului agricol și a celor conexe.

Programul de Cooperare teritorială Moldova – Ucraina are ca obiectiv general consolidarea contactelor transfrontaliere între localitățile publice locale, comunități și organizații ce reprezintă societatea civilă în vederea soluționării în comun a provocărilor în domeniile social și economic. Ca rezultat al ultimului apel de proiecte, la unu februarie 2017 la Chișinău a avut loc ceremonia de semnare a contractelor de finanțare a 16 proiecte în valoare de 3,34 milioane EUR pentru instituțiile care au trecut procedura de accesare a granturilor.⁶⁵

Programul Transnațional „Dunărea” 2014-2020 are ca obiectiv îmbunătățirea politicilor publice și a cooperării instituționale, iar axa prioritară 1 se referă la inovare și responsabilitate socială în regiunea Dunării, prin întreprinderea mai multor acțiuni, inclusiv creșterea competențelor pentru inovare în mediul social și mediul de afaceri.

În cadrul la toate programele transfrontaliere descrise mai sus, întreg teritoriul Republicii Moldova intră în aria eligibilă iar aplicanții pot depune proiecte în cadrul apelurilor lansate.

La 15 martie 2015 a fost semnat Acordul între Uniunea Europeană și Republica Moldova cu privire la participarea Republicii Moldova în cadrul Programului Uniunii „Competitivitatea Întreprinderilor și a Întreprinderilor Mici și Mijlocii (COSME) (2014-2020)”. Participarea la acest program permite Moldovei să beneficieze de asistență pentru a dezvolta și spori competitivitatea sectorului IMM-

⁶⁵ <http://mdrc.gov.md/libview.php?l=ro&idc=27&id=3523&t=/Serviciul-de-presa/Noutati/Vasile-Bitca-Uniunea-Europeana-va-oferi-circa-3-34-milioane-de-euro-pentru-ca-autoritatile-publice-locale-din-tara-noastra-i-Ucraina-sa-dezvolte-impreuna-proiecte-transfrontaliere>

urilor, astfel contribuind și la implementarea Acordului de Asociere cuprinzând și Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător Moldova - UE.⁶⁶ Programul dispune de un buget planificat în valoare de 2,3 miliarde EUR, cu un efect de pârghie capabil să ofere fonduri de până la 25 de miliarde EUR. Participarea la COSME oferă Moldovei acces la proiecte, cum ar fi Rețeaua Europeană a Întreprinderilor și reprezintă un nou pas în procesul de cooperare economică dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană.

Programul UE **Orizont 2020** prevede investiții de 77 de miliarde EUR pentru perioada 2014-2020 în proiecte de cercetare și inovare pentru a sprijini competitivitatea economică a Europei și pentru a extinde frontierele cunoașterii umane. Bugetul UE pentru cercetare finanțează în principal activități axate pe îmbunătățirea vieții cotidiene în domenii precum sănătatea, mediul, transporturile, alimentele și energia. Orizont 2020 sprijină IMM prin intermediul unui nou instrument de finanțare care trece prin diverse domenii de cercetare și inovare, acordă o mai mare importanță pentru integrarea științelor sociale și umaniste și încurajează dezvoltarea dimensiunii de gen în cadrul proiectelor.⁶⁷

4.5.2 Fonduri și programe naționale

Fondul Național de Dezvoltare Regională, gestionat de către MDRC, este creat pentru finanțarea și implementarea proiectelor și programelor de dezvoltare regională incluse în Documentul Unic de Program. Printre destinațiile mijloacelor fondului se numără: dezvoltarea economică a regiunilor de dezvoltare (sprijinirea IMM-urilor, atragerea investițiilor, promovarea exportului); dezvoltarea, inclusiv prin crearea infrastructurii tehnice și de producție a parcurilor industriale și/sau prin conectarea acestora la utilitățile publice, a infrastructurii regionale etc.

Tinerii antreprenori din mediul rural pot accesa proiecte de finanțare oferite în cadrul **Programului Național de Abilitare Economică a Tinerilor (PNAET)** al ODIMM. Valoarea unui proiect este de până la 300.000 MDL, inclusiv grant nerambursabil de 40% din suma totală a acestuia, fără dobândă. Activitățile antreprenoriale eligibile pot fi în orice domenii, inclusiv agricultură, producție sau prestări de servicii. Din creditul PNAET pot fi finanțate investițiile de procurare de echipamente și utilaje de producere și acordarea de servicii în sectorul rural, pentru întreprinderile mici și mijlocii active sau noi înființate. Programul are scopul de a valorifica oportunitățile disponibile pentru crearea afacerilor, prin accesul antreprenorilor tineri din spațiul rural la instruire și finanțare.

Programul de atragere a remitențelor în economie **"Pare 1+1"** pentru anii 2010-2018, aprobat prin HG nr.972 din 18.10.2010,⁶⁸ este destinat lucrătorilor migranți și/sau rudelor de gradul întâi ai acestora care doresc să investească în lansarea sau/și dezvoltarea unei afaceri proprii. Suma grantului oferit este de 50% din totalul investiției și poate constitui max 200.000 MDL. Programul se desfășoară conform regulii "1+1", care prevede că fiecare leu investit din remitențe va fi suplinit cu un leu din cadrul PARE. Programul este implementat de ODIMM în coordonare cu Ministerul Economiei.

Programul – pilot "Femei în afaceri" are drept scop încurajarea dezvoltării antreprenoriatului feminin. Acesta va oferi suport financiar și nonfinanciar prin acordarea granturilor pentru investiții și servicii relevante pentru dezvoltarea afacerilor gestionate de către femei. Programul este focusat pe femeile din afaceri cu potențial de creștere și va acoperi trei etape: inițiere, lansare și creșterea întreprinderilor.

⁶⁶ <http://www.mec.gov.md/ro/content/cosme>

⁶⁷ <http://www.h2020.md/>

⁶⁸ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=336486>

Fondul de garantare a creditelor este un instrument de stat de îmbunătățire a accesului la finanțare pentru micii antreprenori, care dispun de suficiente capacități de rambursare a unui credit, dar din lipsa unui gaj acceptabil de bancă nu îl pot obține. Misiunea fondului constă în îmbunătățirea dialogului dintre băncile comerciale și IMM, înlăturarea impedimentelor ce se creează în relație creditor-antreprenor și sporirea posibilităților sectorului de a obține resursele financiare necesare. ODIMM acordă garanții la creditele pe termen scurt, mediu și lung, cu valoare maximă de 2 mil MDL.

Gestiunea Eficientă a Afacerii este un program destinat antreprenorilor de orice vârstă ce practică activități economice sub orice formă de organizare juridică, care doresc să-și sporească abilitățile în domeniul antreprenorial pentru asigurarea gestionării eficiente a afacerii.

4.5.3 Alte proiecte și programe implementate de parteneri de dezvoltare și instituții finanțatoare

Proiectul de Competitivitate finanțat de către Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID) și Agenția Suedeză pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională (Sida)⁶⁹ oferă suport tehnic în sumă de 21,7 milioane de dolari SUA pentru perioada 2015-2020. Proiectul susține industriile moldovenești orientate spre export, care prezintă importanță economică și socială majoră: industria vitivinicolă combinată cu cea a turismului, industria ușoară (confecții, încălțăminte și accesorii), precum și sectorul tehnologiilor informaționale în asociere cu serviciile creative și ingineria de precizie.

Agricultura Performantă în Moldova (2017-2021), proiect finanțat de USAID și cu un buget total de 21 mln USD, își propune să impulsioneze tranziția la agricultura performantă, punând accent pe extinderea comerțului și fortificarea conexiunilor de marketing, îmbunătățirea productivității, crearea infrastructurii de post-recoltare și dezvoltarea capacităților sectorului privat la standardele internaționale. La prima etapă, proiectul va acorda sprijin antreprenorilor care activează în patru lanțuri valorice: mere, struguri de masă, fructe sâmburoase și legume produse în spațiu protejat. Ulterior, asistența va fi extinsă și pentru alte lanțuri valorice.⁷⁰ Accentul se va pune pe abilitarea femeilor și a tinerilor fermieri.

Suținerea Agriculturii și Dezvoltării Rurale în UTA Găgăuzia și Taraclia (**SARD**) este un program care își propune să intensifice colaborarea între autoritățile centrale și cele locale, precum și între organizațiile regionale din UTA Găgăuzia și raionul Taraclia, în scopul stimulării dezvoltării socio-economice a regiunii și a RM în ansamblu. Programul va contribui la dezvoltarea sectorului agroalimentar, promovarea inițiativelor antreprenoriale locale, crearea locurilor de muncă și sporirea veniturilor populației din UTA Găgăuzia și raionul Taraclia. Printre componentele programului se numără susținerea inițiativelor antreprenoriale locale și dezvoltarea IMM-urilor și renovarea obiectivelor de infrastructură de dimensiuni reduse și promovarea cooperării intercomunitare. Proiectul este implementat în perioada 2016-2018 și are un buget total de 6,5 milioane EUR oferit de UE.⁷¹

⁶⁹ USAID și Sida și-au consolidat eforturile în jurul unei agende comune pentru sporirea competitivității unor sectoare cheie ale economiei la 19 decembrie 2016 când au semnat un Acord de cooperare pentru o perioadă de patru ani pentru implementarea în comun a Proiectului de Competitivitate din Moldova.

⁷⁰ <http://maia.gov.md/ro/comunicate-de-presa/un-nou-proiect-va-dezvolta-sectorul-agricol-privat>

⁷¹ <http://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/presscenter/pressreleases/2016/05/14/uniunea-european-va-contribui-la-sporirea-veniturilor-i-dezvoltarea-serviciilor-publice-n-uta-gag-uzia-i-raionul-taraclia/>

Programul **Business Advisory Service (BAS)** finanțat de Banca Europeană de Reconstrucție și Dezvoltare (BERD) susține dezvoltarea și creșterea competitivității întreprinderilor private mici și mijlocii și dezvoltarea pieței serviciilor de consultanță. BAS susține IMM în accesarea unei game diverse de servicii de consultanță prin facilitarea proiectelor cu consultanții locali pe bază de cofinanțare.

4.5.4 Credite din resurse internaționale

Unele bănci din Moldova au semnat un șir de acorduri de colaborare cu instituțiile financiare, devenind astfel bănci participante la diverse programe de finanțare din resursele internaționale. Scopul de bază al fondurilor internaționale este de a susține sectorul privat în procesul de dezvoltare, oferindu-i finanțare competitivă pe termen lung pentru realizarea proiectelor de finanțare, asigurând afacerii soluții eficiente, cu efecte favorabile atât pentru companie cât și pentru întreaga economie națională.

Linile financiare internaționale sunt orientate spre dezvoltarea diverselor sectoare economice ale țării, prin acordarea creditelor în diverse scopuri.

BERD are o linie de creditare în Republica Moldova prin intermediul Mobiasbancă. Unul din obiectivele cheie al liniei de creditare este de a sprijini întreprinderile micro, mici și mijlocii, concentrându-se pe crearea unui mediu favorabil de dezvoltare, care ar susține activitatea sectorului privat, promovând standardele europene în diverse sectoare și integrarea regională pentru a aduce producători interni mai aproape de piețele lor de desfacere.⁷²

BEI, prin intermediul Mobiasbancă, de asemenea, acordă credite cu o dobândă atractivă pe termen lung pentru susținerea și dezvoltarea sectorului privat, precum și pentru desfășurarea proiectelor privind îmbunătățirea infrastructurii sau ameliorarea normelor de mediu în țările în curs de dezvoltare.

Există mai multe platforme, programe și proiecte care finanțează costurile pentru servicii de consultanță, facilitează accesul IMM la cunoștințe inovative internaționale sau formează noi generații de manageri contemporani, capabili să-și desfășoare afacerea cu succes. Printre acestea, pot fi enumerate: echipa de susținere a micului business (BERD), acordarea consultanței de către experții din Germania; acordarea consultanței de către experții din Olanda, programul moldo-german de sporire a calificării managerilor; grantul oferit de Guvernul Japoniei (cunoscut sub numele JNPGA) destinat procurării unui vast sortiment de echipamente de producere; programele rurale de reziliență economico-climatică incluzivă (IFAD) care au drept obiectiv de a permite antreprenorilor săraci din mediul rural să-și sporească veniturile și să-și consolideze reziliența; și altele.

Portalul www.finantare.gov.md oferă mai multă informație despre toate posibilitățile de finanțare a afacerilor: ratele dobânzii, finanțatorii, bănci sau instituții participante, perioada de grație, termenul de scadență și altele.

⁷² <http://mobiasbanca.md/credite-din-resurse-internationale>, accesat la 14 martie 2017

4.6 Respectarea principiilor orizontale în cadrul PRS

PRS este proiectat și își va crea mecanisme adecvate de monitorizare astfel încât să fie asigurată coerența în raport cu celelalte programe, respectiv cu POR 2017-2020 și cele 5 programe sectoriale aflate în derulare în regiune, inclusiv cu cel mai nou adoptat și care are impact direct și nemijlocit asupra dezvoltării economice a regiunii, PRS privind sporirea atractivității turistice.⁷³

Plecând de la elementele strategice menționate într-o manieră integratoare și complementară PRS va contribui în final la îmbunătățirea calității vieții pentru comunitățile locale, pentru ca RDS să devină mai atractivă pentru locuit și pentru a munci, precum și pentru petrecerea timpului liber, în condițiile asigurării drepturilor fundamentale la inițiativă economică, la liberă asociere și la servicii publice de interes general.

Totodată, PRS este proiectat să respecte politicile orizontale adoptate la nivel internațional, cu accent pe:

Dezvoltarea durabilă

Proiectele care se vor implementa în cadrul măsurilor din PRS în domeniul ISA 2017-2022 vor respecta politicile orizontale ale UE cu privire la dezvoltarea durabilă. Se apreciază că, luând în considerare specificitatea PRS, activitățile întreprinse în cadrul proiectelor vor avea o influență majoră pozitivă asupra acestei teme orizontale. Proiectele derulate în cadrul PRS nu vor cauza prejudicii mediului înconjurător, ci, din contra, vor căuta să-l îmbunătățească, de exemplu prin elaborarea de studii de impact odată cu realizarea studiilor de fezabilitate pentru obiectivele de investiții de noi tipuri ISA sau evaluări de sine stătătoare în acest domeniu la obținerea avizelor prealabile a autorizărilor legale necesare funcționării ISA.

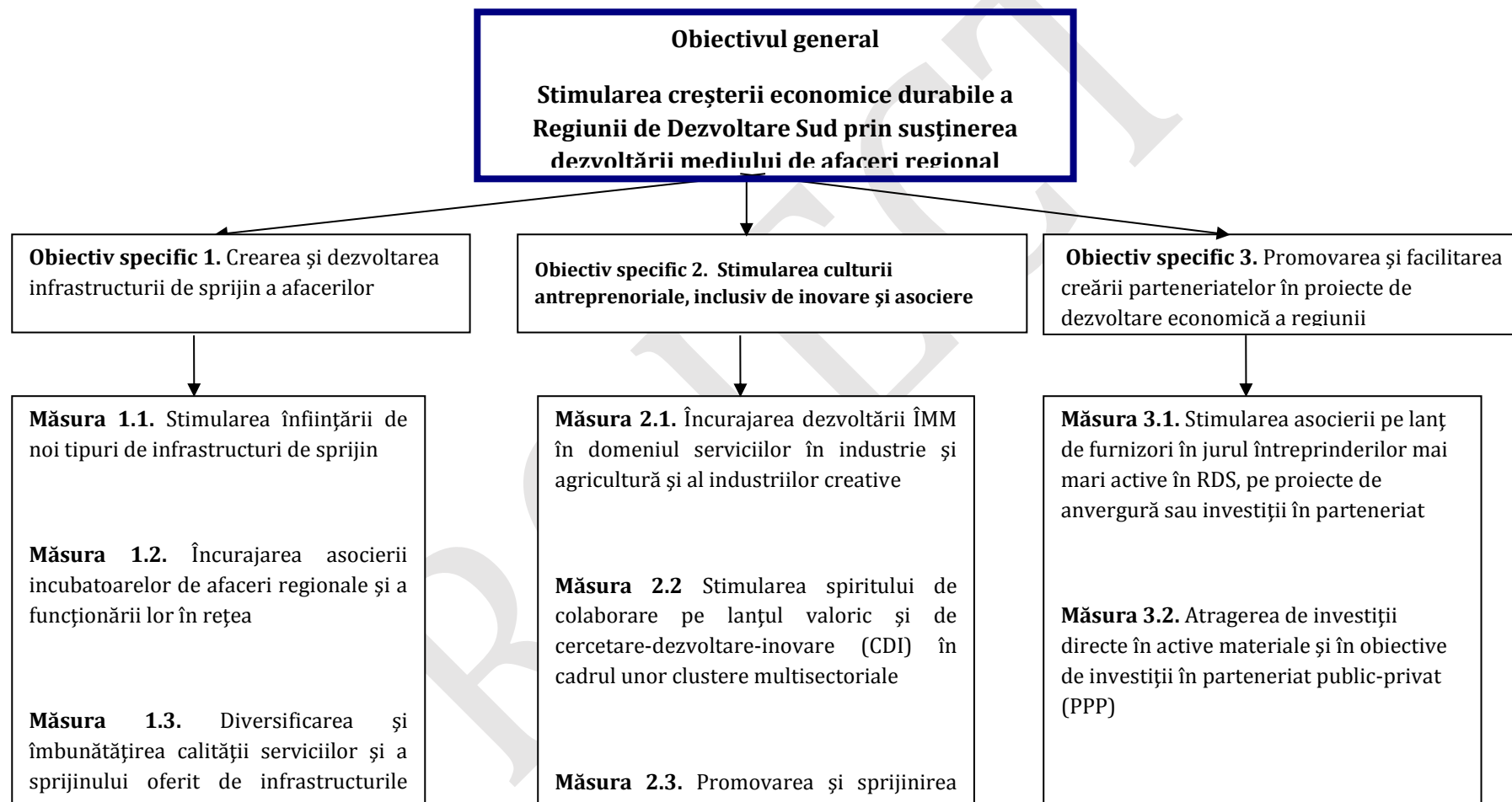
Prin intermediul intervențiilor prin care se vor implementa măsurile de acțiune din PRS va promova principiul de dezvoltare durabilă sub aspectul îndeplinirii criteriilor de sustenabilitate tehnică în selecția proiectelor, va utiliza o serie de proceduri pentru a se asigura că portofoliul de proiecte ce se va depune la finanțare respectă principiul sustenabilității.

Egalitatea de șanse și nediscriminarea

În implementare PRS se va promova și aplica principiul egalității de șanse, în conformitate cu Legea nr.121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității, lege care creează cadrul necesar aplicării Directivei 2000/43/CE a Consiliului din 29 iunie 2000 de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L180 din 19 iulie 2000 și Directivei 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L303 din 2 decembrie 2000.

În acest sens, toate proiectele din cadrul acestui Program vor fi realizate respectându-se egalitatea de șanse între femei și bărbați în ceea ce privește accesul la beneficiile directe și rezultatele proiectelor. Principiul egalității de șanse se va aplica și minorităților etnice. Beneficiarii/contractorii vor fi obligați să se conformeze prevederilor legale cu privire la egalitatea de gen și nediscriminarea minorităților etnice, asigurând oportunități egale de acces la locurile de muncă create în cadrul ISA existente și nou înființate sau la cele apărute în timpul implementării activităților din proiectele care au obținut finanțare, indiferent de sursa acesteia.

⁷³ Aprobare prin Decizia CRD Sud 1/04 din 26 ianuarie 2017

GLOSAR

activitate inovațională – activitate desfășurată în scopul îmbunătățirii sau creării de noi produse, tehnologii, procese sau servicii care corespund necesităților practice și cerințelor pieței;

cluster științifico-tehnologic - grupare de persoane juridice și persoane fizice constituită în baza unui contract de asociere, încheiat între organizațiile din sfera științei și inovării acreditate și/sau instituțiile de învățământ superior acreditate, alte organizații necomerciale, pe de o parte, și agenți economici, autorități ale administrației publice locale, asociații patronale sau asociații profesionale, persoane fizice, instituții financiare, organizații internaționale, investitori autohtoni sau străini, pe de altă parte, în scopul desfășurării activității de cercetare științifică, de învățământ și de transfer tehnologic al rezultatelor științifice și inovațiilor, valorificării lor prin activități economice;

cluster – asociere de întreprinderi interconectate, amplasate în apropiere geografică, de regulă aparținând unui sector sau unor sectoare conexe, precum și de instituții de cercetări științifice, de universități și de alte organizații a căror activitate este concentrată pe inovare, cooperarea lor permițând sporirea avantajelor competitive ale întreprinderilor;

elaborare tehnologică - elaborarea documentației tehnologice și de construcție, a noi tehnologii, tipuri de produse, servicii sau perfecționarea lor, fabricarea mostrelor de produse în baza rezultatelor cercetării științifice;

incubator de afaceri – loc unde sânt concentrate, într-un spațiu limitat, întreprinderi nou-înregistrate, al cărui obiectiv este de a spori șansa de creștere și durata de supraviețuire a acestor întreprinderi, furnizându-le spații modulare, și unde se oferă în condiții facilitare sprijin managerial și servicii de asistență;

incubator de inovare - grupare de persoane juridice și persoane fizice constituită în baza unui contract de asociere, încheiat între administratorul incubatorului, pe de o parte, și rezidenții acestui incubator, pe de alta, care valorifică rezultatele științei și inovațiile din unul sau din mai multe domenii tehnologico-științifice prin activități de inovare și transfer tehnologic și efectuează cercetări menite să acorde suport științific activităților menționate;

infrastructură de suport – ansamblu de organizații și de instituții specializate în difuzarea, transferul și valorificarea în economie a rezultatelor de cercetare-dezvoltare, ansamblu de servicii și de proiecte oferite de acestea, precum și totalitatea parcurilor științifico-tehnologice și/sau industriale, centrelor de transfer tehnologic, incubatoarelor de afaceri, grupurilor/clusterelor, școlilor de business, centrelor de informare și consultanță, laboratoarelor de cercetare, zonelor economice libere;

inovarea – activitate din care rezultă un produs (bun sau serviciu) nou sau semnificativ îmbunătățit sau un proces nou sau semnificativ îmbunătățit, o metodă nouă de marketing sau o metodă nouă organizațională în practicile de afaceri, în organizarea locului de muncă sau în relațiile externe. Inovarea este bazată pe rezultatele unor tehnologii noi, pe noi combinații ale tehnologiei existente sau pe utilizarea altor cunoștințe obținute de întreprindere

întreprinderi mici și mijlocii – întreprinderile care îndeplinesc cumulativ următoarele condiții: (i) au un număr mediu anual de salariați (numărul mediu scriptic al personalului în perioada de gestiune) de până la 250; (ii) realizează o cifră anuală de afaceri (venituri din vânzări) de până la 50 de milioane de lei sau dețin active totale (active imobilizate și active circulante) de până la 50 de milioane de lei, conform ultimei situații financiare aprobate

parc industrial creat pe principii de parteneriat public-privat – parc industrial creat în baza bunurilor aflate în proprietate publică, integral sau parțial din resursele financiare ale unui investitor privat sau din resursele financiare atrase de acesta, cu utilizarea diferitelor modele de cooperare și de asociere prevăzute de Legea cu privire la parteneriatul public-privat;

parc industrial – teritoriu delimitat ce dispune de infrastructură tehnică și de producție, în care se desfășoară activități economice, preponderent producție industrială, prestare de servicii, valorificare a cercetărilor științifice și/sau dezvoltare tehnologică într-un regim de facilități specifice în vederea valorificării potențialului uman și material al unei regiuni;

parc științifico-tehnologic - grupare de persoane juridice și persoane fizice, constituită în baza unui contract de asociere, care include organizații din sfera științei și inovării, alte subiecte reprezentând domenii ale activității de inovare și de transfer tehnologic, agenți economici care valorifică rezultatele științifice și inovațiile prin activități economice;

parteneriat public-privat – contract de lungă durată, încheiat între partenerul public și partenerul privat pentru desfășurarea activităților de interes public, fondat pe capacitățile fiecărui partener de a repartiza corespunzător resursele, riscurile și beneficiile;

proiect de inovare și transfer tehnologic - proiect din sfera științei și inovării care conține complex de măsuri, interdependente prin executori, termene și resurse, privind soluționarea unei probleme (atingerea unui scop unic), destinate: (i) creării și/sau asimilării de tehnologii și/sau de noi tipuri de produse (lucrări, servicii), care să constituie rezultatul implementării unui obiect de proprietate intelectuală (brevet de invenție, model industrial, topografie a circuitelor integrate, know-how etc.), pentru care producătorul trebuie să dețină documentele necesare (certificat, patent etc.) sau licență eliberată de titularul de drept al obiectului proprietății intelectuale, ori care să fie elaborate pentru prima dată în Republica Moldova și/sau să fie mai competitive, să posede parametri tehnico-economici substanțial mai buni și să ridice nivelul tehnico-științific și tehnologic național; (iii) îmbunătățirii parametrilor tehnico-economici ai tehnologiilor aplicate și/sau ai producției fabricate (lucrărilor executate, serviciilor prestate), care le-ar asigura competitivitate pe piața mondială;

rezident al incubatorului de inovare - persoană juridică sau persoană fizică subiect al activității de întreprinzător, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, cu sediu permanent sau domiciliu în Republica Moldova, care practică, în bază de contract încheiat cu administratorul incubatorului, activități de inovare și de transfer tehnologic, de producere și comercializare a mărfurilor (serviciilor) obținute din aceste activități și/sau de cercetare științifică aferentă lor, efectuate în incubatorul de inovare, beneficiind de statutul de rezident pe parcursul unei perioade de până la 3 ani;

rezident al parcului științifico-tehnologic - persoană juridică sau persoană fizică, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, inclusiv organizații, instituții și întreprinderi din sfera științei și a inovării, cu sediu permanent sau domiciliu în Republica

Moldova, care practică, în bază de contract încheiat cu administratorul parcului, activități de cercetare și/sau inovare și de transfer tehnologic, de producere și comercializare a mărfurilor (serviciilor) obținute din aceste activități și/sau de cercetare științifică aferentă lor, efectuate în parcul științifico-tehnologic;

riscuri – ipoteze negative, factori care pot împiedica îndeplinirea completă a obiectivelor specifice ale Programului, de aceea trebuie să fie gestionati în așa fel încât să atenueze efectele pe care le-ar putea avea asupra realizării cu succes a PRS în termenii stabiliți.

servicii de incubare - servicii și facilități comune oferite rezidenților în cadrul incubatorului de inovare de către administratorul acestuia sau de alți rezidenți ai incubatorului, inclusiv locațiune a terenurilor, spațiilor, utilităților, perfecționare a cadrelor, asistență pentru dezvoltarea parteneriatelor interne și internaționale, consultanță de inovare, consultanță tehnologică, promovare a activităților în incubatorul de inovare.

supoziții – factorii necesari pentru ca obiectivele PRS să fie atinse, fiind o parte importantă a cadrului logic de planificare a Programului și un element cheie a matricei logice.

SWOT – metodă de analiză diagnostic care ajută proiectarea unei viziuni asupra dezvoltării unei organizații, a unui sector de activitate, al unei regiuni de dezvoltare. Metoda SWOT funcționează ca o analiză de diagnostic a sectorului evaluând factorii de influență interni și, respectiv, externi sectorului, regiunii.

titlu de parc industrial – drept acordat întreprinderii administratoare de a beneficia de facilități la crearea și funcționarea parcului industrial, cu condiția respectării obligațiilor stipulate în prezenta lege;

titlu de rezident al parcului industrial – drept acordat rezidentului de a beneficia de facilități la lansarea și desfășurarea activității în cadrul parcului industrial, cu condiția respectării obligațiilor stipulate în prezenta lege și în contractul încheiat cu întreprinderea administratoare;

proiect investițional – proiect destinat creării de noi fonduri fixe, precum și reutilării și/sau modernizării fondurilor existente.

viziunea unei regiuni de dezvoltare reprezintă o stare ideală, proiectată în viitor de o manieră participativă și care configurează dezvoltarea economică posibil a fi atinsă în intervalul de timp pentru care se face programarea sectorială

zonele economice libere (zonele antreprenoriatului liber) sunt părți ale teritoriului vamal al Republicii Moldova, separate din punct de vedere economic, strict delimitate pe tot perimetrul lor, în care pentru investitorii autohtoni și străini sunt permise, în regim preferențial, genuri ale activității de întreprinzător, în condițiile legii.